

Faktory ovlivňující vztahy dětí k prarodičům

Bc. Silvie Kovaříková

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Silvie Kovaříková**

Osobní číslo: **H11620**

Studijní program: **N7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Faktory ovlivňující vztahy dětí k prarodičům**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti mezigeneračních vztahů v rodině.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu zabývajícího se faktory ovlivňujícími vztahy dětí k prarodičům.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DYTRYCH, Zdeněk a Zdeněk MATĚJČEK. Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-455-X.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří. Praha: Havlíček Brain Team, 2000. ISBN 978-80-87109-19-9.

HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, Isabela. Děti potřebují prarodiče. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-105-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-716-9195-X.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Eva Machů, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

26. dubna 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 11.4.2013

S. Kováčik

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá vztahy dětí k jejich prarodičům a konkrétně pak faktory, které tyto vztahy ovlivňují. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část práce je rozdělena na tři části. První z nich pojednává o mezigeneračních vztazích a vztazích mezi dětmi a prarodiči. Popisuje také faktory ovlivňující tyto vztahy a přibližuje výzkumy na podobné téma. V druhé části je věnována pozornost dětství a roli vnoučete. Třetí, poslední část, je věnována stáří a souvisejícímu prarodičovství a také ageismu.

Praktická část se zaměřuje na kvantitativní výzkum, který byl uskutečněn pomocí dotazníkového šetření. Tento výzkum se zabývá faktory ovlivňujícími vztahy dětí k prarodičům.

Klíčová slova: mezigenerační vztahy, dětství, role vnoučete, stáří, prarodičovství, role prarodiče, ageismus.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with relationships of children to their grandparents, specially the factors which influencing these relationships. The diploma thesis is divided into theoretical and practical part.

The theoretical part is divided into three parts. The first one deals with intergenerational relationships and relationships between children and grandparents. It also describes the factors influencing these relationships and describes research on a similar topic. The second part is focused on the childhood and the role of grandchild. The third and last part is devoted to old age and related grandparenting and ageism also.

The practical part focuses on quantitative research, which was carried with using questionnaire investigation. This research examines the factors influencing children's relationship with their grandparents.

Keywords: intergenerational relationships, childhood, the role of grandchild, old age, grandparenting, the role of grandparent, ageism.

MOTTO

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Evě Machů, Ph.D. za její přístup a ochotu, se kterou mi vždy poskytovala cenné rady a pomoc při vedení a zpracování této práce.

Dále bych chtěla poděkovat všem, bez jejichž pomoci a ochoty by nebylo možné uskutečnit můj výzkum.

V neposlední řadě pak patří mé poděkování a vděčnost mé rodině a příteli za podporu, trpělivost a pomoc, kterou mi poskytovali po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY	13
1.1 MEZIGENERAČNÍ KONFLIKTY	14
1.2 MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA	14
1.3 VZTAHY DĚTÍ A PRARODIČŮ	14
1.3.1 Důležitost vztahu dětí a prarodičů.....	15
1.3.2 Styly interakcí mezi prarodiči a dětmi	17
1.4 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VZTAHY DĚTÍ A PRARODIČŮ	18
1.4.1 Zahraniční výzkumy zabývající se faktory ovlivňujícími vztahy dětí a prarodičů	20
1.4.2 Inspirace pro realizaci vlastního výzkumu.....	23
2 DĚTSTVÍ	24
2.1 PERIODIZACE PSYCHICKÉHO VÝVOJE OSOBNOSTI	24
2.1.1 Současné periodizace vývoje	25
2.2 STŘEDNÍ ŠKOLNÍ VĚK	27
2.2.1 Emoční vývoj	27
2.2.2 Socializace.....	28
2.3 ROLE VNOUČETE	28
3 STÁŘÍ	30
3.1 VYMEZENÍ OBDOBÍ STÁŘÍ	30
3.1.1 Periodizace vývojového období stáří	31
3.1.2 Potíže v oslovování a označování osob.....	32
3.2 RANÉ STÁŘÍ.....	33
3.2.1 Kognitivní změny ve stáří	34
3.2.2 Změny v osobnosti člověka.....	34
3.3 PRARODIČOVSTVÍ.....	35
3.3.1 Zralost pro prarodičovství	35
3.3.2 Role prarodiče	36
3.3.3 Typy prarodičů	37
3.4 AGEISMUS	38
3.4.1 Předsudky pro vznik ageismu	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	44
4.1 POJETÍ VÝZKUMU	45
4.2 STANOVENÍ HYPOTÉZ	45
4.3 DEFINOVÁNÍ PROMĚNNÝCH.....	46
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	48
4.5 VÝZKUMNÁ METODA	49
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	50
5 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	52

5.1	VÝSLEDKY VÝZKUMU	52
5.1.1	Pohlaví respondentů	52
5.1.2	Rodinná situace	53
5.1.3	Biologičtí prarodiče	54
5.1.4	Subjektivní hodnocení vztahů respondenty	56
5.1.5	Vzdálenost bydlišť respondentů a prarodičů	67
5.1.6	Četnost setkání s prarodiči	70
5.2	OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	82
5.3	SHRNUTÍ VÝZKUMU	96
ZÁVĚR		101
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		103
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		106
SEZNAM OBRÁZKŮ		107
SEZNAM TABULEK		108
SEZNAM PŘÍLOH		109

ÚVOD

Ve své diplomové práci se věnuji problematice vztahů dětí a jejich prarodičů, konkrétněji se pak soustřeďuji na faktory, které tyto vztahy mohou ovlivňovat.

Působím jako pedagog volného času v DDM Sluníčko v Otrokovicích a díky častému kontaktu s dětmi a povídáním si s nimi o jejich rodinách a zájmech mě napadlo téma, kterému bych se v mé práci chtěla věnovat. K volbě tohoto tématu jsem měla hned několik důvodů. Určitým způsobem se tato oblast týká každého z nás - každý člověk byl dítětem a každý z nás má nebo měl prarodiče. Lidé se vyvíjejí a stárnou a stárí s sebou přináší nové role. Je pravděpodobné, že většina lidí se jednou stane prarodiči. Odborná literatura se vztahy dětí a prarodičů nezabývá příliš podrobně, mnohem častěji se soustřeďuje například na vztahy mezi rodiči a prarodiči. Přesto hrají prarodiče v procesu socializace dítěte a v celém jeho životě velmi významnou roli. V postavení prarodičů senioři dětem představují tradice, předávají zkušenosti, vypráví jim o svém vlastním dětství a o dětství jejich rodičů. Vychovávají je, ale také jim dovolují být „prostě dětmi“ a rozmazlují je v oblastech, kde rodiče musejí být přísní a zásadoví.

Původně jsem se chtěla zaměřit přímo na vztahy dětí a prarodičů a jejich důležitost pro životy lidí i celou společnost. Ale při studiu literatury na toto téma jsem narazila na některé závěry, které vyplývají z výsledků výzkumů o faktorech ovlivňujících vztahy mezi dětmi a prarodiči. Na základě svých osobních zkušeností a názorů jsem s některými výsledky nemohla úplně souhlasit, neboť jsem zastávala jiné stanovisko. Začala jsem se tedy podrobněji zajímat přímo o tyto faktory ovlivňující vztahy dětí a prarodičů a došla jsem k několika hypotézám, které jsem poté chtěla mnou realizovaným výzkumem ověřit.

Neboť mě na toto téma přivedlo i mé působení v DDM Sluníčko v Otrokovicích, zajímaly mě především výsledky takového výzkumu provedeného u dětí, se kterými se v rámci své činnosti nejčastěji setkávám. Rozhodla jsem se tedy celý výzkum realizovat v rámci Zlínského kraje.

Ztotožňuji se s názory z literatury, že vztahy s prarodiči formují a ovlivňují celkové postoje dětí vůči seniorům, které se pak promítají do celého jejich života. V dnešní době, kdy je velkým problémem ageismus je velice nutné si tuto skutečnost uvědomit. A právě proto je toto téma dle mého názoru důležité pro celou sociální pedagogiku a je třeba mu věnovat náležitou a jistě zaslouženou pozornost.

Hlavním cílem mé práce je tedy zjistit, **jak děti subjektivně hodnotí své vztahy k prarodičům a jaké jsou souvislosti mezi tímto hodnocením a některými faktory, které tyto vztahy ovlivňují.**

Teoretická část této práce je tvořena třemi hlavními kapitolami. V první kapitole se zaměřuji na mezigenerační vztahy a poté se již konkrétně věnuji vztahům mezi dětmi a jejich prarodiči a faktorům, které tyto vztahy mohou ovlivňovat. Současně také představuji tři výzkumy zabývající se tímto tématem. Druhá kapitola nejprve pojednává o periodizaci vývoje osobnosti a poté se již zaměřuje konkrétně na děti středního školního věku a roli vnoučete. Poslední kapitola teoretické části se věnuje stáří a jeho vymezení a dále se již zaměřuje na prarodičovství a také ageismus.

V praktické části, která je prací výzkumnou, se věnuji kvantitativnímu výzkumu faktorů ovlivňujících vztahy dětí k prarodičům za použití dotazníkového šetření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY

Pro účely mé práce, která se zabývá generací dětí a prarodičů a faktory ovlivňujícími jejich vztahy, je nutné nejprve ze všeho alespoň stručně charakterizovat mezigenerační vztahy. Teprve poté mohu přistoupit k samotným vztahům mezi dětmi a prarodiči a faktorům, které tyto vztahy ovlivňují.

Jestliže chceme hovořit o mezigeneračních vztazích, je důležité si nejprve objasnit pojem generace. Psychologický slovník pojem generace vysvětluje jako „souhrn jedinců, kteří se narodili a vyrůstali spolu v téže době“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 176).

V této práci se tedy setkáváme především s generací dětí – vnoučat a generací seniorů – prarodičů. V současné moderní době se celý svět mění velice rychle. Ještě před několika desítkami let si nikdo nedovedl představit, že budou vyrobeny mobilní telefony, které nejen, že umožní svému majiteli si kdykoli zatelefonovat, ale také být neustále připojen na internetu a sdílet se svým okolím fotografie, videa nebo dokonce uskutečňovat videohovory. Dnes tyto telefony vlastní děti od nejútlejšího věku a práce s nimi jim přijde naprosto přirozená a nečiní jim nejmenší potíže. Oproti tomu byli jejich prarodiče ve svém mládí odkázáni na písemný kontakt a telefon nebyl standardní součástí vybavení každé domácnosti. Internet a mobilní telefony ve své dnešní podobě stále nebyly vynalezeny.

Předmětem této práce není srovnávat, jak se vyvíjela a jak se liší doba, v níž vyrůstala současná nejstarší generace od doby, v níž žije a vyrůstá generace nejmladší. Již tento stručný popis nám ale dává nahlédnout do odlišných dob a událostí, ve kterých jednotlivé generace vyrůstaly a které je zákonitě formovaly. Je proto logické, že životní styl těchto dvou generací je naprosto odlišný. Každá z těchto generací má odlišné zájmy, pohlíží na současnou dobu jinak a jinak ji také vnímá a chápe.

Pro obě tyto generace tak může být obtížné pochopit hodnoty, životní styl, názory, záliby a potřeby druhé strany, což se může stát příčinou konfliktu či odcizení mezi nimi. Nemůžeme popřít, že určité rozdíly mezi generacemi existovaly s největší pravděpodobností odjakživa. Je ale důležité, jak moc se tyto rozdíly s postupem času prohlubují a ovlivňují vztahy mezi zúčastněnými stranami.

1.1 Mezigenerační konflikty

Jirásková (2005, s. 26) hovoří o skutečnosti, že mezigenerační konflikty jsou druhou nejčastější příčinou mezilidských konfliktů a to hned po těch, které vznikají a probíhají v manželství. Dále uvádí, že hlavní příčinou těchto sporů je předpojatost, která mezi jednotlivými generacemi panuje a to nejen mezi cizími lidmi, ale právě i uvnitř rodiny.

Současná mladá generace žije svůj život rychleji, než bylo běžné dříve. Ve stáří se v souvislosti s vývojovými změnami, o nichž budu hovořit později, zpomaluje i životní tempo člověka. Staří lidé již nespěchají tolik jako mladí. Necítí tuto potřebu a to se odráží ve způsobu jejich jednání i komunikace.

Skorunková (2007, s. 64) k tomuto uvádí, že „pomalost nepředstavuje problém ve vzájemné komunikaci starých lidí, spíše narušuje kontakt s mladší generací, která nemá dost času a trpělivosti, aby se pomalejšímu tempu přizpůsobila.“

1.2 Mezigenerační solidarita

Mezigenerační solidarita je pojem, který znamená soudržnost a porozumění mezi jednotlivými generacemi, tedy mezi lidmi odlišného věku.

Podle Haškovcové (2012, s. 117) tato solidarita mezi lidmi různého věku upadá a musí být proto nahrazována i aktivitami, které jsou plánovány a nejsou tedy spontánní a vycházející od lidí bez uvědomování. Jako příklad této organizované mezigenerační solidarity uvádí výchovné akce, které jsou uskutečňovány na základních a středních školách, univerzitě třetího věku pro prarodiče a vnoučata a nejrůznější svépomocné skupiny.

1.3 Vztahy dětí a prarodičů

Langmeier a Krejčířová (2006, s. 200) uvádějí, že „styk dětí s prarodiči je zpravidla jedním z prvních významných rozšíření okruhu jejich společenského styku, a tedy významným činitelem jejich pokračující socializace.“

Nejen oni, ale každý autor zabývající se socializací jedince, zmiňuje nenahraditelnost funkce rodiny při tomto procesu. Rodina je prvním místem, kde se jedinec učí hrát sociální

roli. Také proto je jednou z funkcí rodiny funkce socializační, výchovná (Přadka, Knotová a Faltýsková, 2004, s. 26 – 27).

Matějček (1994, s. 16) ve své publikaci uvádí, že rodina „je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese dál do života a jímž bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí.“

V další publikaci je uvedeno následující: „Rodinné prostředí každého člověka velmi výrazně utváří. Pomáhá uspokojovat jeho potřeby a přes něj jedinec vstupuje do společnosti“ (Přadka, Knotová a Faltýsková, 2004, s. 28).

S těmito názory se plně ztotožňuji, neboť si myslím, že to v jaké rodině dítě vyrůstá, významně ovlivňuje celý jeho život. Nejedná se jen o to, že zdravé prostředí ovlivňuje jedince po stránce jeho psychologického vývoje. Jestliže dítě uvnitř své rodiny vidí, že je se staršími členy rodiny jednáno s úctou a o starší generaci celkově je mluveno bez negativních emocí, přenesení si tento model do svého budoucího života. Pokud jeho rodiče trpí předsudky vůči starým lidem či jakékoli jiné skupině lidí, je více než pravděpodobné, že dítě tyto názory převezme za své.

Literatura hovoří o tzv. krizi rodiny. V důsledku finanční krize a vyšších životních nároků jsou lidé nuceni trávit stále více času v zaměstnání. Tento čas jim pak logicky musí někde chybět a nejčastěji tím trpí právě děti a jejich prarodiče. Především mladší děti, pokud nebydlí se svými prarodiči ve stejném domě nebo bytě, případně ve stejné vesnici nebo městě, jsou ve frekvenci kontaktu se svými prarodiči závislí na dospělých členech rodiny. Jestliže jejich prarodiče, ať už ze zdravotních nebo jiných důvodů, nemohou cestovat a své příbuzné navštěvovat, je pak intenzita kontaktu zcela závislá na času a ochotě rodičů.

Jestliže hovoříme o důležitosti rodiny v životě jedince, je tedy jasné, že nehovoříme pouze o tzv. nukleární rodině, ale také o rodině rozšířené a především o prarodičích.

1.3.1 Důležitost vztahu dětí a prarodičů

Pevné vazby a časté kontakty dětí s jejich prarodiči jsou z mnoha důvodů prospěšné a důležité pro obě strany. Významnost celého vzájemného vztahu dle mého názoru výstižně charakterizuje ve své publikaci Skorunková (2007, s. 64) když říká, že prarodič „žije událostmi svých dětí i vnuků, současně potřebuje mít pocit, že i on je pro ně důležitý.“

S tímto tvrzením plně souhlasím a v následujících odstavcích rozeberu podrobněji, proč jsou prarodiče pro děti důležitými osobami a naopak – proč je i pro prarodiče důležité mít dobré vztahy se svými dětmi a vnoučaty.

Jak jsem již uvedla, rodina člověku představuje a předává příklady názorů, hodnot a postojů, které si pak dítě v sobě v nějaké podobě nese po celý život. Prostřednictvím prarodičů se také dítě seznamuje se staršími lidmi. Učí se je respektovat a chápat. Díky kontaktu s prarodiči si dítě určuje hranice a pravidla v chování a jednání se staršími lidmi. Učí se trpělivosti v komunikaci s nimi, jak s nimi jednat, jaké jsou rozdíly mezi staršími a mladšími lidmi.

Zde je také na místě uvést a připomenout, že z počátku dítě nemá utvořeno svůj vlastní názor na prarodiče, neboť je vnímá tak, jak je vnímají a hovoří o nich jeho rodiče (Satir, 1994, s. 263). Je tedy nutné, aby si tuto skutečnost rodiče uvědomili a neovlivňovali tak zbytečně vztahy dětí k prarodičům.

Prarodiče jsou v jednání s dětmi trpělivější. Na rozdíl od jejich rodičů již většinou nepracují a mají tak na děti více času. Mohou si s nimi více hrát a učit je novým dovednostem. Jejich úkolem již není především výchova a starost o hmotné zabezpečení dětí, přestože i v těchto ohledech mnozí z prarodičů plní velmi významnou funkci. Oni si mohou dovolit dítě více „rozmazlovat“. Nemyslím tím rozmazlování po stránce materiální, i když v některých případech se i toto stává často předmětem sporů mezi rodiči a prarodiči. Prarodiče mohou svá vnoučata rozmazlovat především dostatkem času a trpělivostí, kterou s nimi oproti jejich zaměstnaným a zaneprázdněným rodičům mají. A právě i díky tomuto k sobě mají tyto dvě generace velmi blízko.

Vágnerová (2000, s. 483 - 484) popisuje, že starší lidé si díky svým vnoučatům znovu připadají, že jsou potřební a milovaní. Jejich děti už je nepotřebují tak, jako dříve. Ale jsou tu vnoučata, kterým mohou projevovat své city a ty jim je oplácejí nazpět.

I Šimíčková - Čížková (2008, s. 147) hovoří o nutnosti zachovat si ve stáří své zájmy a sociální kontakty, být aktivní a cítit se užitečný. Tedy i vztahy s vnoučaty pomáhají prarodičům prožívat stáří aktivně a smysluplně.

Velmi dobře si vzpomínám na vyprávění mých prarodičů o životě, jaký býval dříve, o tom, jaké bylo jejich dětství a na vyprávění příhod z dětství mých rodičů. Děti se tak mohou díky svým prarodičům dozvědět více o svých rodičích. Znají je pouze jako dospělé, bezchybné, ale najednou objevují, že i jejich rodiče byli kdysi také dětmi, které občas zlobily nebo se bály tmy. Tím se jim stávají ještě bližšími. Prostřednictvím příběhů a vyprávování

o dětství prarodičů se děti zase dozvídají více o historii, poznávají svět takový, jaký býval dříve, mají možnost jej srovnávat. Poznávají také, často již vymizelé, tradice a zvyklosti.

Přecházející odstavec potvrzuje také Langmeier a Krejčířová (1998, s. 190), když zmiňují pozitivní roli prarodičů při rozhovorech o dětství rodičů, jimiž napomáhají ke vzniku rodinné historie.

V pozdějším věku se děti od svých prarodičů učí i různým dovednostem - mnoho z nás se naučilo jezdit na kole, plavat, háčkovat, uvařit polévku nebo si opravit kolo, právě od své babičky nebo dědečka. Prarodiče svým vnukům předávají zkušenosti a znalosti, navštěvují spolu výstavy, jezdí na výlety do přírody, ale i poznávají historii a kulturu skrze návštěvy hradů a památek.

Nejen prarodiče ale v tomto vztahu vystupují v roli učitelů. Děti jim na oplátku často pomáhají pochopit, jak fungují, pro ně často nové a neznámé věci, jako jsou počítače, mobilní telefony a digitální fotoaparáty. Mají oproti svým rodičům více času a tím pádem i trpělivosti k vysvětlování. I tímto se posiluje vztah - jednak dobou strávenou při „výuce“, ale také tím, že díky znalosti moderních technologií mohou být prarodiče se svými vnoučaty v kontaktu častěji a to nejen fyzicky.

Prarodiče nejsou ale nablízku jen jako kamarádi. Často také – jak ve své knize uvádí Matějček (2003, s. 43) - vystupují v roli ochránců a obvykle jsou mezi prvními, kteří nabídnou svou pomoc v případech, kdy se v rodině objeví nějaké potíže. Takové situace mohou nastat například při neshodách nebo v případě rozvodu rodičů.

Jako poslední bych zde chtěla zmínit neveselou, ale přesto neméně významnou důležitou skutečnost, kterou se děti i celá rodina díky prarodičům učí. Jedná se uvědomění si přítomnosti smrti a vlastní smrtelnosti. Vnoučata si často tuto smutnou, ale neměnnou a nutnou věc uvědomí poprvé právě v okamžiku, kdy vidí své prarodiče stárnout a později jsou nuceni čelit i jejich smrti. (Langmeier a Krejčířová, 1998, s. 190)

1.3.2 Styly interakcí mezi prarodiči a dětmi

Základní styly interakce prarodičů se svými vnoučaty uvádějí ve své publikaci Trpišovská a Vacínová (2006, s. 83). Jsou to:

1. **formální vztah** – prarodiče plní předepsanou roli a o svá vnoučata projevují veliký zájem, avšak nezasahují do výchovy,

2. **radostný vztah** – prarodiče nejsou svázáni žádnou rolí, chovají se spontánně a neformálně, ve vztahu k vnoučatům jsou aktivní,
3. **distantní vztah** – setkávání neprobíhá příliš často, udává se, že tato skupina je nejpočetnější.

1.4 Faktory ovlivňující vztahy dětí a prarodičů

Vztahy jako takové jsou velmi dynamické. Rozvíjejí se a mění v závislosti na mnoha faktorech. Pochopitelně je tomu tak i v případě rodinných vztahů, potažmo vztahů mezi dětmi a jejich prarodiči. Pokusím se v následujících částech popsat některé z těchto faktorů, z nichž jsem posléze vybírala jednotlivé faktory, na které jsem se přímo chtěla zaměřit ve výzkumné části mé práce.

Prvním z faktorů, který bych ráda uvedla, je **geografická blízkost**, tedy to, v jaké vzdálenosti od sebe prarodiče a vnoučata bydlí. Předpokládá se, že prarodiče bydlící v menší vzdálenosti od vnoučat, mají větší možnost být účastni jejich života. Ovšem neznamená to automaticky, že se budou častěji a více zapojovat do společných aktivit a činností. Jak ukazuje výzkum Taylora, Robila a Lee (2005), který později představím podrobněji, důvěrný a ovlivňující vztah mezi prarodičem a vnoučetem může přetrvávat i navzdory vzdálenosti spojené se studiem v zahraničí. V souvislosti s tímto faktorem je vhodné uvést i názor z publikace Říčana (2004, s. 360), s nímž se ztotožňuji. Ten říká, že vzájemné vztahy se mohou, byť trochu paradoxně, avšak ne nelogicky, při nižší frekvenci kontaktu způsobené vzdáleností naopak zlepšit. Do pozadí totiž v tomto případě ustupují každodenní drobné rozepře, na které při občasném setkání už naštěstí nezbyvá místo ani čas.

Četnost setkání dětí a prarodičů tedy může být také zařazena mezi faktory ovlivňující tyto vztahy. To, jak často se děti setkávají se svými prarodiči, může být ovlivněno mnoha věcmi. Například tím, jak vřelé vztahy s nimi děti mají. Ale v souvislosti s názorem výše uvedeným, musíme konstatovat, že i přílišná četnost setkání může vzájemným vztahům škodit a tedy je nějakým způsobem ovlivňovat. V rodinách se často vyskytuje zažitá tradice, kdy se všichni členové musí takřka povinně scházet při příležitostech, jako jsou svátky, oslavy a různá výročí. I v tomto případě by se dalo říci, že všeho moc někdy škodí. Ostatně Satirová (1994, s. 268) zastává podobný názor. Tvrdí, že přílišné lpění na setkávání se celé rodiny v určité svátky nebo dny, může být pro některé členy rodiny velmi stresující. Za

příklad udává nutnost trávit alespoň část vánočních svátků s každou částí rodiny. V důsledku toho pak lidé již ze setkání ani nepocítují takovou radost a začínají jej vnímat spíše jako vyčerpávající povinnost.

Dalším z důležitých faktorů, který se v literatuře uvádí, je vliv **rodinné linie**. Jedná se tedy o to, zda prarodiče pocházejí z otcovy nebo matčiny strany. Obecně literatura uvádí, že častěji mají děti blíže k prarodičům z matčiny strany, se kterými se i častěji navštěvují. S tímto názorem se nemohu jednoznačně ztotožnit, neboť v mém případě tomu tak v dětství nebylo. Dle mého je vztah ovlivňován mnoha faktory, kterými může být například i to, zda prarodiče stále pracují a vnoučata s nimi tedy nemohou trávit tolik času a tak dále.

Rodinná situace je faktor, který dle mého názoru hraje významnou roli a to nejen pro to, že si pod tímto pojmem lze představit více skutečností. Jeden z případů, kdy určitá rodinná situace ovlivňuje vztahy dětí a prarodičů, je povaha vztahů, které panují mezi druhou a třetí generací, tedy rodiči a prarodiči. Již dříve jsem totiž zmínila fakt, že dítě zpočátku své prarodiče posuzuje a vnímá podle toho, jaké vztahy s nimi mají rodiče a podle toho, jak o nich hovoří a jak se k nim chovají. Satirová (1994, s. 271) na toto téma dodává, že jestliže spolu rodiče a prarodiče nevycházejí, působí to velmi negativně právě na děti.

Další neméně důležitý vliv rodinné situace se objevuje v případě, že spolu rodiče dítěte nežijí. Tato situace může vzniknout následkem rozvodu či rozchodu nebo v případech, kdy spolu rodiče dítěte nikdy skutečně nežili. Za těchto podmínek dítě své prarodiče buď nikdy nepoznalo, nebo jsou jejich vzájemné vztahy ovlivněny a poznamenány rozlukou rodičů.

A jako polední bych pod vliv rodinné situace zařadila také to, zda se jedná o biologické prarodiče dítěte či nikoli.

Počet vnoučat je dalším faktorem, který může vztahy ovlivňovat. Jestliže má prarodič pouze jedno vnouče, zaměřuje svou pozornost a čas pouze na něj. V případě většího počtu všech vnoučat se pak tento čas dělí mezi ně.

Publikované výzkumy a literatura uvádějí také vliv **pohlaví prarodiče** na povahu vztahu s dítětem. Podle nich jsou babičky ve srovnání s dědečky dětmi vnímány pozitivněji. Tento jev je často vysvětlován tím, že babičky mají stále „mateřský cit“, který nyní zaměřují na svá vnoučata, více o ně pečují a projevují jim více svou náklonnost a city.

Předposledním faktorem, který bych ráda zmínila je **pohlaví vnoučat**. Jestliže osoby ženského pohlaví jsou v projevování svých citů otevřenější, lze očekávat, že dívky budou vztahy s prarodiči hodnotit a vnímat silněji než chlapci.

A konečně posledním faktorem, který také hraje důležitou roli, je **věk prarodičů a vnoučat**. Mladší prarodiče jsou často aktivnější ve způsobu trávení času s vnoučaty. Mají více energie se jim věnovat. Naopak s rostoucím věkem vnoučat se může vytvářet hlubší pouto mezi oběma generacemi a vzrůstá počet a variabilita aktivit, které lze společně vykonávat.

Tento vztah však může ovlivnit daleko více faktorů. Každá rodina je jedinečná a nenapodobitelná, stejně tak jako každý jeden vztah. Nelze proto přesně postihnout a definovat všechny činitele.

1.4.1 Zahraníční výzkumy zabývající se faktory ovlivňujícími vztahy dětí a prarodičů

Při hledání výzkumů zabývajících se vztahy mezi prarodiči a vnoučaty a faktory ovlivňujícími tyto vztahy jsem zjistila, že odborníci se stále věnují více vztahům mezi první a druhou generací, případně vztahům mezi druhou a třetí generací a je jen málo výzkumů zaměřujících se právě na prarodiče a vnoučata. Pokud jsou tyto vztahy přece jen zkoumány, věnují se více vnukům již dospělým. Přesto se mi nakonec podařilo objevit několik, pro mě přínosných, studií, které se alespoň rámcově věnují stejnému tématu jako já v této práci a které bych nyní chtěla stručně představit.

Taylor, Robila a Lee (2005)

Tento výzkum s názvem „*Distance, Contact, and Intergenerational Relationships: Grandparents and Adult Grandchildren from an International Perspective*“ byl v roce 2005 publikován v časopise *Journal of Adult Development*. Jak je již z názvu patrné, zaměřuje se na dospělé vnuky, ale i přesto byl pro mou práci přínosem a stal se zdrojem užitečných poznatků.

Výzkum byl uskutečněn prostřednictvím dotazníků. Kládl za cíl zjistit, ke kterým prarodičům mají respondenti blíže a zda jejich současné odloučení může ovlivnit a změnit jejich

vzájemné vztahy. Tohoto výzkumu se zúčastnilo 70 zahraničních studentů (z celkem 27 zemí) ve věku 18 až 35 let (průměrný věk činí 25 let), kteří v té době studovali ve Spojených státech po dobu od 6 měsíců až po 7 let. 53% výzkumného vzorku bylo tvořeno muži (37 respondentů) a zbylých 47% tvořily ženy (33 respondentek).

Výsledky výzkumu ukázaly, že 61% všech respondentů (43 studentů) označilo babičku z matčiny strany za svého nejbližšího prarodiče. Babičku z otcovy strany pak zvolilo 11 respondentů a dědečky z otcovy i matčiny strany volilo shodně po 8 respondentech. Celkem 54 účastníků výzkumu tedy označilo za nejbližšího prarodiče svou babičku. Dalším zajímavým zjištěním bylo, že ti z respondentů, kteří někdy žili se svými prarodiči, s nimi měli výrazně spokojenější vztahy. Výzkum dále poukazuje na skutečnost, že nižší četnost kontaktu s prarodiči u respondentů nijak neovlivnila vnímání významnosti a důležitosti těchto prarodičů.

Tento výzkum tedy potvrzuje teorii, že oblíbenějšími prarodiči jsou babičky. Samotní autoři tento fakt vysvětlují tím, že ženy se obecně dožívají vyššího věku, což jim poskytuje více příležitostí k posilování vztahů s vnoučaty.

Reitzes a Mutran (2004)

V roce 2004 byl v periodiku *The Journals of Gerontology* zveřejněn výzkum s názvem „*Grandparenthood: Factors Influencing Frequency of Grandparent-Grandchildren Contact and Grandparent Role Satisfaction*“, který proběhl ve Spojených státech. Tento výzkum se zaměřuje na faktory, které ovlivňují četnost setkání prarodičů s vnoučaty a to z pohledu prarodičů.

Data pro tento výzkum byla shromážděna v roce 1997 a to v rámci dlouhodobé studie, která probíhala od roku 1992 a zabývala se odchodem do důchodu. Bylo vybráno celkem 203 respondentů, z nichž 54% byli muži.

Výsledky prokázaly, že obecně byli všichni respondenti bez rozdílu pohlaví spokojeni se svou rolí prarodiče. Bylo dále zjištěno, že prarodiče se pravidelně stýkají se svými vnoučaty, přestože babičky udávaly častější kontakty (mezi „jednou týdně“ a „jednou měsíčně“) než dědečkové (mezi „jednou měsíčně“ a „každých několik měsíců“). 66% všech zúčastněných žen označilo roli prarodiče jako jednu ze tří svých nejdůležitějších rolí, zatímco stejně odpovědělo pouze 42% mužů. Jedním z faktorů, zvyšujících četnost setkání

s vnoučaty, byl u žen zaznamenán špatný zdravotní stav. Dalším faktorem ovlivňující spokojenost s rolí prarodiče byl rodinný stav. Vdané ženy vykazovaly vyšší spokojenost s rolí. Oproti tomu ženatí muži udávali nižší spokojenost, zatímco muži ovdovělí nebo rozvedení byli vděční za svou roli prarodiče.

Tato studie, zaměřená na vztahy tak, jak je hodnotí prarodiče, tedy naznačuje, že ženy jsou častěji v kontaktu se svými vnoučaty. A dále že vdané ženy jsou spokojenější se svou rolí, zatímco u mužů je tomu naopak.

Uhlenberg a Hammill (1998)

Téma této studie s názvem „*Frequency of Grandparent Contact With Grandchild Sets: Six Factors That Make a Difference*“ se asi nejvíce přibližuje tématu, o které se zajímám ve své práci. Jako předchozí uvedené i tato studie vznikla ve Spojených státech. Byla uveřejněna v roce 1998 v periodiku *The Gerontologist*.

Jak již samotný název uvádí, studie se zaměřuje především na četnost kontaktu prarodičů s jednotlivými skupinami vnoučat, tj. všemi vnoučaty od jednotlivých dětí prarodičů. A dále pak na šest konkrétních faktorů, které tyto kontakty ovlivňují. Těmito faktory jsou: **geografická vzdálenost**, o které se autoři domnívají, že má nejsilnější vliv, dále celkový **počet vnoučat, pohlaví prarodičů, rodinný stav, kvalita vztahu** mezi rodiči a prarodiči a **věk prarodičů**.

Data užitá v této studii pochází z druhé vlny Národního průzkumu rodin a domácností, který probíhal v letech 1992 – 1993. Z výsledků porovnání vyplývá, že čím více skupin vnoučat prarodič má, tím méně intenzivní a časté jsou kontakty s jednotlivými skupinami. Dalším závěrem je, že častější kontakty s vnoučaty udržují prarodiče z matčiny strany. Potvrzuje se také předpověď autorů o geografické vzdálenosti jako nejvýznamnějším faktorem ovlivňujícím četnost kontaktů s vnoučaty. Výsledky této studie, na rozdíl od předcházející studie, naopak ukazují, že zatímco vdaní/ženatí prarodiče udržují častější kontakty s vnoučaty, stejně tak jako rozvedené či ovdovělé ženy, muži ovdovělí či rozvedení oproti tomu mají méně častý kontakt s vnoučaty. Autoři to vysvětlují faktem, že většinou je to žena, kdo udržuje a iniciuje kontakty s rodinou. Dále bylo potvrzeno, že kvalita vztahů je dalším silným faktorem ovlivňujícím četnost setkání.

1.4.2 Inspirace pro realizaci vlastního výzkumu

Na základě studia těchto výzkumů a dostupné literatury jsem se rozhodla pro navržení svého vlastního výzkumu s podobnou tematikou. A to hlavně z toho důvodu, že určité závěry a výsledky mě buď překvapily, případně jsem se s nimi na základě vlastních zkušeností příliš neztotožňovala. Zajímalo mě tedy, jak by mnou realizovaný výzkum na podobné téma dopadl v mém okolí. Výzkum jsem se navíc rozhodla provést u dětí školního věku, neboť, jak jsem již zmínila, výzkumy s touto tematikou u skupiny dětí nejsou příliš časté. Svůj výzkum podrobněji představím a budu se mu věnovat v praktické části práce.

2 DĚTSTVÍ

Jelikož se tato práce zabývá především generací dětí a prarodičů a jejich vztahy, považuji za vhodné v následující části podrobněji rozebrat každé z těchto období. Následující dvě kapitoly se tedy budou týkat dětství a stáří a také skutečností, které s těmito obdobími souvisejí. Ještě než přejdu k samotnému dětství, ráda bych se nejprve alespoň okrajově věnovala periodizaci psychického vývoje jedince.

2.1 Periodizace psychického vývoje osobnosti

Studiem vývoje osobnosti se zabývá vývojová psychologie, která se nazývá též psychologíí ontogenetickou. Tato rozděluje celý život člověka do několika fází a to podle věku. Tyto fáze jsou pak označovány jako vývojová období, či stádia. (Kohoutek, 2000, s. 135)

Nejzákladnějším dělením lidského vývoje by mohlo být dělení na dětství, dospělost a stáří. Tyto kategorie však jsou příliš obecné a nedokáží postihnout všechny změny a charakteristiku jednotlivých období. Trpišovská a Vacínová (2006, s. 20) ve své knize uvádí, že již od dob starověku je snaha o členění života na jednotlivá vývojová období. A se snahou o přesnější definování se dostáváme k problému, který zmiňuje snad každý z autorů zabývajících se tímto tématem.

Jedná se o skutečnost, že autoři nejsou jednotní v pojetí jednotlivých období z hlediska věku. Končecová (2010, s. 51) k tomuto dodává, že ohraničit jednotlivé období v čase je možné jen velmi přibližně. Skorunková (2007, s. 25) dále uvádí, že autoři se přiklánějí buď k tzv. evropskému pojetí a oddělují adolescenci od pubescence, případně v duchu amerického pojetí nazývají adolescencí celé období ve věku 11 až 20 let. Ort (2004, s. 45) přiznává, že určení věkového rozmezí pro jednotlivá období je obtížné, ale přesto jsou čtyři etapy života označeny jako klíčové a to: dětství, mládí, dospělost a stáří.

Jak jsem již zmínila, o rozdělení života na jednotlivé období se odborníci pokoušejí už dlouhá léta. Kohoutek (2000, s. 135) například připomíná, že již J. A. Komenský v díle „*Orbis pictus*“ rozděloval lidský život na několik etap.

Autoři (Končecová, 2010, s. 52; Skorunková, 2007, s. 15 – 22; Vágnerová, 2005, s. 36 – 47) nicméně shodně udávají, že mezi nejznámější periodizace vývoje patří také:

- 1) psychoanalytická periodizace vývoje S. Freuda,
- 2) psychologická periodizace vývoje J. Piageta a
- 3) psychosociální periodizace vývoje E. H. Eriksona.

2.1.1 Současné periodizace vývoje

Jak již bylo uvedeno, v současnosti neexistuje jednotná periodizace vývoje. Ráda bych proto velice stručně představila alespoň několik z nich.

Vágnerová (2000) člení psychický vývoj do následujících etap:

1. dětství:

- prenatalní období (od početí po narození),
- novorozenecké období (1. měsíc),
- kojenecký věk (do 1 roku),
- batolecí věk (1 až 3 roky),
- předškolní věk (3 až 6 let),
- mladší školní věk (od 6 – 7 do 8 – 9 let),
- střední školní věk (od 8 – 9 do 11 – 12 let),
- starší školní věk, pubescence, období dospívání (od 11 – 12 do 15 let),
- adolescence (15 až 20 let),

2. dospělost

- mladá dospělost (20 až 35 let),
- střední dospělost (35 až 45 let),
- starší dospělost (45 až 60 let),

3. stáří

- rané stáří (60 až 75 let),
- pravé stáří (od 75 let).

Dělení Langmeiera a Krejčířové (2006) je obdobné. Ve své publikaci uvádějí toto rozdělení:

- prenatální období (od početí po narození),
- novorozenecké období (1. měsíc),
- kojenecké období (1. rok),
- batolecí období (1. až 3. rok),
- předškolní období (3 až 6 let),
- mladší školní období (6 – 7 let až 11 – 12 let),
- období dospívání: 1. období pubescence (asi 11 až 15 let)
 2. období adolescence (asi 15 až 22 let),
- časná dospělost (asi 20 až 25 – 30 let),
- střední dospělost (asi do 45 let),
- pozdní dospělost (asi do 60 – 65 let),
- stáří (asi od 65 let).

Jak si lze všimnout, předchozí dvě dělení se liší především ve vymezení období školního věku dítěte. Langmeier a Krejčířová (2006, s. 119) zaznamenávají pouze „mladší školní období“. Jsou si ale vědomi a upozorňují na to, že na počátku a konci tohoto vývojového období existují tak velké rozdíly, že díky nim někteří autoři přistupují k jeho rozdělení na více etap.

Matějček (1986, cit. podle Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 119) tak školní věk dělí na 3 části a to:

1. mladší školní věk (asi 6 až 8 let),
2. střední školní věk (asi 9 až 12 let) a
3. starší školní věk (asi 13 až 15 let).

2.2 Střední školní věk

Ačkoliv souhrnný název celé této kapitoly zní „dětství“, ve své práci se zaměřuji na děti ve věku 11 až 12 let. S přihlédnutím k výše uvedené periodizaci Vágnerové a Matějčka se tedy jedná o vývojové období středního školního věku. Zaměřit se na tento konkrétní věk jsem se rozhodla kvůli charakteristice tohoto období z vývojového hlediska. Právě v tomto období je totiž výchovou a vztahy v rodině silně ovlivňován morální vývoj jedince (Šimíčková - Čížková, 2008, s. 97). Jestliže je nám známo, že i díky vztahům v rodině se formuje a utváří osobnost jedince, je dost důležité právě v tomto období zaměřit pozornost také na vztahy s prarodiči, neboť podle nich pak dítě vnímá i další osoby podobného věku.

Období středního školního věku je tedy období, které trvá přibližně od 8 až 9 let do 11 až 12 let. Jedná se o dobu přestupu dítěte na 2. stupeň základní školy a dále také období, kdy dítě začíná pomalu dospívat. (Vágnerová, 2000, s. 148)

Přestože psychoanalýza označila tento věk za období latence a změny v tomto období nejsou tak dynamické, studie dokazují, že toto období není pro význam osobnosti nijak méně důležité a zajímavé než období předcházející či následující. Naopak – vývoj stále pokračuje a to plynule ve všech oblastech a připravuje se na období dospívání. (Langmeier a Krejčířová, 1998, s. 115)

Toto období lze označit za období realismu. Jedinec se v něm zajímá o svět, chce jej poznat a to podrobně a objektivně. Oproti obdobím, která ve vývoji předcházely i období následujícímu (období dospívání) je fantazie a snění v pozadí. (Čáp a Mareš, 2001, s. 231)

2.2.1 Emoční vývoj

Vágnerová (2005, s. 262 - 263) uvádí, že toto období se u dětí projevuje zvýšením emoční stability a emočního porozumění, stejně tak jako zvyšováním odolnosti vůči zátěži. V tomto období si také děti začínají uvědomovat, že lze mít smíšené pocity a zjišťují, že vlastní emoce a pocity lze ovládat a v případě nutnosti je potlačit, případně dát najevo a vyjádřit.

Langmeier a Krejčířová (1998, s. 129) k tématu emočního vývoje a emočních kompetencí dále uvádějí, že děti středního školního věku si již dobře uvědomují nejen pocity své, ale také emoce a pocity ostatních lidí.

K morálnímu vývoji Šimíčková - Čížková (2008, s. 97) poznamenává, že „je silně ovlivněn výchovnými postupy a způsobem interakce mezi členy rodiny“ a dále, že u dítěte i v tomto věku přetrvává velká citová ovlivnitelnost.

2.2.2 Socializace

V tomto období je rodina stále velmi důležitou oblastí pro rozvoj dětské osobnosti. Nepřetržitě poskytuje dítěti emoční zázemí a bezpečné místo a zároveň i ovlivňuje uplatnění dítěte mimo prostředí rodiny, například ve škole. Dalšími důležitými oblastmi pro rozvoj osobnosti v tomto věku jsou škola a vrstevnické skupiny. (Vágnerová, 2005, s. 267 – 268)

Přestože dítě v tomto věku zastává již i sociální roli žáka a odpoutává se tak trochu od své rodiny, se kterou dříve trávilo veškerý svůj čas, je tato i nadále důležitým zdrojem citové jistoty. (Šimíčková - Čížková, 2008, s. 98)

Hra zůstává i nadále velice důležitým prvkem života. Vzhledem k věku je ale důmyslnější a propracovanější než v předešlých vývojových obdobích. Velmi oblíbenými hrami v tomto věku jsou hry společenské a soutěživé, které jsou originální a nápadité. Dítě také poprvé začíná mít určité vyhraněné zájmy. Nemívají většinou trvalou povahu, ale přesto jsou důležité, neboť dítě si díky nim uvědomuje své schopnosti a rozvíjí je. (Šimíčková - Čížková, 2008, s. 99)

Zde tedy může být prostor pro další rozvíjení vztahu dítěte s jeho prarodiči. Ti tak při hraní her či vykonávání různých činností mohou trávit více času se svými vnoučaty.

2.3 Role vnoučete

Ort (2004, s. 23) sociální roli vysvětluje jako „předpokládaný způsob chování jedince v určité sociální situaci, pro kterou je dána konkrétní společenská norma.“

V průběhu celého života člověk postupně získává mnoho takových sociálních rolí. Některé z nich mohou být hrány souběžně, jiné se mohou vzájemně dostávat do konfliktů. Jednou z prvních sociálních rolí člověka je role dítěte, později se stává žákem, kamarádem, zaměstnancem, partnerem, rodičem a tak dále. S rolí dítěte pak souvisí i další role, která je význačná právě pro tuto práci a tou je role vnoučete.

Jak jsem již dříve uvedla (1.3.1 Důležitost vztahu dětí a prarodičů) vztah mezi dětmi a jejich prarodiči je velice přínosný pro obě strany a to z mnoha výše zmíněných důvodů. Role vnoučete je tedy pro dítě v tomto věku obzvláště důležitá.

Dítě se potřebuje setkávat a seznamovat nejen se svými vrstevníky a učiteli ve škole, velmi důležité jsou pro něj i vztahy uvnitř rodiny, ať už s rodiči, sourozenci, ale také prarodiči. Děti jsou v tomto věku stále silně fixované na svou rodinu, která jim poskytuje zázemí a dodává jim pocit jistoty. (Vágnerová, 2005, s. 266 – 271)

Tak jako dítě často vidí vzor ve svých rodičích, může se stejně ztotožňovat i s osobou svého prarodiče. Často slyšíme, že dítě si přeje být „jako babička“ nebo „jako dědeček“ až vyroste. Role vnoučete tedy dětem může, mimo přátelství a lásky, přinést i vzory chování a jednání, které bude ve svém následujícím životě a jednání uplatňovat.

3 STÁŘÍ

Jestliže jsem v předchozí kapitole hovořila o dětství a o problematice periodizace tohoto období, situace týkající se vývojového období stáří a jeho periodizace je podobná.

V literatuře, kterou jsem v rámci studia pročetla, autoři narážejí hned na několik problémů, v nichž se navzájem shodují. Tyto problémy se týkají již samotného pojmu stáří, dále pak jeho časového vymezení a rozdělení a v neposlední řadě autoři připomínají i problematiku oslovování a označování osob v tomto věku. Postupně se nyní pokusím tyto problémy přiblížit a poté se zaměřím již na samotné období z hlediska vývojové psychologie.

3.1 Vymezení období stáří

Langmeier a Krejčířová (2006, s. 202) ve své publikaci označují stárnutí jako „souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopností a výkonnosti jedince a jež kulminují v terminálním stadiu a ve smrti.“

Stuart - Hamilton (1999, s. 19) upozorňuje na fakt, že odborníci si uvědomují, že určit dobu, ve které je již člověk „starý“ a vytvořit objektivní prostředek k měření stáří je velice obtížné a pro měření tak nejčastěji využívají chronologický věk.

Stárnutí je ovšem věc velmi individuální a liší se u každého z nás. Je podmíněno mnoha faktory a to jak vnějšími (vliv prostředí aj.) tak vnitřními (vrozené predispozice). Důležitou roli hraje samozřejmě i životospráva každého jedince.

Haškovcová (2010, s. 20) uvádí, že v současné době je běžné považovat jedince za starého v okamžiku, kdy dosáhne důchodového věku a dodává, že většinou se tak stává v 65 letech. Zároveň ale zdůrazňuje, že s prodlužováním doby odchodu do důchodu se ale mění i tento věk.

Celou problematiku dle mého názoru jasně shrnuje následující tvrzení. To nám říká, že jestliže se snažíme vymezit hranice stáří prostřednictvím věku, udáváme pouze statistický průměr a do jeho rozptylu pak můžeme zařadit velké množství lidí. Skutečné stáří je však dáno výší opotřebování organismu a změnami, které s sebou proces stárnutí přináší. Tyto změny ovšem probíhají a započaly již v předešlých vývojových etapách a tak mohou mezi dvěma jedinci stejného věku panovat značné rozdíly. (Trpišovská a Vacínová, 2005, s. 74)

3.1.1 Periodizace vývojového období stáří

Jak jsem již dříve uváděla (2.1.1. Současné periodizace vývoje), jelikož neexistuje jednotná periodizace vývoje jedince, týkají se tyto rozdíly ve vymezení i vývojového období stáří.

Vágnerová (2000) tedy rozděluje stáří na dva časové úseky, a to **rané stáří**, které trvá v období 60 až 75 let a **pravé stáří**, které následuje od 75 let. Langmeier a Krejčířová (2006) uvádějí období stáří od 65 let věku. Říčan (2005, s. 276) oproti tomu o stáří hovoří již od 60 let.

Říčan (2004, s. 332) pak uvádí členění Světové zdravotnické organizace:

1. **střední věk** (45 – 60 let),
2. **rané stáří** (60 – 75 let),
3. **pokročilý věk; vlastní stáří** (75 – 90 let) a
4. **vysoký věk; dlouhověkost** (90 a více let).

Dělení, které ve své publikaci uvádí Haškovcová (2010, s. 20), je s výše uvedeným totožné a zároveň je jí označeno jako v současné době nejčastěji užívané:

1. **střední; zralý věk** (45 – 59 let),
2. **vyšší věk; rané stáří** (60 – 74 let),
3. **stařecký věk; senium; vlastní stáří** (75 – 89 let),
4. **dlouhověkost** (od 90 let).

Dále uvádí, že pro období raného stáří existuje též označení „mladý senior“, tedy „young old“, pro osoby starší 75 respektive 80 let uvádí pojem „old old“ a osoby ve věku 85 let a více nazývá „very old old“, tedy dlouhověkými. Současně zmiňuje, že mladí senioři se od starých seniorů liší problematikou, kterou v tomto období řeší. V případě mladých seniorů je to například odchod do důchodu, aktivní využití volného času nebo seberealizace, zatímco u starých seniorů se nejčastěji objevuje osamělost a zdravotní obtíže. (Haškovcová, 2010, s. 21)

Skorunková (2007, s. 62) pak uvádí, že doba aktivního stáří je též nazývána **třetím věkem** a jako **čtvrtý věk** je pak označováno období, kdy je starý člověk zcela závislý na pomoci ostatních v důsledku neuspokojivého zdravotního stavu.

3.1.2 Potíže v oslovování a označování osob

Myslím si, že v dnešní době se o osobách od určitého věku nejčastěji hovoří jako o seniorech. Toto oslovení ale, podle mého názoru, v posledních letech získalo poněkud negativní zabarvení a mnoho lidí si často neuvědomuje jeho původní význam.

Seniorem byl v dřívějších dobách totiž označován sice starší, ale zároveň i vážený příslušník společnosti. Současně se toto označení dodnes používá i při určení člena rodiny, jestliže se v ní vyskytují dvě osoby, které nesou stejné jméno i příjmení. Výraz „senior“ pak tedy může nést i osoba, která se z hlediska věku za starého vůbec nedá považovat. (Haškovcová, 2012, s. 148)

V dnešní době jsou lidé ve věku, který je klasifikován jako období mladých seniorů, natolik vitální a aktivní, že se pro ně toto označení ani nehodí. Proto se v současné době začíná používat také označení jako **50+**, **60+**, **70+** a tak dále. (Haškovcová, 2010, s. 21)

Toto označení se i mně osobně zdá lepší a přijatelnější, neboť člověk ve věku 60 let se stále nemusí cítit být seniorem a svou aktivitou a životním tempem a elánem často předstihuje osoby mladší i o několik desítek let.

Haškovcová (2010, s. 21) dále uvádí, že literatura z období 70. let minulého století nejčastěji užívá pojem **geront** a zároveň zmiňuje i pojem **přestárlí občané**. Myslím si, že druhé zmíněné oslovení v dnešní době již není přijatelné a korektní. Vzbuzuje a asi nejen v mé osobě dojem člověka, který již žije příliš dlouho a to v negativním smyslu. Bohužel jsem se stala svědkem toho, že i výraz geront byl použit v silně negativním zabarvení. A velmi mě překvapilo, jak i tento původně odborný termín, pocházející navíc ze staré řecké historie, mohl získat takto silný záporný význam.

Tuto problematiku ve své publikaci komentuje také Ort (2004, s. 72 - 73), když uvádí oslovení, kterými bývají senioři nazýváni a u nichž je možné vysledovat, že ženské oslovení se nejčastěji vztahují k jejich věku, zatímco mužská oslovení mají sexuální podtext.

Zároveň se v souvislosti s tématem mé práce musím pozastavit nad zajímavou skutečností. Tou je, že v českém jazyce se pro prarodiče jako běžné užívají výrazy „babička“ a „dědeček“, které však svou stavbou připomínají spíše „zdrobněliny“ či citově zabarvená slova (pro srovnání: sestra – sestřička, bratr – bratříček). Často jsou také jako „babičky“ či „dědečkové“ oslovováni i lidé staršího věku při pobytu či ošetření ve zdravotnickém zařízení, ale i v běžném denním životě a to lidmi, ke kterým nejsou pojeni žádným příbuzenským

poutem. Toto téma je podle mě ale spíše námětem k zamyšlení pro osoby zabývající se filologií.

Jisté je ale to, že pro osoby staršího věku existuje mnoho označení, ať už citově zabarvených či neutrálních a negativní význam mohou v podání některých jedinců získat i slova, která se jiným osobám mohou zdát naprosto korektní a „neškodná“.

3.2 Rané stáří

S přihlédnutím k periodizaci Světové zdravotnické organizace se v následujících odstavcích budu zaměřovat na období raného stáří.

Se stářím souvisí změny nejen po stránce fyzické, ale také v oblasti psychické, sociální a osobní. Jednou z nejvýraznějších změn v tomto období je odchod do důchodu. K ní se váže také změna sociální role a sociálního statusu.

„Staří lidé mají nízký sociální status, jsou jim přičítány převážně negativní osobnostní vlastnosti a nízké kompetence. Jsou chápáni jako přítěž společnosti, která mnoho vyžaduje a nic nepřináší.“ (Vágnerová, 2010, s. 444)

Říčan (2005, s. 276) ale připomíná, že stáří s sebou nepřináší jen špatné věci, ale pro mnoho osob je naopak nejšťastnějším obdobím života, neboť s sebou přináší radost a klid, který je spojen s příjemnými okamžiky a událostmi.

Naukou, která se zajímá o stárnutí a stáří po stránce biologické, psychologické i sociologické je gerontologie. Součástí vývojové psychologie je pak gerontopsychologie, která se zabývá psychickou stránkou a problémy s adaptací ve stáří. (Skorunková, 2007, s. 62)

Než přistoupím k dalšímu popisu tohoto vývojového období, ráda bych upozornila na to, že se zaměřuji především na období raného stáří a tedy na „mladé seniory“. Nezaměřuji se tedy příliš na změny spojené s fyzickým stavem a věci spojené s pozdějším věkem (výrazné zhoršení zdravotního stavu, ztráta partnera, vyšší potřeba pomoci v každodenním životě, stařecká demence aj.).

3.2.1 Kognitivní změny ve stáří

Stáří s sebou nepřináší pouze změnu ve fyzickém vzhledu, tedy například šedivějící vlasy či jejich řídnutí. Hlavní změny se však týkají především kognitivní oblasti. Jedná se především o zhoršení zraku (přibližně 90 % osob ve věku 60 let) a sluchu (asi 30 % osob), dále pak o zhoršování paměti, které se týká především problémů se zapamatováním si nových informací a událostí. Výzkumy prokazují také pokles inteligence a tvořivosti. Zde je ale nutné dodat, že u osob v pozdějším věku dochází spíše k poklesu motivace a vytrvalosti, což posléze ovlivňuje právě tvořivost. (Langmeier a Krejčířová, 1998, s. 185 – 189)

3.2.2 Změny v osobnosti člověka

Stuart – Hamilton (1999, s. 157 - 159) upozorňuje na fakt, že charakter člověka není výsledkem procesu stárnutí, ale utváří se po celý jeho život a ve stáří se osobnost člověka pouze poněkud „přizpůsobí“ okolnostem. Langmeier a Krejčířová (2006, s. 207) pak zmiňují zajímavou skutečnost, že postupem věku se osoby stávají více introvertními a tato změna je výraznější především u mužů, kteří byli v mládí více extrovertní, což znamená, že postupem času se rozdíl mezi pohlavím v tomto ohledu spíše stírají.

Říčan (2004, s. 340) k tomuto dále uvádí, že člověk se občas ve stáří „stává karikaturou sebe samého“ a hovoří o tom, že vlastnosti, které člověk celý život skrýval a potlačoval, se nyní více projevují a prohlubují. Za příklad udává skutečnost, se kterou se na základě osobních zkušeností z mého okolí mohu ztotožnit a tou je stav, kdy se šetrnost ve stáří může proměnit až v lakotu.

V tomto období lidé také začínají hůře snášet změny a přiklánějí se spíše ke svému vžitému řádu. Je ovšem důležité nevnímat tuto skutečnost pouze tak, že starší lidé nejsou schopni žádných změn. Naopak, je nutné si uvědomit, že lidé většinou pouze neradi snáší změny, které jsou pro ně spojeny s nějakou ztrátou. Navíc tato skutečnost je stejná pro lidi v mladém, produktivním věku stejně tak jako pro osoby starší. (Říčan, 2004, s. 337 – 338)

Pro toto období je také charakteristická silná potřeba seberealizovat se a být prospěšný a užitečný pro ostatní. V souvislosti s tím znovu stoupá i význam rodiny a vztahy mezi rodinnými příslušníky se spíše posilují. (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 207 – 209)

V souvislosti s odchodem do penze je také důležité zmínit skutečnost, kterou zmiňuje více autorů. Muži často snášejí odchod do důchodu hůře než ženy a často se u nich objevují

pocity méněcennosti či ponížení. Příčinou může být zažitá představa muže – živitele rodiny, který má najednou pocit, že již nebude ničím prospěšný a ve své roli selhal. Ženy se s odchodem do důchodu smiřují lépe většinou díky představě, že se budou moci více věnovat své rodině, přátelům a zálibám a koníčkům, na které při pracovním vytížení neměly tolik času. Zároveň je čas penze příležitostí i pro prohloubení vztahu mezi partnery, kteří spolu mohou trávit více času a společně si užívat život.

3.3 Prarodičovství

Přestože mnoho osob se stává prarodiči již ve starší dospělosti (Vágnerová, 2007, s. 281), je prarodičovství asi nejvýznamnější a nejradostnější součástí v tomto období. Má to určitou spojitost také s odchodem do důchodu, kdy lidé již nemusí trávit většinu svého času v zaměstnání a pro člověka opět nabývá na významu rodina. Je tedy logické, že většina prarodičů si tuto svou pozici velmi užívá a těší se z ní.

3.3.1 Zralost pro prarodičovství

V souvislosti s prarodičovstvím se též často hovoří o zralosti pro něj. Ne každý člověk ihned ochotně a s radostí přijímá novou roli prarodiče.

Stává se tak většinou u mladých prarodičů, kteří na tuto roli ještě nejsou připraveni a necítí se na ni být „dost staří“. Neboť, jak uvádějí Matějček a Dytrych (1997, s. 23): „V obecném povědomí vidíme svou babičku a dědečka jako hluboce zralé lidi s šedivými vlasy, moudré a klidné, na které se celá rodina obrací v otázkách, se kterými si neví rady.“

V současné době však není výjimkou, kdy žena má sama malé dítě, či perspektivní kariéru, ale zároveň se již stala babičkou a na tuto roli se ještě cítí být příliš mladá, neboť si ji spojuje právě s obrazem šedovlasého dědečka a babičky, kteří jsou již mnoho let v důchodě. (Matějček a Dytrych, 1997, s. 105 – 110)

3.3.2 Role prarodiče

Jednou z očekávaných rolí, kterou člověk v tomto období sehrává je i role prarodiče. Přesto však je nutné znovu podotknout, že tato role nesouvisí výhradně se stářím (Stuart – Hamilton, 1999, s. 172).

Vágnerová (2007, s. 281) uvádí, že „**je biologicky podmíněna, je neselektivní a má trvalý charakter**“ a dále dodává, že vznik a získání této role nelze člověkem nijak ovlivnit, neboť nezávisí na něm, ale na jednání jeho potomka.

Tato role je ze sociologického hlediska velice důležitá. Přestože v dnešní době již není tak rozšířené vícegenerační soužití v rodinách, prarodiče stále pomáhají rodičům ať již s výchovou či finančně. Důležitá je také pomoc v případě, že matka je samoživitelkou nebo se chce vrátit zpět do zaměstnání. Nelze také zapomenout na pomoc s péčí o vnoučata v době školních prázdnin či v případě nemoci dítěte i rodiče. (Ort, 2004, s. 26)

Langmeier a Krejčířová (2006, s. 209) připomínají především důležitost „výukové“ a socializační role prarodičů a zdůrazňují také skutečnost, že prarodiče dětem pomáhají v jejich emocionálním a intelektuálním vývoji.

S předchozími názory se plně ztotožňuji a souhlasím s nimi, jak je patrné již z jedné z předcházejících kapitol, kde jsem se podrobněji zabývala významem vztahů mezi dětmi a prarodiči (1.3.1 Důležitost vztahu dětí a prarodičů).

Je jisté, že vnímání této role se liší v závislosti na pohledu jednotlivých stran, ať už vnoučat, rodičů či samotných prarodičů. Přesto je však důležité, jak připomíná Satirová (1994, s. 265 – 267) aby děti a především celá rodina vnímali prarodiče nejen v této své roli, ale také jako osobnost a osobu jako každou jinou, neboť role prarodiče není jeho výsadní a jedinou rolí, kterou v životě zastává. V následujících řádcích se chci zaměřit na to, jak svou roli vnímají především samotní prarodiče.

Prožívání této role se liší i v závislosti na pohlaví prarodiče, jinak ji prožívají babičky a jinak dědečkové. Je tomu tak především kvůli odlišnosti rolí muže a ženy. Babičky byly dříve matkami a stále v nich přetrvávají mateřské pudy. Jsou starostlivé a pečující a dávají své city také více najevo než muži. Především vnučky později učí domácím a ručním pracem. Jak jsem již dříve uváděla, jsou to právě ony, kdo rády organizují a udržují pravidelné kontakty a setkávání členů rodiny.

Dědečkové oproti tomu spíše vymýšlí pro vnoučata různé hry a aktivity, do kterých se i více zapojují. Pomáhají jim také při výrobě a opravě různých hraček, čímž je učí i praktickým dovednostem.

Hasmanová Marhánková (2010) publikovala zajímavé závěry svého výzkumu s názvem „*Proměny prarodičovství v kontextu představ aktivního stáří.*“ V něm zmiňuje i skutečnost, že prodlužováním délky lidského života vzniká i větší prostor pro budování a upevnování vztahů s vnoučaty. Současný jev nižšího počtu dětí v rodině pak prarodičům poskytuje více času na každé ze svých vnoučat. (Hasmanová Marhánková, 2010, s. 13)

Z jejího výzkumu dále vyplývá, že ženy – babičky, které pro svou práci oslovila, nevnímají svou roli prarodiče jako jedinou ve svém životě. Svá vnoučata mají rady, starají se o ně, ale mají i své vlastní zájmy a aktivity, díky kterým nejsou fixovány pouze na svou rodinu. (Hasmanová Marhánková, 2010, s. 17–19)

To současně potvrzuje již výše uvedené a to, že role prarodiče není jediná v životě konkrétních osob a je nutné tuto osobu vnímat nejen takto.

3.3.3 Typy prarodičů

Každá sociální role lze být zastávána a zvládána různými způsoby. Stejně tak i role prarodiče může být zvládána rozdílně a na základě toho lze vytvořit i typologii prarodičů.

Zaujala mě typologie, která prarodiče rozděluje následovně:

1. **Vládci rodiny** jsou prarodiče, kteří jsou autoritativní a od ostatních členů rodiny požadují bezvýhradný respekt a úctu a v rozhodování mají vždy hlavní slovo. Osobně si myslím, že tento typ prarodičů byl běžnější v minulosti a dnes již není tak častým.
2. **Protektory** jsou prarodiče, kteří se o svá vnoučata starají až přespříliš. Svá vnoučata zahrnují až nezdravou láskou a chrání či brání je i v případech, kdy tím „jdou“ proti rozhodnutí vlastních rodičů dítěte.
3. **Obětavci** jsou charakterizováni jako lidé, kteří svým vnoučatům podřídí celý svůj život a plní jim všechna jejich, někdy i malicherná či nákladná, přání. O tomto typu prarodičů se samotní autoři domnívají, že někdy je tato přílišná obětavost vůči

vnoučatům neupřímná a prarodiče se takto chovají spíše kvůli svému okolí, v očekávání obdivu a někdy dokonce i lítosti.

4. **Prarodiči žijícími nový život** se lidé mohou stát dvěma způsoby. Prvním z nich je případ, kdy se ve shodné době lidé stávají prarodiči a zároveň i rodiči. Autoři pak uvádějí, že v těchto případech se pak často věnují pouze svým čerstvě narozeným dětem a to na úkor vnoučat. Druhým případem je situace, kdy prarodiče stále podřizují celý svůj život zaměstnaní či podnikání a na svá vnoučata jim tak již nezbyvá dostatek času, případně nejsou zralí pro Prarodičovství.
5. Dalším typem jsou prarodiče, na které nemají jejich rodiny a vnoučata čas nebo o ně vůbec neprojevují zájem a neudrží tak spolu téměř žádné kontakty. Tyto prarodiče autoři nazývají **opuštěnými**.
6. Posledním typem, lépe řečeno kategorií, jsou **všichni ostatní**. Autoři tak nazývají prarodiče, kteří se nedají zařadit do žádné předchozí kategorie. Zároveň zdůrazňují, že vzhledem k rozmanitosti osobností je velice obtížné rozdělovat lidi do jednotlivých kategorií. (Matějček a Dytrych, 1997, s. 105 – 110)

3.4 Ageismus

Pro zahrnutí této problematiky do své práce jsem se rozhodla především z toho důvodu, že ageismus je v současné době bohužel velice aktuálním a často diskutovaným tématem, které souvisí se stářím. Ageismus může mít různé podoby a může vznikat z různých důvodů, jak uvedu v následujících odstavcích.

Toto téma s mou prací, podle mého názoru alespoň okrajově, souvisí především kvůli skutečnosti, kterou jsem již několikrát zmínila a připomenula. A tou je, že jedinec si své názory a postoje z části utváří již v dětství a ty jej pak dále ovlivňují a formují. To, jaké máme vztahy s prarodiči, a kontakt s nimi v nás tedy již od dětství formuje postoje vůči starším lidem celkově. Na základě vlastních zkušeností si myslím, že každý, kdo měl blízko ke svým prarodičům, pohlíží v určitých situacích na staré lidi shovívavěji než člověk, který toto silné pouto neměl možnost zažít.

Pokud si tedy lidé v dětství vybudovali pevný a silný vztah se svými prarodiči, jistě to alespoň částečně ovlivnilo jejich vnímání osob staršího věku. Troufám si proto tvrdit, že jedním z možných způsobů prevence ageismu jsou tedy i dobré vztahy k prarodičům. Právě

v interakci se svými prarodiči se totiž jedinec učí vycházet s lidmi jiného věku a respektovat jejich odlišné názory a životní postoje, které často mohou souviset právě s věkovým rozdílem. Učí se, že tito lidé jsou stále důležitou součástí společnosti a mají mnoho zkušeností a znalostí, které mohou předávat ostatním lidem. Tolik k důvodům, proč jsem se v teoretické části rozhodla stručně zabývat i problematikou ageismu.

Pojem **ageismus** byl poprvé použit ředitelem amerického Národního institutu pro stárnutí Robertem N. Butlerem a to koncem 60. let 20. století. Již v tehdejší době však byla potřeba širší a podrobnější definice a v průběhu let tak vznikaly další vymezení tohoto pojmu. (Pokorná, 2010, s. 69)

Tento výraz má původ v anglickém slově **age** (věk, stáří) a nejčastěji je vykládán jako „společný předsudek proti stáří“ (Jirásková, 2005, s. 21). Haškovcová (2012, s. 13) jej popisuje jako „averzi proti všem, kteří jsou staří, nebo všemu, co mladším stáří připomíná.“

Autoři se však v různých publikacích, z nichž jsem čerpala, shodují v tom, že určit jednotnou definici tohoto pojmu je velice obtížné. Například Vidovičová (2008, s. 112) dodává, že v některých definicích dochází dokonce ke ztotožnění ageismu s „mýty o stáří“ a celkově není vyjasněn vztah mezi příčinami a důsledky ageismu.

Autoři dále dodávají, že nejlépe stanovená definice ageismu je v současnosti definice podle Vidovičové. Tato autorka navrhuje následující definici: „Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu, manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité kohortě/generaci“ (Vidovičová, 2008, s. 113).

Pokorná (2010, s. 70) dodává, že důležitou součástí výše uvedené definice je také to, že se, na rozdíl od většiny ostatních, nezaměřuje pouze na diskriminaci starých osob, ale zohledňuje i další formy diskriminace v souvislosti s věkem. Vidovičová (2008, s. 112) na toto téma uvádí, že diskriminace starých osob je sice častější a přináší více negativních důsledků, než ostatní formy, ale současně vznikají již i další formy ageismu, které se týkají i jiných věkových skupin. Současně také Vidovičová (2008, s. 114) navrhuje v souvislosti s ageismem zaměnit slovo „diskriminace“ za „diferenciace“, neboť podle ní lépe vyjadřuje jeho základní princip, tedy „rozlišování osob, jejich schopností a vlastností na irelevantním základě, jakým je chronologický věk, respektive stáří.“

V souvislosti s ageismem zmiňuje Haškovcová (2012, s. 169) také **věkovou diskriminaci** a upozorňuje, že často jsou takto například při hledání zaměstnání diskriminováni dokonce i lidé ve věku nad 45 let.

Ort (2004, s. 62) uvádí také přehled těch oblastí sociálního života, kde se ageismus nejčastěji vyskytuje. Jsou jimi:

- trh práce (především diskriminace osob ve věku nad 50 let),
- zdravotní systém (špatné zacházení s pacienty),
- rodinné prostředí (týrání a zanedbávání ze strany rodinných příslušníků),
- občanské právo,
- důchodový systém,
- sociální péče,
- věda a vzdělání,
- mezilidské vztahy (mezigenerační konflikty),
- komunikace (vtipy na úkor starších lidí, urážlivý a diskriminující jazyk a literatura),
- mediální scéna (prezentace stáří v tisku a televizi, neobjektivní obraz stáří),
- životní prostředí a ekosystém.

3.4.1 Předsudky pro vznik ageismu

Jirásková (2005, s. 22 – 23) ve své publikaci uvádí základní shrnutí předsudků vůči seniorům, které vytvořil E. B. Palmore (1999):

1. **Nemoc** a v souvislosti s ní představa, že většina lidí starších 65 let se potýká s nějakou nemocí, díky níž se neustále cítí unaveni, jsou odkázáni na dlouhodobou či ústavní péči a nejsou schopni vykonávat běžné aktivity.
2. Další představou je **impotence**. Lidé se domnívají, že starší lidé se již nevěnují sexuální aktivitám a pokud už ano, považují tuto skutečnost za abnormální.
3. **Krása** souvisí pouze s mládím a starší lidé jsou uráženi pro svůj vzhled.

4. **Pokles duševních schopností** ve starším věku a předpoklad, že lidé již nejsou schopni se například učit.
5. Představa, že **duševní choroba** je nutně spojená se stářím a nelze léčit.
6. Starší lidé jsou neschopni práce vzhledem ke svému zdravotnímu stavu a duševním chorobám a jsou tedy **zbyteční**. Pracující starší lidé bývají považováni za neproduktivní.
7. Pocit, že většina starších lidí nad 65 let žije v osamělosti a **izolováni**.
8. Představy, že starší lidé jsou **chudí** či naopak, že jsou **bohatí**, přičemž obě skutečnosti jsou vnímány negativně.
9. Předpoklad, související s tím, že každá starší osoba je nemocná, senilní a osamělá a tudíž se potýká s **depresí**.
10. Poslední předsudek představuje **politická moc**. Lidé se často stereotypně domnívají, že starší lidé brání nutným a potřebným reformám v politice.

Tošnerová (2002, s. 7) pak uvádí pět nejčastějších představ lidí o stáří, které zároveň představují mýty o stáří a také zdroje ageismu:

1. všichni staří lidé jsou stejní,
2. stáří mužů i u žen je stejné,
3. starší lidé nemají společnosti čím přispět,
4. stáří vyžaduje péči neboť je křehké,
5. stáří představuje ekonomickou zátěž společnosti.

Nezbývá mi než, bohužel, souhlasit s tím, že mnoho lidí těmito předsudky v dnešní době stále trpí a zastávají tyto neopodstatněné názory. Je smutné a alarmující jaké množství lidí se v dnešní době stále domnívá, že staří lidé již nejsou pro společnost „důležití“ a nemají jí čím přispět. Jistě, najdou se mezi nimi i takoví, kteří jsou mrzutí a cítí, že jim celý svět jen ubližuje. Ale tito lidé neexistují jen mezi starými. Naopak, je mnoho starších lidí, kteří svým životním elánem a mnohdy i pracovním tempem předčí i o mnoho let mladší osoby.

Poznala jsem starší manželský pár, jehož děti i vnoučata žijí ve větší vzdálenosti a nemohou se proto stýkat příliš často. Tito lidé se několik dnů v týdnu jako dobrovolníci starají o jednu holčičku ze sociálně znevýhodněné rodiny. Chodí s ní na výstavy, na výlety, ale třeba i jen na obyčejné procházky do parku. Myslím si, že se o ni dokonce starají nad rámec svého úkolu a není tedy divu, že je tato holčička již považuje za své prarodiče.

Nemyslím si, že takoví lidé jsou jen výjimkou a určitě se dá vyjmenovat mnoho dalších důvodů, proč by staří lidé neměli být považováni za zbytečné, nehezké a pouhou přítěž pro ostatní.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Hlavním cílem mé diplomové práce je **zjištění vlivu vybraných faktorů ovlivňujících vztahy dětí a prarodičů na tyto vztahy a na subjektivní hodnocení vztahů dětí k jejich prarodičům**. Tato diplomová práce si dále klade za cíl vyvrátit nebo potvrdit stanovené hypotézy a odpovědět na výzkumné otázky.

Výzkumný problém

Toto téma mě napadlo díky mému působení v pozici pedagoga volného času v DDM Sluníčko v Otrokovicích, kde jsem také dříve vykonávala praxi. Při jednom rozhovoru s paní ředitelkou DDM byla zmíněna problematika vztahů dětí vůči seniorům a napadlo mě, že by bylo přínosné zjistit, jaké mají vlastně děti vztahy ke svým prarodičům, neboť z nich pak vychází i jejich vztahy vůči seniorům celkově. Při studiu literatury na toto téma jsem se rozhodla práci zaměřit především na faktory ovlivňující tyto vztahy, neboť jsem se setkala s určitými závěry, které mě zaujaly a které jsem chtěla sama ověřit případně vyvrátit. Toto téma zaujalo i paní ředitelku a obě nás zajímaly výsledky především u dětí, s nimiž se v rámci činnosti DDM Sluníčko setkáváme. Svůj výzkum jsem se tedy rozhodla realizovat mezi dětmi na základních školách Zlínského kraje.

Pro výzkum jsem poté stanovila tyto obecné výzkumné otázky:

1. Jak děti subjektivně hodnotí svůj vztah k prarodičům?
2. Jaké jsou souvislosti mezi subjektivním hodnocením vztahů dětí k prarodičům a vybranými faktory (pohlaví dětí, geografická blízkost, četnost setkání, pohlaví prarodičů, rodinná linie a rodinná situace)?
3. Jak je ovlivněna četnost setkání dětí s prarodiči ostatními faktory (pohlaví dětí, geografická blízkost, rodinná linie a rodinná situace) ovlivňujícími vztahy dětí k prarodičům?

4.1 Pojetí výzkumu

Vzhledem ke stanovenému výzkumnému cíli jsem zvolila *kvantitativní pojetí výzkumu*, neboť ve svém výzkumu chci zjistit, jak jednotlivé faktory souvisí se subjektivním hodnocením vztahů dětí k prarodičům a dále pak, jak je ovlivněn jeden z faktorů (četnost setkání s prarodiči) ostatními faktory.

4.2 Stanovení hypotéz

1. Je souvislost mezi **pohlavím** respondentů a jejich subjektivním **hodnocením** vztahů s prarodiči?

H₁ - Předpokládám, že existují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů.

2. Je souvislost mezi subjektivním **hodnocením** vztahů a **četností setkání** respondentů s jejich prarodiči?

H₂ - Předpokládám, že existují významné rozdíly v četnosti setkání respondentů s prarodiči vzhledem k subjektivnímu hodnocení jejich vztahů.

3. Liší se subjektivní **hodnocení** vztahů s prarodiči vzhledem k **pohlaví prarodičů**?

H₃ - Předpokládám, že neexistují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů.

4. Je **hodnocení** vztahů lepší k **prarodičům** stejného **pohlaví**, jako jsou samotní respondenti?

H_{4a} - Předpokládám, že v subjektivním hodnocení vztahů dívkami vzhledem k pohlaví prarodičů existují významné rozdíly.

H_{4b} - Předpokládám, že v subjektivním hodnocení vztahů chlapci vzhledem k pohlaví prarodičů neexistují významné rozdíly.

5. Je souvislost mezi **rodinnou linií** a subjektivním **hodnocením** vztahů?

H₅ - Předpokládám, že neexistují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům z otcovy a matčiny strany.

6. Jestliže spolu rodiče dětí nežijí, je subjektivní **hodnocení** vztahů lepší k prarodičům ze **strany rodiče**, s nímž žijí?

H₆ - Předpokládám, že existují rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů dětí, žijících jen s jedním rodičem, k prarodičům z jednotlivých stran rodiny.

7. Je souvislost mezi **pohlavím** respondentů a **četností setkání** s prarodiči?

H₇ - Předpokládám, že existují významné rozdíly v četnosti setkání s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů.

8. Je souvislost mezi **geografickou blízkostí** a **četností setkání** s prarodiči?

H₈ - Předpokládám, že existují významné rozdíly v četnosti setkání s prarodiči vzhledem ke geografické blízkosti respondentů.

9. Je souvislost mezi **četností setkání** s prarodiči z jednotlivých **rodinných linií** v případě, že spolu rodiče dětí nežijí?

H₉ - Předpokládám, že existují rozdíly v četnosti setkání s prarodiči z jednotlivých rodinných linií u dětí, žijících jen s jedním prarodičem.

10. Je souvislost mezi **rodinnou linií** a **četností setkání** s prarodiči?

H₁₀ - Předpokládám, že neexistují významné rozdíly v četnosti setkání s prarodiči z matčiny nebo otcovy strany.

11. Je souvislost mezi **geografickou blízkostí** a **subjektivním hodnocením** vztahů k prarodičům?

H₁₁ - Předpokládám, že existují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům vzhledem ke geografické blízkosti.

4.3 Definování proměnných

Vybrané faktory ovlivňující vztahy dětí a prarodičů

- Pohlaví dětí (respondentů) – nezávisle proměnná

Dívka; chlapec

→ nominální proměnná.

- Geografická blízkost – nezávisle proměnná

Stejný byt/dům; stejná vesnice/město; do 30km; 30km a více

→ ordinální proměnná.

- Četnost setkání – závisle proměnná

Každý den; každý týden; každý měsíc; 1x za půl roku; 1x za rok; nikdy

→ ordinální proměnná.

- Pohlaví prarodičů – nezávisle proměnná

Babička; dědeček

→ nominální proměnná.

- Rodinná linie – nezávisle proměnná

Matčina strana; otcova strana

→ nominální proměnná.

- Rodinná situace – nezávisle proměnná

Rodiče spolu žijí; rodiče spolu nežijí

→ nominální proměnná.

Subjektivní hodnocení vztahu – závisle proměnná

- **1 – výborný vztah** (skvělé vztahy, rozumí si, těší se na každé setkání);
- **2 – normální, běžný vztah** (vztahy nejsou ničím výjimečné, jsou normální);
- **3 – špatný vztah** (vztahy nejsou dobré, nevychází spolu, na setkání se netěší)

→ ordinální proměnná.

4.4 Výzkumný vzorek

Základní soubor je tvořen dětmi školního věku a to konkrétně v rozmezí 11 – 12 let. Tento věk jsem mimo z důvodů týkajících se charakteristiky tohoto období z hlediska vývojové psychologie, zvolila i z toho důvodu, neboť se domnívám, že děti už jsou schopny pravdivě zodpovědět otázky v mém dotazníku a stále ještě odpovídají podle pravdy a ne podle toho, co si myslí, že má být správnou odpovědí.

Velikost základního souboru ve Zlínském kraji

Základní soubor pro můj výzkum je tedy tvořen dětmi ve Zlínském kraji ve věku 11 – 12 let.

Následující tabulka uvádí podle údajů Českého statistického úřadu ke dni 31. 12. 2011 počty dětí a tedy velikost základního souboru ve Zlínském kraji.

Tab. 1 Počty dětí ve Zlínském kraji podle ČSÚ ke dni 31. 12. 2011

Věk	Počty dětí ve Zlínském kraji (ke 31. 12. 2011)		
	Dívky	Chlapci	Obě pohlaví
10	2 571	2 648	5 219
11	2 474	2 788	5 262
12	2 542	2 666	5 208
Celkem	7 587	8 102	15 689

Vzhledem k době uskutečnění výzkumu (listopad 2012 – únor 2013) je nutné brát v potaz, že věk dětí se změnil. V tabulce tedy záměrně uvádím i počty dětí ve věku 10 let, neboť předpokládám, že některé z nich v současné době již dosáhly 11 let a tedy je nutné je zařadit do základního souboru. Stejně tak je nutné počítat s tím, že některé děti mezitím dosáhly 13 let a tedy už naopak do základního souboru nepatří.

Výběr výzkumného vzorku

Respondenti pro výzkum byli vybráni záměrným výběrem. Cíleně jsem vybírala respondenty ve věku 11 – 12 let, kteří navštěvují základní školy ve větších městech Zlínského kraje. Výsledky vyplývající z tohoto výzkumu tedy nepůjdou generalizovat na celou populaci. Jsem si vědoma rizika možného zkreslení, a také proto jsem se snažila do výzkumného vzorku zahrnout co možná nejvyšší počet respondentů. Dalším důvodem byla také velikost základního souboru a počet proměnných. Snažila jsem se zajistit vyšší spolehlivost a přesnost výsledků a rozhodla jsem se pro administraci 280 dotazníků.

4.5 Výzkumná metoda

Pro sběr dat jsem použila výzkumnou metodu - *dotazník*. Chráska (2007, s. 163) dotazník charakterizuje jako soustavu „předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“

Při sestavování dotazníku jsem se snažila, aby jednotlivé otázky byly lehce a bez potíží pochopitelné, logicky na sebe navazovaly a k vyplnění celého dotazníku nebylo potřeba mnoho času. Po studiu literatury zabývající se metodologií výzkumu jsem dospěla k závěru, že takto sestavený dotazník mi pomůže k jeho větší návratnosti. Zároveň je tato jednoduchá forma dotazníku účelná a vhodná pro následné zpracování dat, přijetí či vyvrácení stanovených hypotéz a zodpovězení jednotlivých výzkumných otázek.

Dotazník se skládal z šesti otázek. V první části dotazníku byly otázky zjišťující pohlaví respondentů (otázka 1), dále rodinnou situaci – zda spolu rodiče respondentů žijí (otázka 2) a položka zjišťující, kteří z biologických prarodičů respondentů jsou naživu (otázka 3).

V případě, že respondent na otázku zabývající se rodinnou situací rodičů (otázka 2) zvolil možnost, že rodiče spolu nežijí, byla pro něj v dotazníku připravena podotázka zjišťující, u kterého z rodičů respondent trvale žije.

Druhá část dotazníku se zabývala subjektivním hodnocením vztahu ke každému z žijících prarodičů (otázka 4) a dále vzdáleností bydliště (otázka 5) a četností setkání respondenta a prarodičů (otázka 6).

Pro odpovídání na jednotlivé otázky v dotazníku jsem zvolila uzavřenou formu odpovědí. Ta nejen, že byla pro můj dotazník nejvhodnější, ale podle Chrásky (2007, s. 166) také

zajišťuje jednodušší vyhodnocování odpovědí a v neposlední řadě se také setkáváme s větší ochotou respondentů vyplnit takto připravený dotazník.

Realizace výzkumu

Celý výzkum byl tedy realizován v průběhu listopadu 2012 až února 2013. Z celkového počtu 280 distribuovaných dotazníků se mi vrátilo 244 vyplněných dotazníků. Celková návratnost tak činila 87,14 %.

Po kontrole vyplněných dotazníků jsem musela 18 z nich vyřadit z důvodů nekompletního, případně nesprávného vyplnění.

Tím jsem tedy nakonec získala celkový počet 226 dotazníků, s nimiž jsem poté pracovala.

4.6 Způsob zpracování dat

Data získaná dotazníkovým šetřením byla zaznamenána do přehledné tabulky v programu Microsoft Excel. Z těchto zaznamenaných údajů byly následně vytvářeny kontingenční tabulky pro ověřování hypotéz.

Před samotným ověřováním hypotéz byla provedena popisná statistika výsledků výzkumu pro jednotlivé položky v dotazníku. Pro každou z otázek dotazníku jsem vytvořila přehlednou tabulku četností a výsledky získané dotazníkovým šetřením byly následně popsány a doplněny také grafickým znázorněním.

Pro testování hypotéz byl použit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Hladina významnosti byla předem stanovena na 0,05.

Při testování jednotlivých hypotéz bylo postupováno podle Chrásky (2007, s. 76 – 78), kdy byla nejdříve do kontingenční tabulky zanesena zjištěná data a očekávané četnosti a poté byla pro každé pole tabulky vypočítána hodnota podle vzorce: $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O}$. Všechny tyto hodnoty byly sečteny a porovnány s kritickou hodnotou testového kritéria pro hladinu významnosti 0,05 a pro daný počet stupňů volnosti tabulky. Tento počet stupňů volnosti byl zjištěn na základě vzorce: $f = (r-1) \times (s-1)$. Na základě tohoto porovnání pak byla přijata nulová nebo alternativní hypotéza.

Před tímto výpočtem bylo nejprve posouzeno, zda byly splněny předpoklady pro použití tohoto testu. „Testu nezávislosti chí-kvadrát nelze použít v případech, kdy ve více než 20% polí kontingenční tabulky jsou očekávané četnosti menší než 5 a v případě, že v některém poli je očekávaná četnost menší než 1“ (Chrásková, 2007, s. 78).

5 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Jako první bych ráda podrobněji popsala výsledky jednotlivých položek distribuovaného dotazníku. Poté již přejdu k ověřování jednotlivých hypotéz.

5.1 Výsledky výzkumu

Dotazník obsahoval celkem 6 otázek a jednu podotázku, na něž jsem se respondentů ptala. Nyní bych ráda provedla popisnou statistiku získaných odpovědí na každou z otázek a dále bych chtěla uvést určitá zajímavá zjištění, vyplývající z výsledků výzkumu. Při vyjadřování procentuálních podílů jsem data zaokrouhlovala na desetiny.

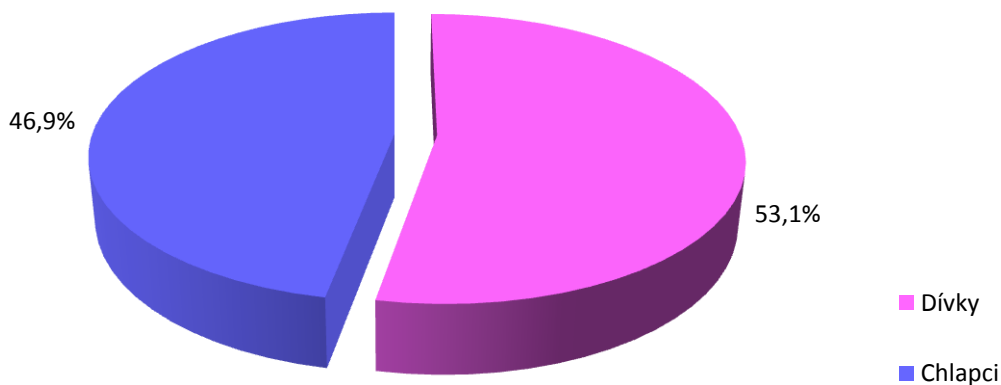
5.1.1 Pohlaví respondentů

První otázka se respondentů dotazovala na jejich pohlaví. Z tabulky četností pak vyplývá, že z celkového počtu 226 respondentů je 120 dívek, což činí 53,1 % celého výzkumného vzorku a zbývajících 46,9 % výzkumného vzorku je tvořeno 106 chlapci.

Tab. 2 Pohlaví respondentů

Kategorie	Tabulka četností: Pohlaví respondentů			
	Četnost	Kumulativní Četnost	Rel. četnost	Kumulativní rel. četnost
1	120	120	53,1	53,1
2	106	226	46,9	100,0

Pohlaví respondentů

Graf 1. Pohlaví respondentů

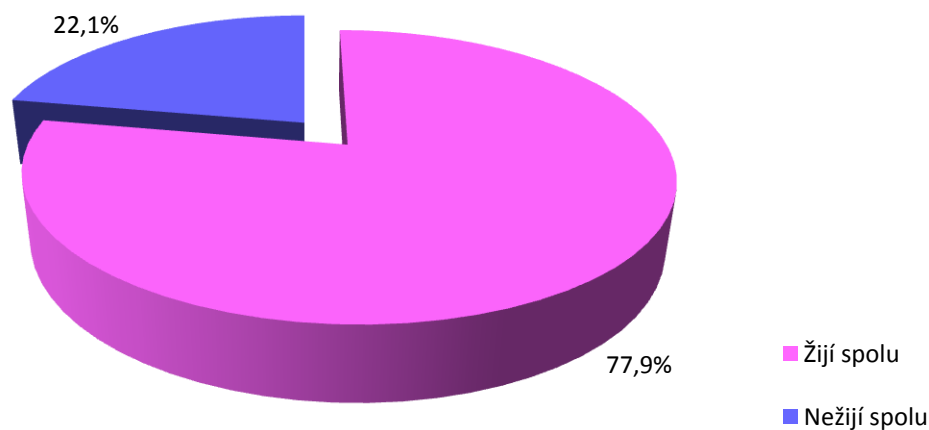
5.1.2 Rodinná situace

V následující otázce jsem se respondentů dotazovala, zda jejich rodiče žijí spolu. Výsledky ukazují, že respondenti vyznačili, že jejich rodiče spolu žijí celkem ve 176 případech, což činí 77,9 %. 50 zbývajících případů, tedy 22,1%, pak značí rodiče respondentů, kteří spolu nežijí.

Tab. 3 Rodinná situace rodičů

Kategorie	Tabulka četností: Rodinná situace			
	Četnost	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Kumulativní rel. četnost
1	176	176	77,9	77,9
2	50	226	22,1	100,0

Rodinná situace rodičů

Graf 2. Rodinná situace rodičů

Rodič, s nímž respondent žije

Pro případ, že spolu rodiče respondenta nežijí, byla součástí druhé otázky také podotázka, která si kladla za cíl zjistit, se kterým z rodičů respondent žije. Na výběr měl ze tří předem připravených možností odpovědi – u matky, u otce, ve střídavé péči.

Jak z výše uvedené tabulky četností vyplývá, tato podotázka se týkala 50 respondentů (19 dívek a 31 chlapců), jejichž rodiče spolu nežijí. Ve všech případech respondenti shodně uvedli, že žijí u své matky.

5.1.3 Biologičtí prarodiče

V pořadí třetí položka dotazníku se věnovala zjištění, kteří z biologických prarodičů jednotlivých respondentů jsou naživu. Respondenti v této otázce křížkem vyznačovali ty prarodiče, jež žijí.

Z níže uvedené tabulky četností je již na první pohled patrné, že nejčastěji nežijí právě dědečkové respondentů. Konkrétně 82 dědečků z otcovy strany a poté 73 dědečků z matčiny strany. To tedy činí celkem 155 dědečků, kteří již nežijí. Žijících dědečků je pak více

z matčiny strany – celkem 153 a na druhém místě jsou dědečkové z otcovy strany, jejichž počet je 144. Celkem tedy mají respondenti 297 žijících prarodičů mužského pohlaví.

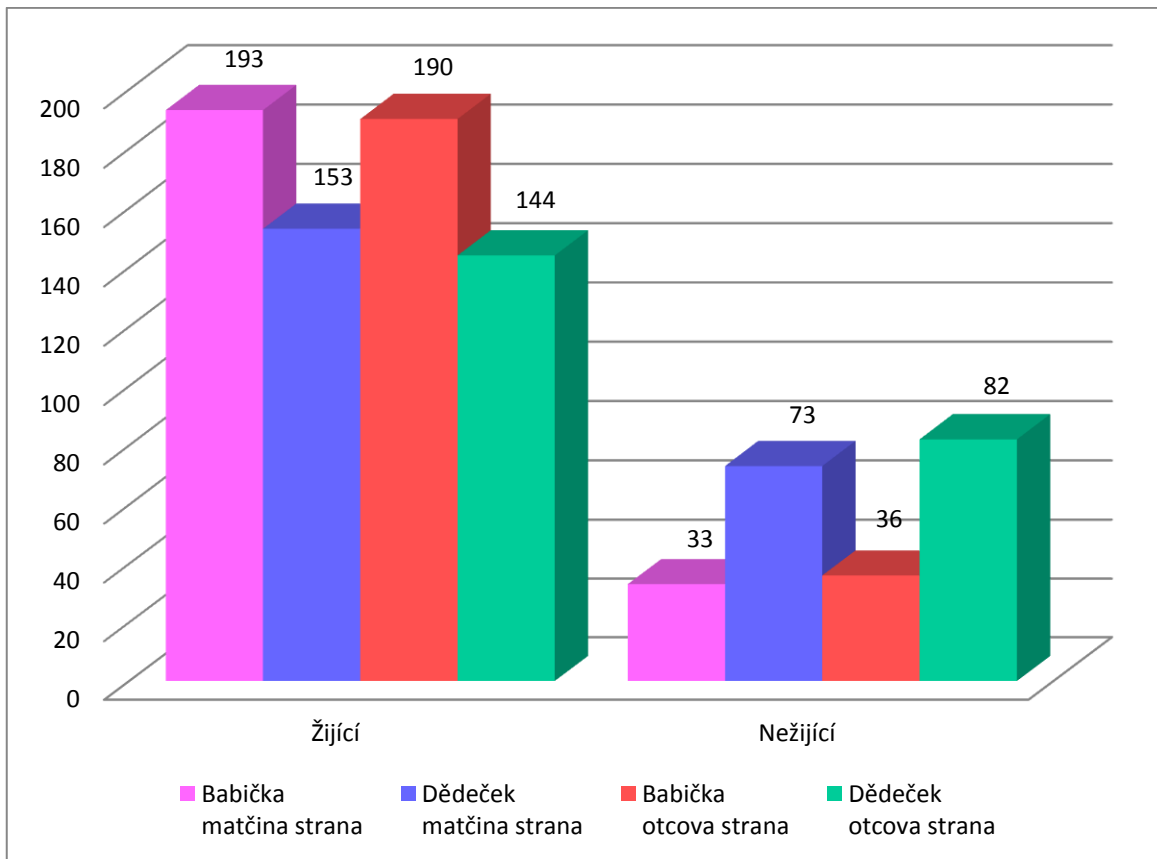
Při pohledu na ženské pohlaví zjišťujeme, že ve 193 případech mají respondenti babičku z matčiny strany a ve 190 případech pak z otcovy strany. Což celkem čítá 383 babiček. Nežije 33 babiček z matčiny strany a 36 babiček z otcovy strany a to nám udává celkový počet 69 nežijících babiček.

Porovnáme-li tedy celkové počty nežijících prarodičů z hlediska pohlaví, můžeme pro tento výzkumný vzorek potvrdit závěr zmiňovaný v teoretické části a to ten, že ženy se obecně dožívají vyššího věku než muži. Konkrétní čísla u našeho výzkumu jsou pak 383 žijících babiček (což činí 84,7 % všech babiček) a 297 žijících dědečků (65,7 %). Pro úplnost popisu dat nám pak zbývá vyjádřit shrnutí počtu nežijících prarodičů – celkem 155 nežijících dědečků činí 34,3 % ze všech prarodičů mužského pohlaví a v případě 69 babiček je to 15,3 % z celkového počtu babiček.

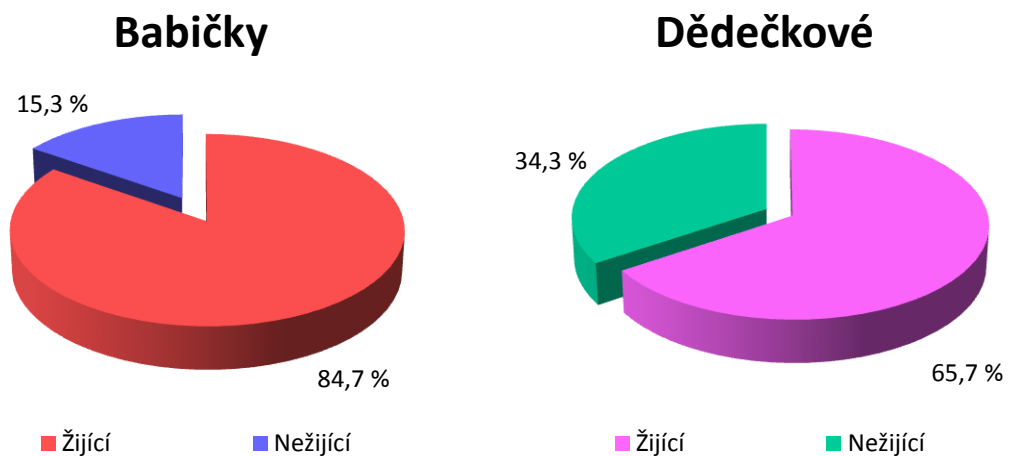
Celkově tedy z možných 904 prarodičů, bez rozdílů pohlaví či strany rodiny, žije celkem 680 prarodičů (75,2 % prarodičů).

Tab. 4 Žijící prarodiče respondentů

Kategorie	Tabulka četností: Žijící prarodiče							
	Babička matčina strana		Dědeček matčina strana		Babička otcova strana		Dědeček otcova strana	
	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost
Žije	193	85,4	153	67,7	190	84,1	144	63,7
Nežije	33	14,6	73	32,3	36	15,9	82	36,3
Celkem	226	100,0	226	100,0	226	100,0	226	100,0

Graf 3. Celkové počty prarodičů v rozdělení podle pohlaví prarodičů a strany rodiče

Graf 4. Procentuální vyjádření obou pohlaví prarodičů bez ohledu na stranu rodiče

5.1.4 Subjektivní hodnocení vztahů respondenty

Další otázka se zabývala skutečností, jak respondenti subjektivně hodnotí vztahy s každým ze svých žijících prarodičů. Ve svých odpovědích volili ze tří, předem připravených, mož-

ností. Možnosti byly následující: 1 – výborný vztah; 2 – normální, běžný vztah; 3 – špatný vztah.

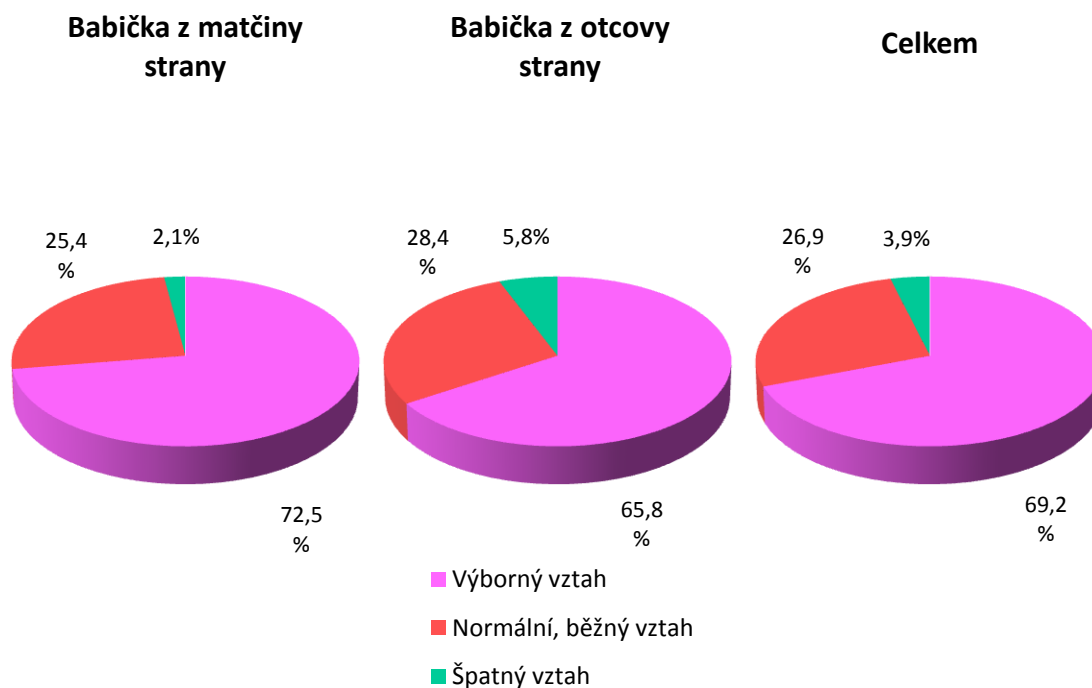
V následující části se zaměřím na vyhodnocení odpovědí všech respondentů a poté i zvlášť podle pohlaví respondentů.

Subjektivní hodnocení vztahů k babičkám

Z celkového počtu 383 žijících babiček byl nejčastěji hodnocen jejich vztah k nim jako výborný. Tuto „známku“ od respondentů obdrželo celkem 265 babiček (69,2 % všech babiček). Při pohledu na jednotlivé strany rodiny zjišťujeme, že takto bylo hodnoceno 140 babiček z matčiny strany (72,5 % celkového počtu babiček z matčiny strany) a 125 babiček ze strany otce (65,8 %).

Celkem 103 vztahů s babičkami a tedy 26,9 % z celkového počtu, bylo ohodnoceno jako normální, běžné vztahy. Babičky z matčiny strany takto byly ohodnoceny celkem 49 krát (25,4 % celkového součtu babiček z matčiny strany) a na straně otcově toto hodnocení obdrželo 54 babiček (28,4 % babiček z otcovy strany).

„Známku“ 3 a tedy hodnocení vztahu jako špatné, získalo celkem 15 babiček (3,9 % všech babiček). Z matčiny strany tak činily 4 babičky (2,1 % babiček z matčiny strany) a dále takto bylo hodnoceno 11 babiček (5,8 %) z otcovy strany.

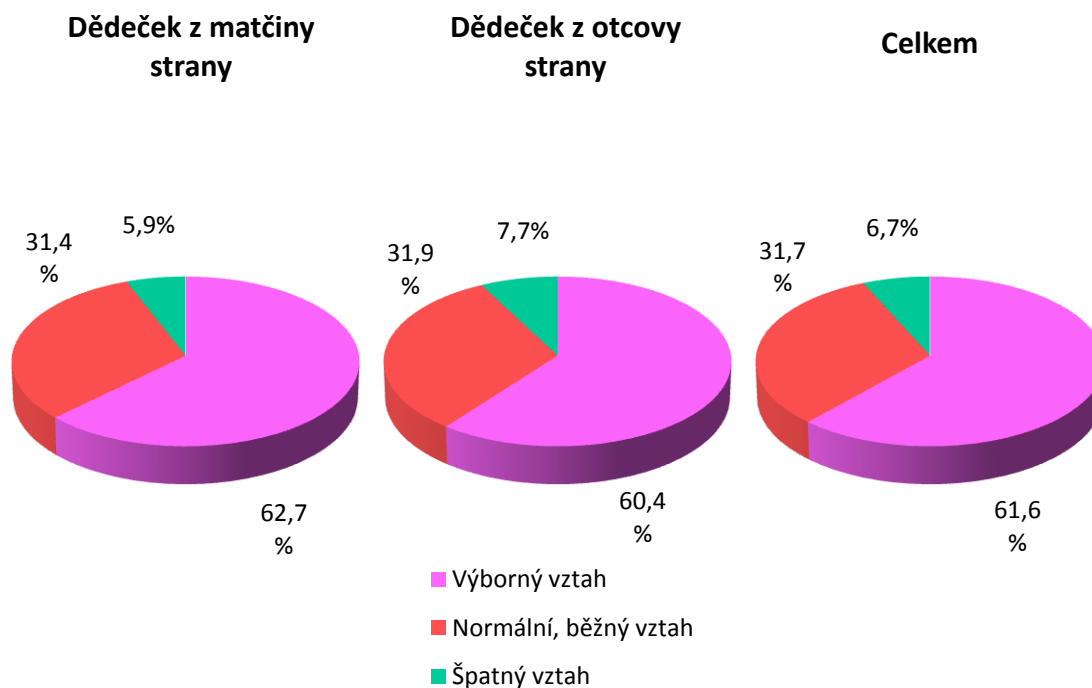
Graf 5. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů k babičkám

Subjektivní hodnocení vztahů k dědečkům

Celkem 183 vztahů k dědečkům bylo hodnoceno jako „výborné“. Při celkovém počtu 297 žijících dědečků tedy takto bylo hodnoceno 61,6 % z nich. Z matčiny strany toto hodnocení obdrželo 96 dědečků (62,7 % dědečků z matčiny strany). Na straně otce pak 87 dědečků (60,4 %).

Jako normální byly vztahy k dědečkům hodnoceny celkem v 94 případech a toto hodnocení tak získalo 31,7 % všech možných odpovědí. Bylo takto hodnoceno 48 dědečků z matčiny strany (31,4 % všech dědečků ze strany matky) a podobný počet dědečků ze strany otce – 46 (31,9 % z otcovy strany).

Třetí možnost odpovědi byla zvolena u celkového počtu 20 dědečků (a tedy 6,7 % všech dědečků). Z matčiny strany takto bylo hodnoceno 9 dědečků (5,9 %) a z otcovy strany celkem 11 dědečků (7,7 % dědečků z otcovy strany).

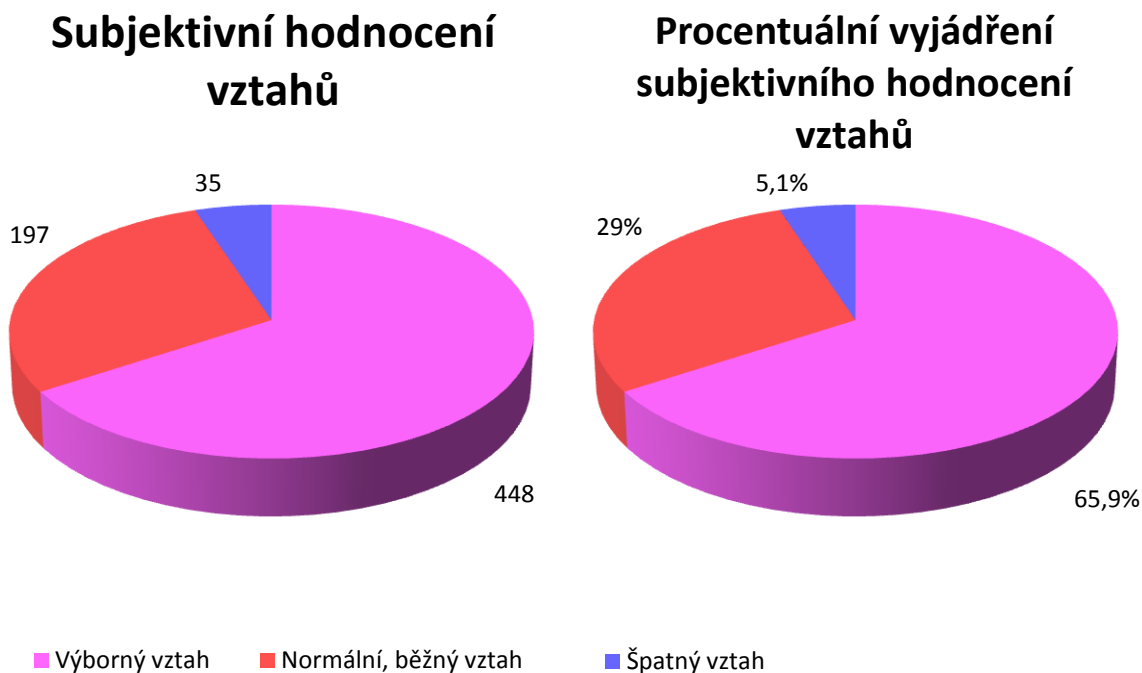
Graf 6. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů k dědečkům

Souhrn subjektivního hodnocení

Podíváme-li se na získaná data souhrnně bez ohledu na pohlaví či stranu rodiny, dojdeme k závěru, že nejčastěji byly vztahy k prarodičům hodnoceny jako výborné a to ve 448 z celkových 680 případů. Toto hodnocení tedy získalo celkem 65,9 % ze všech prarodičů.

Ve 197 případech pak byly vztahy hodnoceny jako normální, běžné a v procentuálním vyjádření tento počet činí 29 %.

Nejhorší hodnocení vztahu – špatné vztahy – získal nejnižší počet prarodičů a to celkem 35 (5,1 % všech prarodičů).

Graf 7. Celkové subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům

Tab. 5 Subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům

Kategorie	Tabulka četností: Subjektivní hodnocení vztahů							
	Babička matčina strana		Dědeček matčina strana		Babička otcova strana		Dědeček otcova strana	
	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost
1	140	72,5	96	62,7	125	65,8	87	60,4
2	49	25,4	48	31,4	54	28,4	46	31,9
3	4	2,1	9	5,9	11	5,8	11	7,7
Celkem	193	100,00	153	100,00	190	100,00	144	100,00

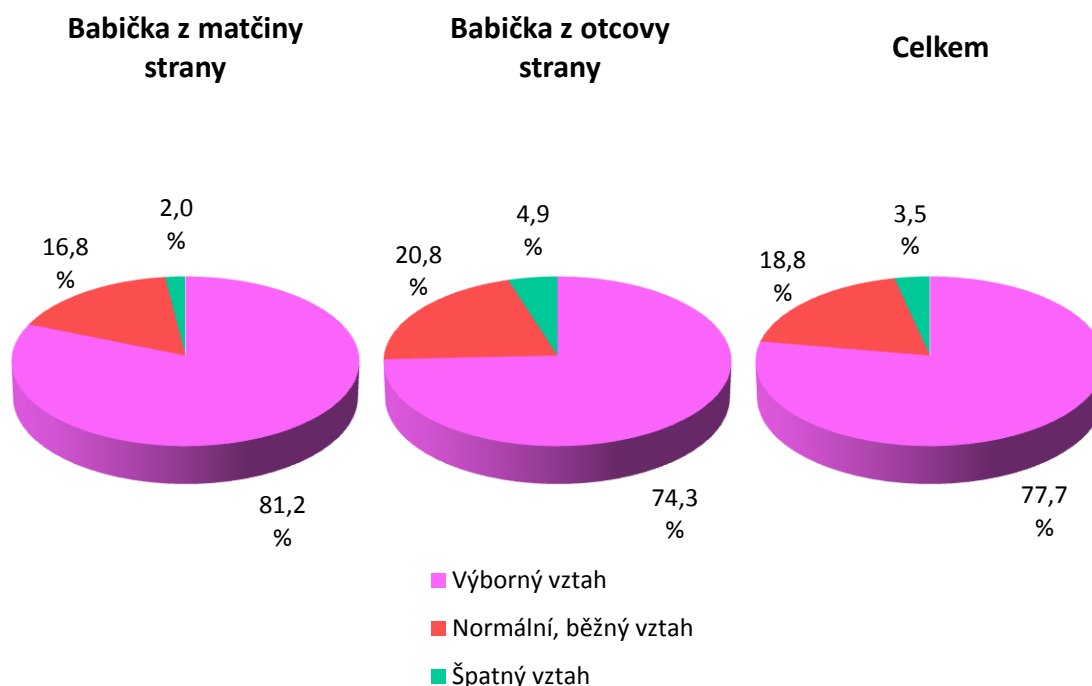
Subjektivní hodnocení vztahů dívek k babičkám

Dále se budeme věnovat získaným údajům o subjektivním hodnocení vztahů z pohledu dívek.

Jednoznačně nejčtetnějším hodnocením vztahů s babičkami se stala „známka“ 1, vyjadřující výborný vztah. Toto hodnocení získalo 82 babiček z matčiny strany (81,2 % babiček z této strany), 75 babiček ze strany otce (74,3 % všech babiček z otcovy strany). Celkem pak tedy toto hodnocení získalo 157 všech babiček a při počtu 202 hodnocených babiček, tak tento počet činí 77,7 % všech žijících babiček.

Druhá možnost hodnocení – normální, běžný vztah, získala druhé místo i podle četnosti hodnocení. 17 krát takto byl ohodnocen vztah s babičkou z matčiny strany (16,8 %) a 21 krát toto hodnocení získala babička ze strany otce (20,8 %). Celkově tedy toto hodnocení získalo 38 babiček (18,8 % žijících babiček).

Poslední možnost hodnocení – špatné vztahy, získaly 2 babičky z matčiny strany (2 %) a 5 babiček ze strany otce (4,9 %). Celkem takto tedy bylo hodnoceno 7 babiček, což činí 3,5 % žijících babiček.

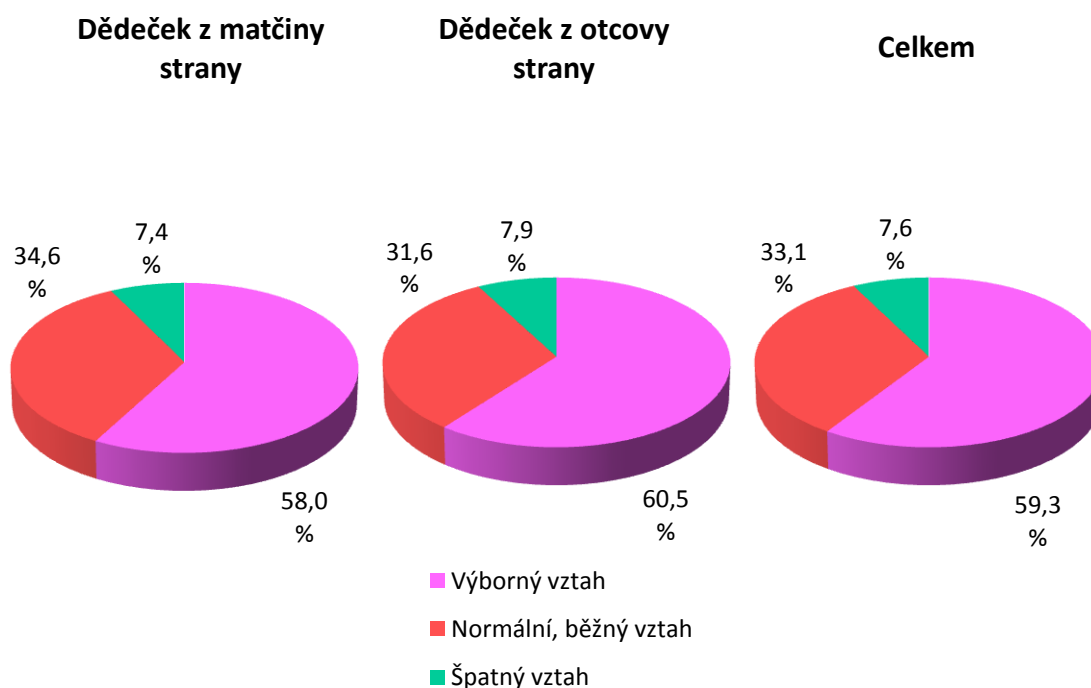
Graf 8. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů dívek k babičkám

Subjektivní hodnocení vztahů dívek k dědečkům

I v případě dědečků bylo hodnocení vztahů jako výborné, tedy první možnost odpovědi, u dívek tím nejčetnějším. Z matčiny strany takto bylo hodnoceno 47 dědečků (58 %) a ze strany otce 46 dědečků (60,5 %). Celkově tak toto hodnocení získalo 93 dědečků a při počtu 157 žijících dědečků se tedy jedná o 59,33 % z tohoto počtu.

Druhou možnost hodnocení získalo 28 dědečků z matčiny strany (34,6 %) a 24 dědečků z otcovy (31,6 %). Celkem tedy tuto možnost hodnocení získalo 52 dědečků (33,1 %).

Třetí, poslední možnost hodnocení získalo shodně 6 dědečků z matčiny strany (7,4 %) i ze strany otce (7,9 %). Celkový počet 12 dědečků tak činil 7,6 % všech žijících dědečků.

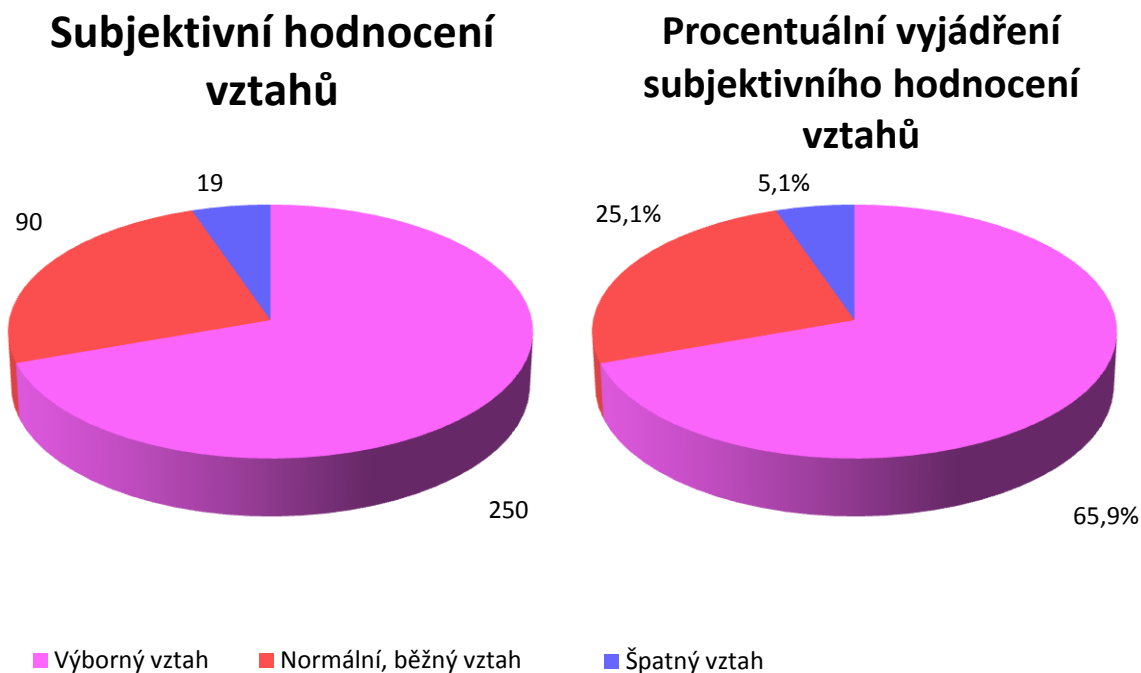
Graf 9. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů dívek k dědečkům

Souhrn subjektivního hodnocení dívek

Jestliže shrneme tato data bez ohledu na pohlaví prarodičů, zjistíme, že nejčastější hodnocení vztahů k prarodičům bylo u dívek jednoznačně hodnocení „výborný vztah“, tedy první možnost. Celkově takto bylo dívkami hodnoceno 250 žijících prarodičů, což při celkovém počtu 359 prarodičů činí 69,6 %.

V 90 případech pak dívky hodnotily vztahy k prarodičům jako normální, běžné a tento počet tak činí 25,1 %.

A nakonec, jako špatné bylo dívkami hodnoceno celkem 19 vztahů k prarodičům, tedy 5,3 % ze všech hodnocených vztahů.

Graf 10. Celkové subjektivní hodnocení vztahů dívek k prarodičům

Tab. 6 Subjektivní hodnocení vztahů dívkami

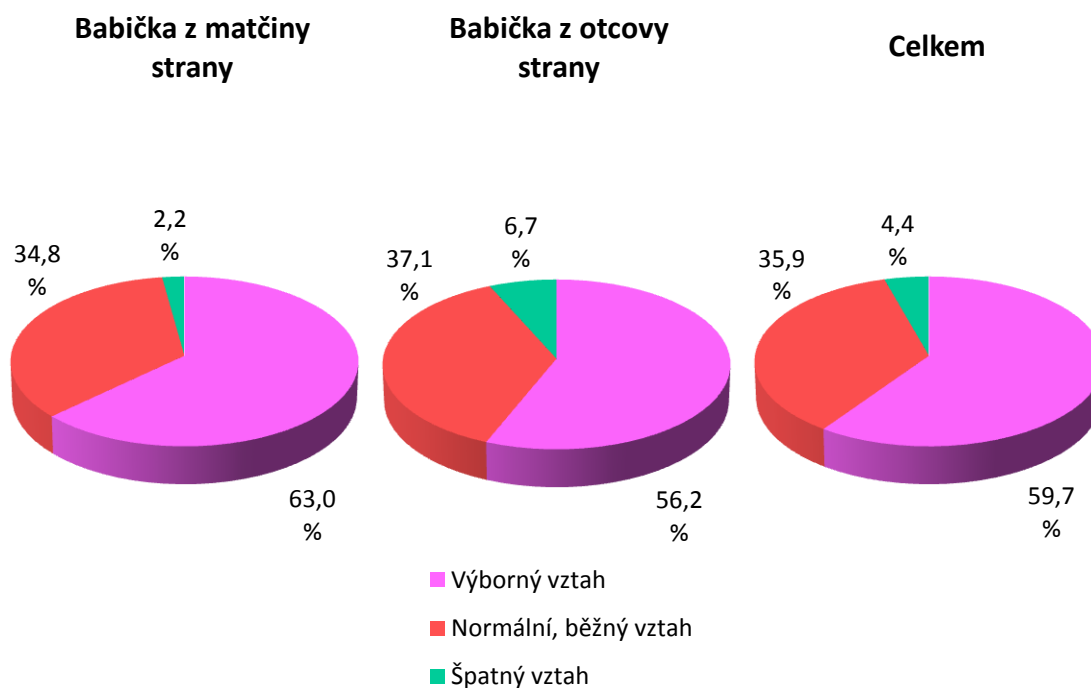
Kategorie	Tabulka četností: Subjektivní hodnocení vztahů dívkami							
	Babička matčina strana		Dědeček matčina strana		Babička otcova strana		Dědeček otcova strana	
	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost
1	82	81,2	47	58,0	75	74,3	46	60,5
2	17	16,8	28	34,6	21	20,8	24	31,6
3	2	2,0	6	7,4	5	4,9	6	7,9
Celkem	101	100,00	81	100,00	101	100,00	76	100,00

Subjektivní hodnocení vztahů chlapců k babičkám

I v případě chlapců bylo nejčastějším hodnocením vztahu k babičce hodnocení „výborný vztah“. Z matčiny strany toto hodnocení získalo 58 babiček (63,0 %), ze strany otce 50 babiček (56,2 %). Celkově tak toto hodnocení získalo 108 babiček z počtu 181 (59,7 % všech hodnocených babiček).

„Známku“ 2, tedy hodnocení „normální, běžný vztah“, získalo 32 babiček ze strany matky (34,8 %) a 33 babiček z otcovy strany (37,1 %). Celkem tedy 65 ze všech hodnocených babiček (35,9 %).

Nejhorší hodnocení („špatný vztah“) získaly 2 babičky z matčiny strany (2,2 %) a 6 babiček z otcovy strany (6,7 %). Celkový počet tak činil 8 babiček (4,4 %).

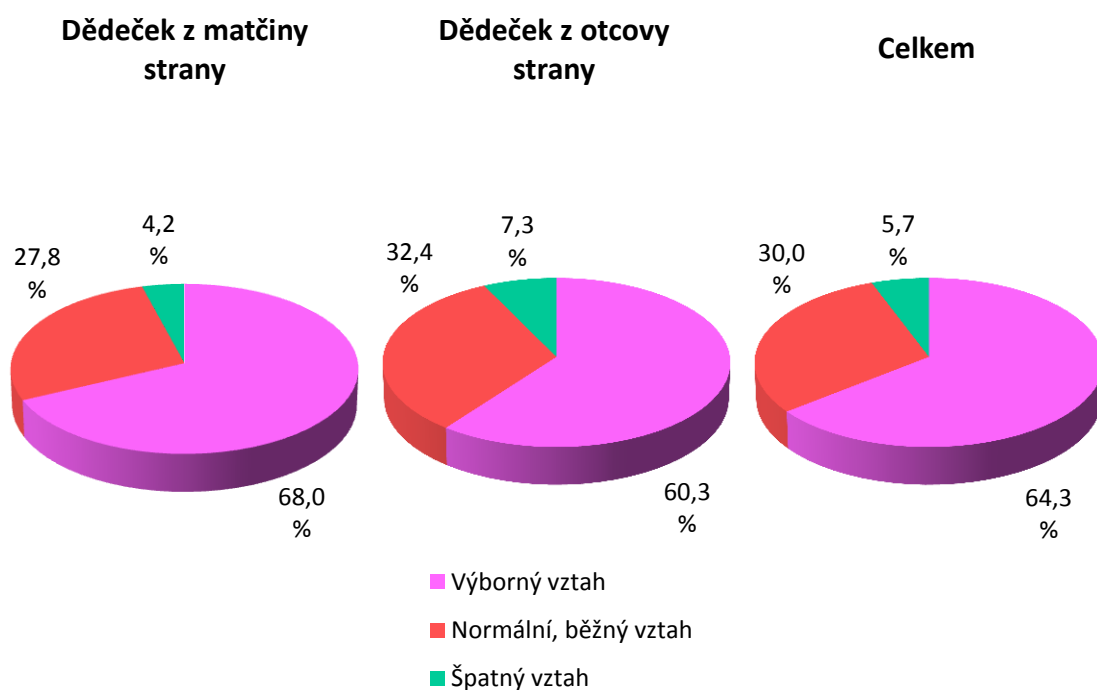
Graf 11. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů chlapců k babičkám

Subjektivní hodnocení vztahů chlapců k dědečkům

Chlapci nejčastěji hodnotili své vztahy k dědečkům jako „výborné“. Toto hodnocení získalo 49 dědečků z matčiny strany (68 %) a 41 dědečků z otcovy (60,3 %). Ze 140 případů takto tedy bylo hodnoceno celkem 90 dědečků (64,3 %).

Hodnocení „normální, běžný vztah“ bylo užito 20 krát v případě dědečků z matčiny strany (27,8 %) a 22 krát pro dědečka z otcovy strany (32,4 %). Součet pro toto hodnocení činí 42 případů (30 %).

Třetí možnost hodnocení byla použita ve 3 případech pro dědečka z matčiny strany (4,2 %) a 5 krát pro dědečka z otcovy strany (7,3 %). Celkově tedy 8 krát pro všechny dědečky (5,7 %).

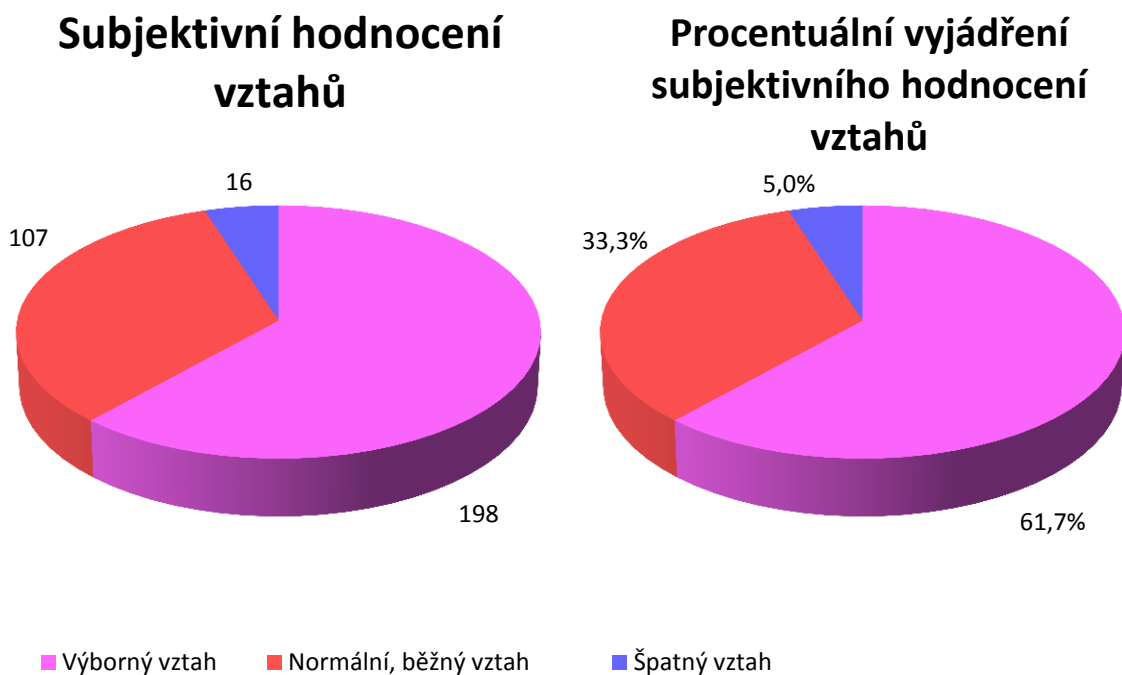
Graf 12. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů chlapců k dědečkům

Souhrn subjektivního hodnocení chlapců

Také chlapci nejčastěji užívali hodnocení vztahu „výborný“. Celkem takto hodnotili 198 krát z celkového počtu 321 případu (61,7 %).

Ve 107 případech chlapci použili druhou možnost hodnocení, tedy „normální, běžný vztah“, tento počet tedy činí 33,3 %.

Poslední možnost a hodnocení vztahů jako „špatné“ byla užitá celkem 16 krát (5 %).

Graf 13. Celkové subjektivní hodnocení vztahů chlapců k prarodičům

Tab. 7 Subjektivní hodnocení vztahů chlapci

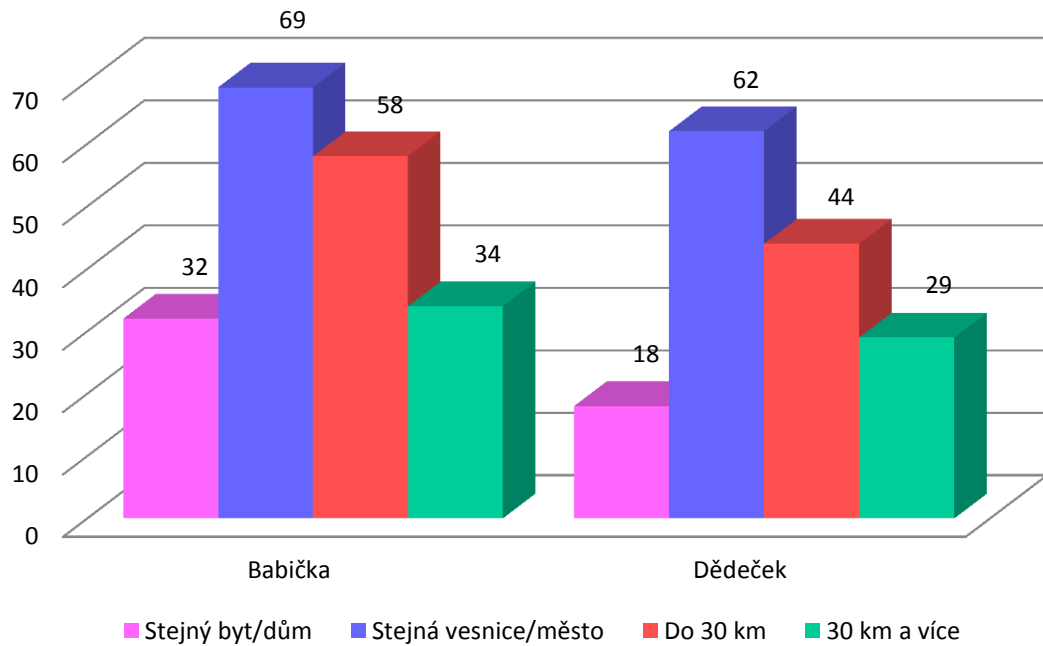
Kategorie	Tabulka četností: Subjektivní hodnocení vztahů chlapci							
	Babička matčina strana		Dědeček matčina strana		Babička otcova strana		Dědeček otcova strana	
	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost
1	58	63,0	49	68,0	50	56,2	41	60,3
2	32	34,8	20	27,8	33	37,1	22	32,4
3	2	2,2	3	4,2	6	6,7	5	7,3
Celkem	92	100,00	72	100,00	89	100,00	68	100,00

5.1.5 Vzdálenost bydliště respondentů a prarodičů

Předposlední otázka zjišťovala geografickou blízkost respondentů k prarodičům. Respondenti odpovídali ke každému z žijících prarodičů samostatně a vybírali ze 4 předem připravených odpovědí – ve stejném bytě/domě; ve stejné vesnici/měště; do 30 km; 30 km a více.

Vzdálenost bydliště prarodičů z matčiny strany

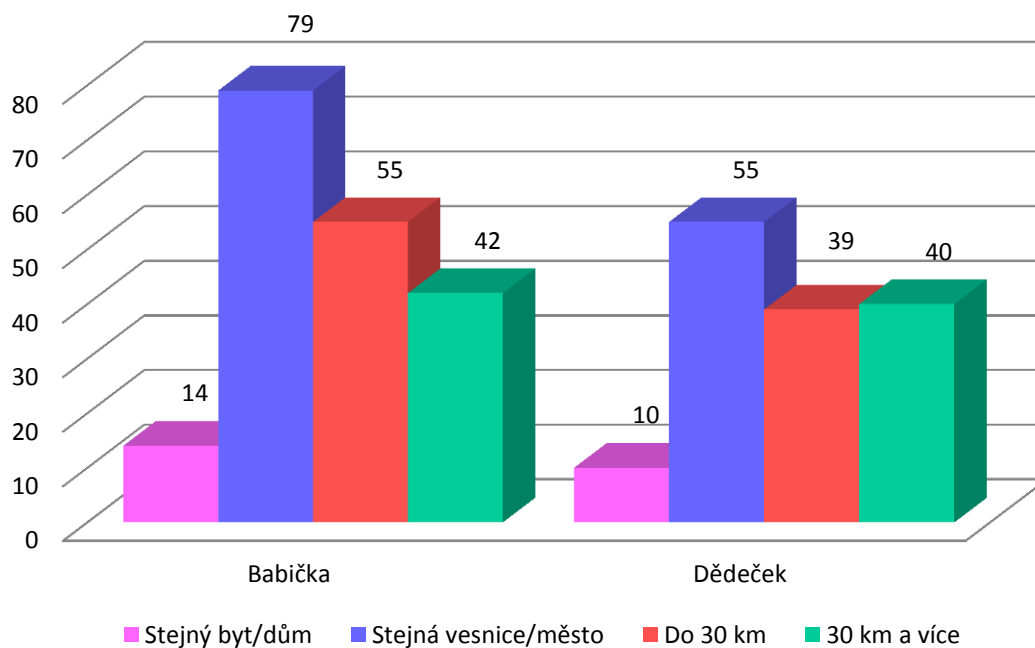
Ve stejném domě či bytě žije s respondenty celkem 32 babiček (16,6 % všech babiček z matčiny strany) a 18 dědečků (11,8 %) z matčiny strany. Ve stejném městě nebo vesnici jako respondenti žije 69 babiček (35,7 %) a 62 dědečků (40,5 %). Do 30 km od respondentů žije 58 babiček (30,1 %) a 44 dědečků (28,8 %). Nejdále, 30 km a více, pak žije 34 babiček (17,6 %) a 29 dědečků (18,9 %) z matčiny strany.

Graf 14. Vzdálenost bydlišť prarodičů z matčiny strany

Vzdálenost bydlišť prarodičů z otcovy strany

Při pohledu na vzdálenost bydlišť respondentů a jejich prarodičů z otcovy strany zjišťujeme, že ve stejném bytě nebo domě s nimi žije 14 babiček (7,4 %) a 10 dědečků (6,9 %). Ve stejné vesnici nebo městě s respondenty žije 79 babiček (41,6 %) a 55 dědečků (38,2 %). Ve vzdálenosti do 30 km pak žije 55 babiček (28,9 %) a 39 dědečků (27,1 %). 30km a více daleko pak žije 42 babiček (22,1 %) a 40 dědečků (27,8 %).

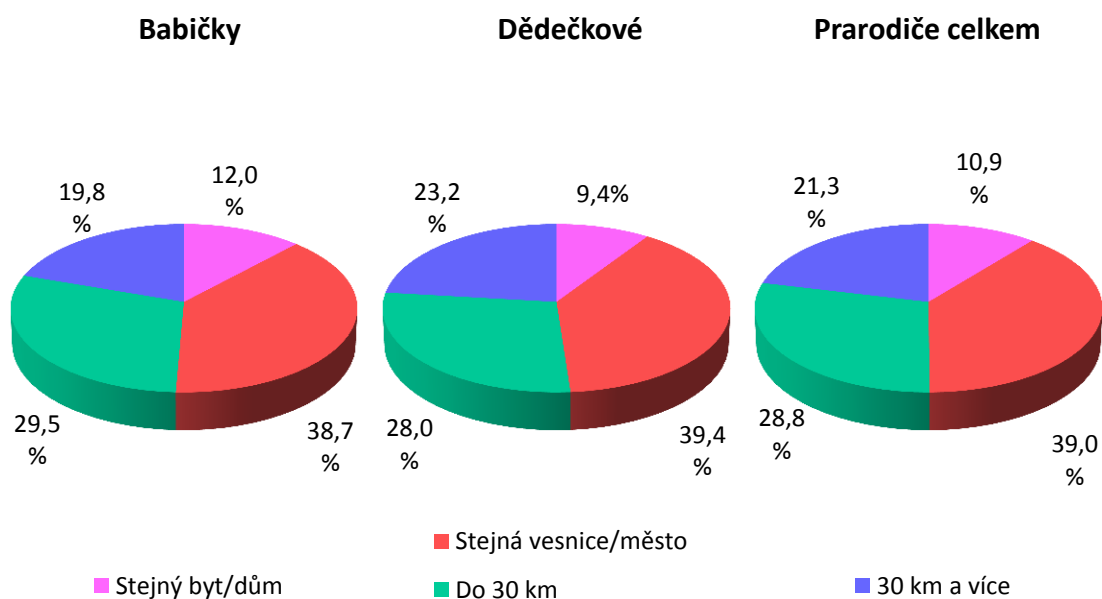

Graf 15. Vzdálenost bydlišť prarodičů z otcovy strany

Celkový souhrn vzdáleností bydlišť

Jestliže se budeme zaměřovat na vzdálenost bydlišť pouze z pohledu pohlaví prarodičů bez rozdílů strany rodiny, zjišťujeme, že v jednom bytě nebo domě s respondenty žije 46 babiček (tedy 12 % všech babiček) a 28 dědečků (9,4 % z celkového počtu dědečků). Ve stejné vesnici nebo městě jako respondenti žije 148 všech babiček (38,7 %) a 117 dědečků (39,4 %). Do 30 km je to poté 113 babiček (29,5 %) a 83 dědečků (28,0 %) a nejdále, 30 km a více žije 76 babiček (19,8 %) a 69 dědečků (23,2 %).

Celkem tedy ve stejném domě nebo bytě jako respondenti žije 74 prarodičů, což činí 10,9 % všech prarodičů a zároveň nejméně zastoupenou ze čtyř kategorií. Nejvíce a to 265 prarodičů (39 %) žije s respondenty ve stejné vesnici nebo městě. Do 30 km žije 196 prarodičů (28,8 %) a ve vzdálenosti 30 km a větší žije celkem 145 prarodičů (21,3 %).

Graf 16. Vzdálenost bydlišť všech prarodičů

Tab. 8 Vzdálenost bydlišť prarodičů

Kategorie	Tabulka četností: Vzdálenost bydlišť							
	Babička matčina strana		Dědeček matčina strana		Babička otcova strana		Dědeček otcova strana	
	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost
1	32	16,6	18	11,8	14	7,4	10	6,9
2	69	35,7	62	40,5	79	41,6	55	38,2
3	58	30,1	44	28,8	55	28,9	39	27,1
4	34	17,6	29	18,9	42	22,1	40	27,8
Celkem	193	100,00	153	100,00	190	100,00	144	100,00

5.1.6 Četnost setkání s prarodiči

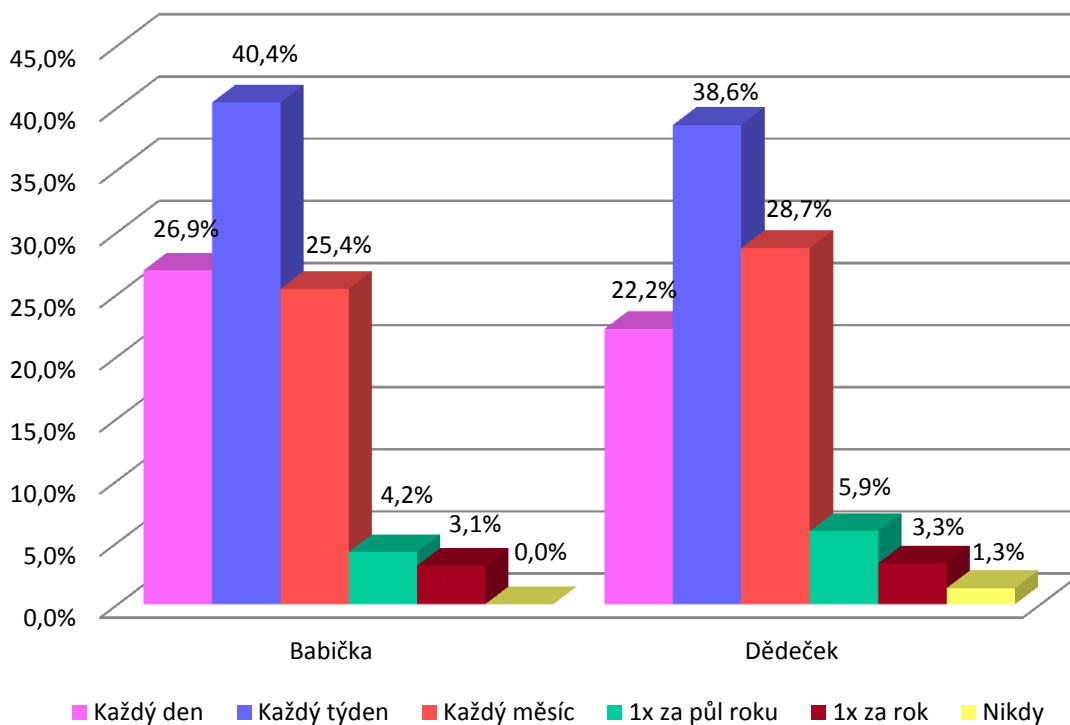
Poslední část dotazníku si kladla za úkol zjistit, jak často se respondenti setkávají s každým ze svých prarodičů. Stejně jako v předchozích otázkách, i zde respondenti odpovídali ke každému z žijících prarodičů zvlášť a volili tentokrát z 6 z připravených odpovědí. Ty zněly – každý den; každý týden; každý měsíc; 1x za půl roku; 1x za rok; nikdy.

Nejprve znovu popíšu odpovědi všech respondentů a poté se zaměřím zvláště na odpovědi dívek a zvláště na odpovědi chlapců.

Četnost setkání s prarodiči z matčiny strany

Celkem 52 respondentů (tedy 26,9 %) ze 193, kteří mají babičku z matčiny strany, vyznačilo, že se s ní setkávají každý den. Druhou možnost (setkání každý týden) zvolilo 78 respondentů (40,4 %). Každý měsíc se se svou babičkou z matčiny strany setkává 49 respondentů, tedy 25,4 %. 1x za půl roku pak svou babičku vidí 8 z nich (4,2 %) a pouze jedenkrát za rok se s babičkou setká 6 respondentů (3,1 %). Poslední možnost nezvolil u babičky z matčiny strany žádný z respondentů.

34 respondentů (22,2 %) z celkových 153 vidí dědečka z matčiny strany každý den. Nejvíce respondentů, celkem 59 (38,6 %) se s dědečkem vidí každý týden. 44 respondentů (28,7 %) zaznačilo třetí možnost a tedy setkání každý měsíc. 9 respondentů (5,9 %) vidí svého dědečka jednou za půl roku. Jedenkrát ročně svého dědečka vidí 5 respondentů (3,3 %) a 2 z respondentů (1,3 %) zaznačili, že se svým dědečkem se nestýkají nikdy.

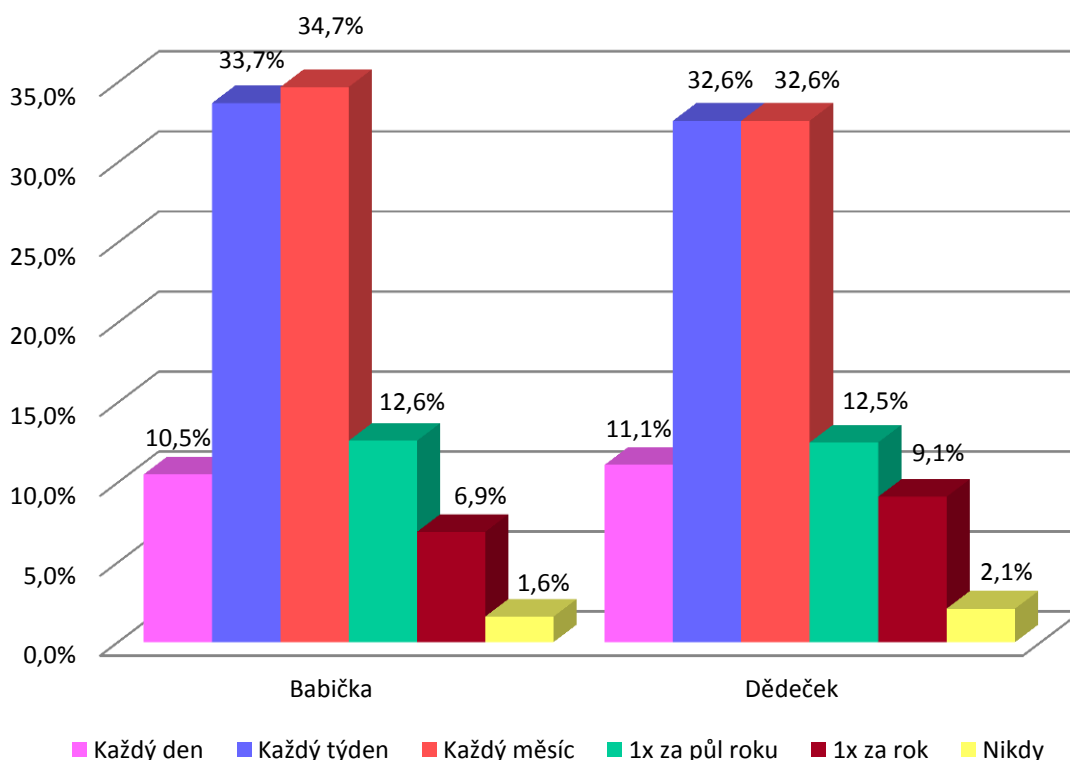

Graf 17. Procentuální vyjádření četnosti setkání s prarodiči z matčiny strany

Četnost setkání s prarodiči z otcovy strany

20 respondentů (10,5 %) z celkového počtu 190, kteří mají babičku z otcovy strany, se s ní setkává každý den. Každý týden svou babičku vidí 64 respondentů (33,7 %). Nejvíce respondentů – celkem 66 (34,7 %) vidá svou babičku každý měsíc. Jednou za půl roku se s babičkou z otcovy strany schází 24 respondentů (12,6 %). Možnost „1x za rok“ zvolilo 13 respondentů (6,9 %). Nejmenší počet respondentů, celkem 3 (1,6 %), zvolil možnost poslední, tedy „nikdy“.

V případě dědečků z otcovy strany odpovídalo 144 respondentů následovně: 16 z nich (11,1 %) zvolilo první možnost. Shodný počet odpovědí – 47 a tedy 32,6 %, zaznamenaly druhá a třetí možnost odpovědi („každý týden“ a „každý měsíc“). Jednou za půl roku svého dědečka vidí 18 respondentů (12,5 %). Předposlední možnost, setkání 1x ročně, zvolilo 13 z respondentů (9,1 %) a 3 respondenti (2,1 %) označili, že dědečkem z otcovy strany se nesetkávají nikdy.

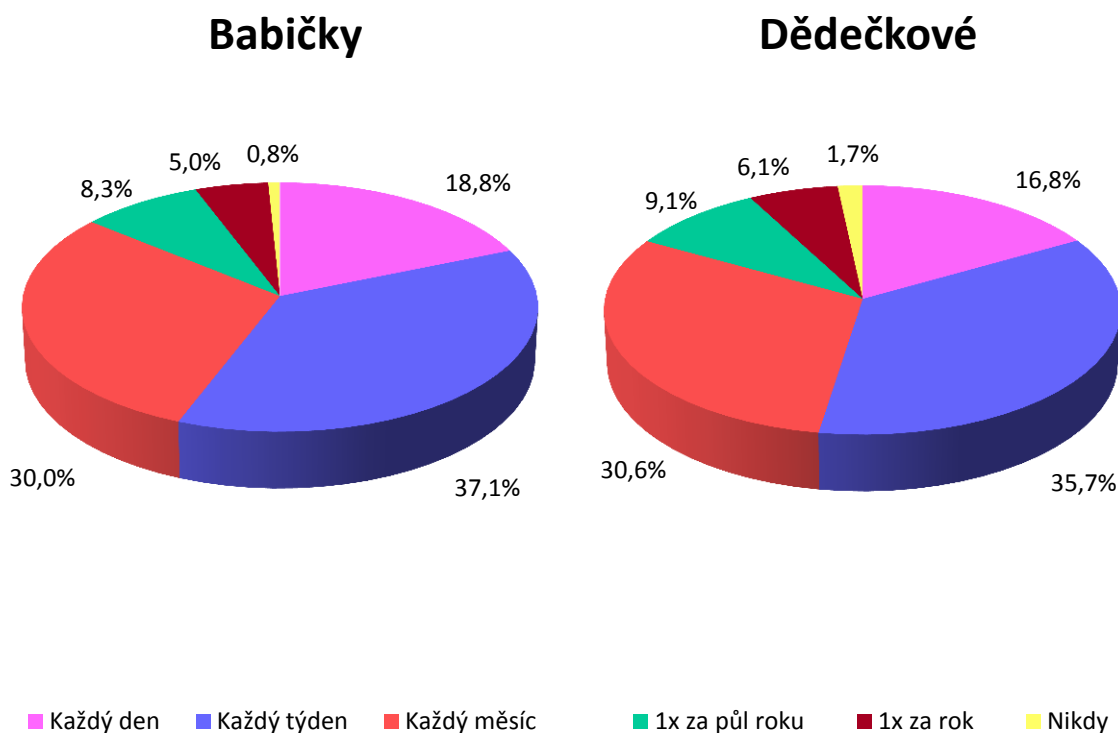
Graf 18. Procentuální vyjádření četnosti setkání s prarodiči z matčiny strany

Souhrn četností setkání

Nyní se podíváme, jak často se respondenti setkávají se svými babičkami a dědečky souhrnně a bez ohledu na to, zda jsou z matčiny či otcovy strany.

Celkově mají respondenti 383 žijících babiček. V 72 případech (18,8 % ze všech odpovědí) byla na otázku zabývající se četností setkání zvolena první z nabízených odpovědí a to „každý den“. Nejvíce odpovědí získala druhá možnost („každý týden“) - celkem 142 ze všech odpovědí (37,1 %). Ve 115 případech (30,0 %) byla zvolena třetí možnost a tedy setkání probíhající každý měsíc. Možnost znějící „1x za půl roku“ byla zvolena ve 32 případech (8,3 %). Celkem 19 krát (5,0 %) byla zvolena možnost „1x za rok“ a možnost poslední pak byla zvolena ve třech případech (0,8 %).

Odpovědi týkajících se dědečků bylo celkově 297. Celkem 50 krát byla zvolena první možnost „každý den“ a tato odpověď tedy činí 16,8 % všech odpovědí vztahujících se k dědečkům. Nejvíce odpovědí, celkem 106 (35,7%) získala možnost „každý týden“. 91 odpovědí (30,6 %) bylo vyznačeno u třetí možnosti – „každý měsíc“. Možnost „každý měsíc“ byla zvolena celkem ve 27 případech (9,1 %). Předposlední možnost byla zvolena 18 krát (6,1 %). Možnost „nikdy“ byla zaznačena v pěti případech (1,7 %).

Graf 19. Procentuální vyjádření četnosti setkání respondentů s prarodiči

Tab. 9 Četnost setkání respondentů s prarodiči

Kategorie	Tabulka četností: Setkání s prarodiči							
	Babička matčina strana		Dědeček matčina strana		Babička otcova strana		Dědeček otcova strana	
	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost
1	52	26,9	34	22,2	20	10,5	16	11,1
2	78	40,4	59	38,6	64	33,7	47	32,6
3	49	25,4	44	28,7	66	34,7	47	32,6
4	8	4,2	9	5,9	24	12,6	18	12,5
5	6	3,1	5	3,3	13	6,9	13	9,1
6	-	-	2	1,3	3	1,6	3	2,1
Celkem	193	100,00	153	100,00	190	100,00	144	100,00

Četnost setkání dívek s babičkami

Nyní bych se chtěla zaměřit na četnost setkání dívek s jejich prarodiči. Dívky, které vyplňovaly můj dotazník, mají celkem 203 babiček. Z uvedené tabulky četností vyplývá, že první možnost („každý den“) odpovědi byla zvolena 28 krát pro babičky z matčiny strany (27,7 %) a 11 krát pro babičku z otcovy strany (10,8 %). Celkem tedy tato možnost byla vyznačena u 39 babiček, což činí 19,2 % ze všech žijících babiček.

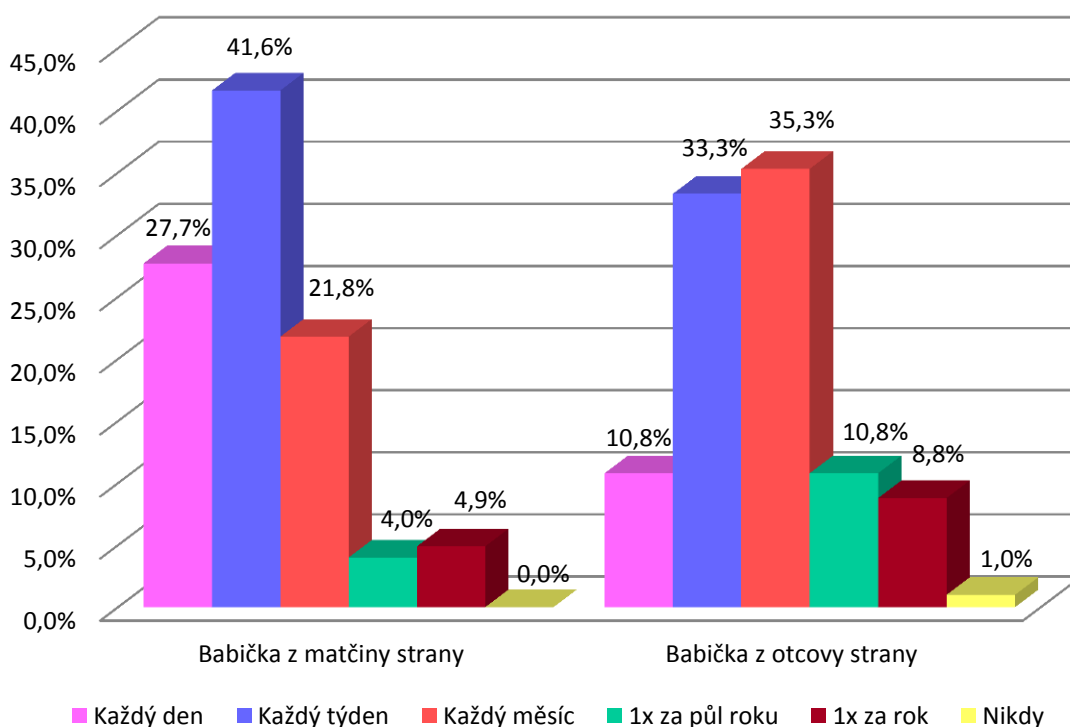
Druhá možnost, setkání probíhající každý týden, byla vyznačena ve 42 případech u babiček z matčiny strany (41,6 %) a ve 34 případech u babiček ze strany otce (33,3 %). Celkově byla tedy zvolena 76 krát (37,4 %).

Možnost značící setkání každý měsíc byla pro babičky z matčiny strany zvolena 22 krát (21,8 %) a 36 krát pro babičky z otcovy strany (35,3 %). Celkem tato možnost byla vyznačena v 58 případech, což činí 28,6 %.

Jednou za půl roku se podle výsledků se svými vnučkami vidí 4 babičky z matčiny strany (4 %) a 11 babiček ze strany otce (10,8 %). Celková četnost činí 15 případů (7,4 %).

Možnost předposlední, znějící „1x za rok“, byla pro babičky z matčiny strany zvolena 5 krát (4,9 %) a 9 krát pro babičky z otcovy strany rodiny (8,8 %). Dohromady tedy byla zvolena ve 14 případech (6,9 %).

Poslední možnost, jež značila, že setkání s prarodiči neprobíhá nikdy, nebyla v případě babiček z matčiny strany zvolena vůbec a pouze 1 krát v případě babičky z otcovy strany (1 %). Celkově tato možnost byla zvolena jednou (0,5 %).

Graf 20. Procentuální vyjádření četnosti setkání dívek s babičkami

Četnost setkání dívek s dědečky

Dívky označily, že se s dědečkem z matčiny strany setkávají každý den v 18 případech (22,5 %) a 8 krát tuto odpověď vyznačily pro dědečka z otcovy strany (10,5 %). Z celkového počtu 156 žijících dědečků dívek, tak tato možnost byla zvolena 26 krát a činí tedy 16,7 %.

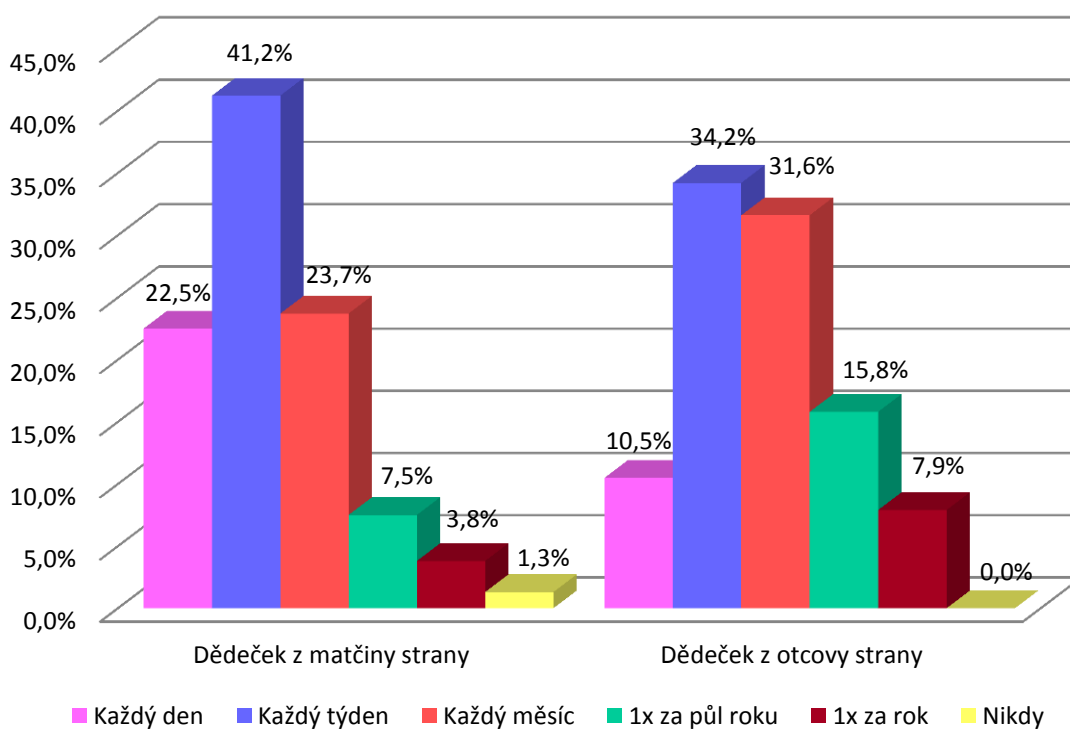
Možnost druhá byla zaznačena 33 krát pro matčinu stranu (41,2 %) a 26 krát pro otcovu (34,2 %). Celkový součet tak činí 59 případů a 37,8 % žijících dědečků.

Každý měsíc se s dědečkem z matčiny strany setkávají respondentky v 19 případech (23,7 %) a 24 krát s dědečkem z otcovy strany (31,6 %). Celkem tato možnost byla zvolena 43 krát (27,6 %).

Čtvrtá možnost byla zvolena 6 krát u dědečka z matčiny strany (7,5 %) a 12 krát pro dědečka z otcovy strany (15,8 %). Celkový součet je 18 případů (11,5 %).

Předposlední možnost („1x za rok“) byla zvolena 3 krát u dědečků z matčiny strany (3,8 %) a 6 krát u dědečků ze strany otce (7,9 %). Celkově tedy byla zvolena v 9 případech (5,8 %).

Poslední z nabízených možností („nikdy“) byla zaznačena pouze 1 krát v případě dědečka z matčiny strany (1,3 %). Pro dědečka z otcovy strany nebyla zvolena vůbec a celkově tedy s počtem 1 případu čítá 0,6 % všech žijících dědečků.

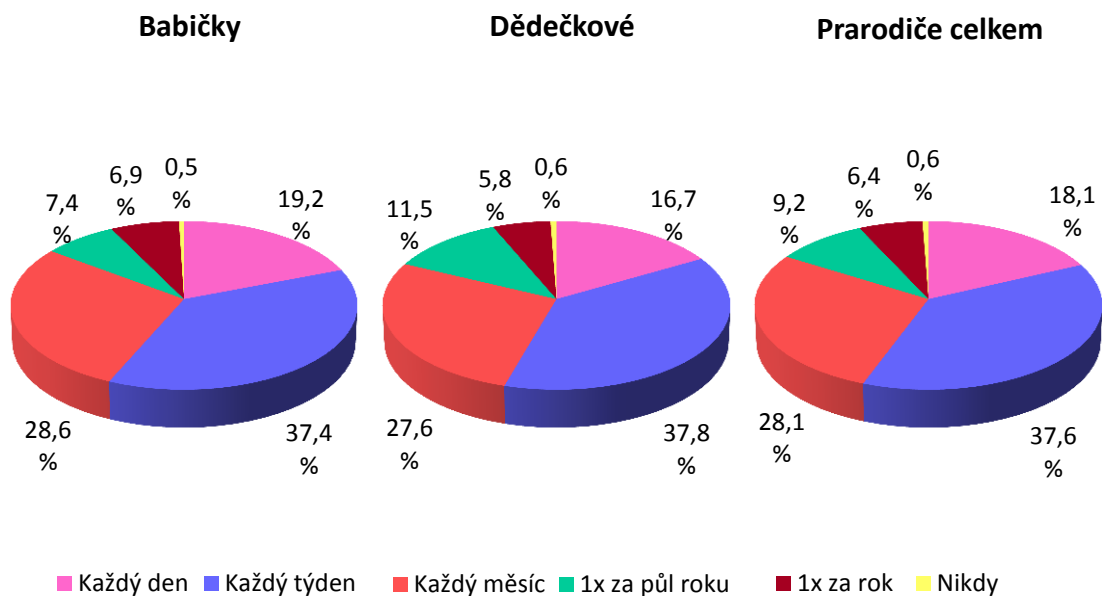

Graf 21. Procentuální vyjádření četnosti setkání dívek s dědečky

Souhrn četností setkání dívek s prarodiči

První možnost, setkání s prarodiči každý den, byla z celkových 359 případů dívkami zvolena v 65 případech, což činí 18,1 %. Nejpočetnější odpovědí byla druhá možnost („každý týden“), tato možnost byla zvolena celkově ve 135 případech (37,6 %). Druhá nejčastější odpověď, kterou dívky volily, zněla „každý měsíc“ a byla zvolena 101 krát (28,1 %). 33 krát byla zvolena čtvrtá možnost odpovědi (9,2 %). Možnost „1x za rok“ byla podle tabul-

ky četností zvolena 23 krát (6,4 %). Poslední možnost, znějící „nikdy“, byla vyznačena 2 krát (0,6 %) a je tedy na posledním místě i co se týče četností.

Graf 22. Procentuální vyjádření četnosti setkání dívek s prarodiči

Tab. 10 Četnost setkání dívek s prarodiči

Kategorie	Tabulka četností: Četnost setkání dívek s prarodiči							
	Babička matčina strana		Dědeček matčina strana		Babička otcova strana		Dědeček otcova strana	
	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost
1	28	27,7	18	22,5	11	10,8	8	10,5
2	42	41,6	33	41,2	34	33,3	26	34,2
3	22	21,8	19	23,7	36	35,3	24	31,6
4	4	4,0	6	7,5	11	10,8	12	15,8
5	5	4,9	3	3,8	9	8,8	6	7,9
6	-	-	1	1,3	1	1,0	-	-
Celkem	101	100,00	80	100,00	102	100,00	76	100,00

Četnost setkání chlapců s babičkami

Chlapci zahrnutí v tomto dotazníkovém šetření mají dohromady 180 žijících babiček. Každý den se respondenti se svou babičkou z matčiny strany setkávají ve 24 případech (26,1 % babiček z matčiny strany). V 9 případech se pak setkávají s babičkou z otcovy strany (10,2 %). Celkově tedy tuto možnost zvolili ve 33 ze všech případů, což činí 18,3 %.

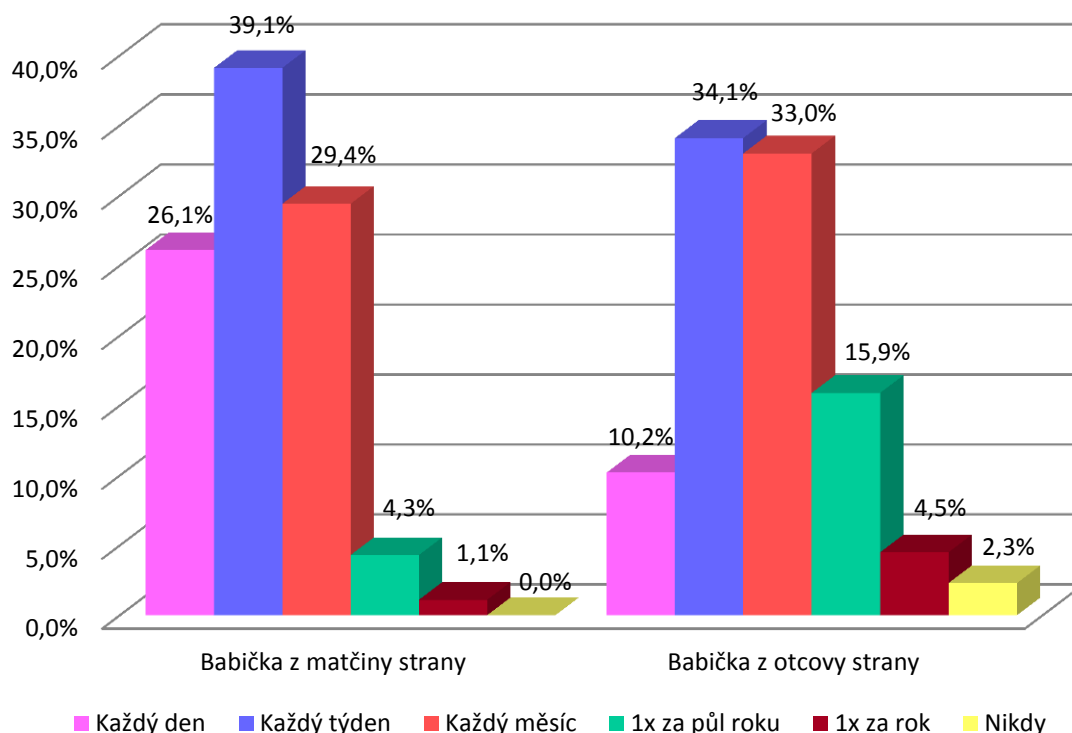
Další možnost zněla „každý týden“ a v případě babiček z matčiny strany byla zvolena 36 krát (39,1 %) a pro babičky z otcovy strany byla zvolena 30 krát (34,1 %). Dohromady tedy byla zvolena v 66 případech (36,7 %) a je nejpočetnější odpovědí na tuto otázku.

Třetí z možností byla zvolena 27 krát u babiček z matčiny strany (29,4 %) a 29 krát u babiček ze strany otce (33 %). Celkem tedy tato možnost byla vyznačena 56 krát (31,1 %).

Možnost „1x za půl roku“ byla zvolena u babiček z matčiny strany ve 4 případech (4,3 %) a ve 14 případech u babiček z otcovy strany (15,9 %). Dohromady tak byla zvolena 18 krát (10 %).

Předposlední možnost byla zvolena pro 1 babičku z matčiny strany (1,1 %) a ve 4 případech babiček ze strany otce (4,5 %). Celkový součet činí 5 případů (2,8 %).

Poslední a zároveň nejméně zastoupená z odpovědí nebyla u matčiny strany rodiny zvolena pro žádnou z babiček a u babiček ze strany otce byla zvolena 2 krát (2,3 %). Celkově je tedy zastoupena také 2 krát (1,1 % všech žijících babiček).

Graf 23. Procentuální vyjádření četnosti setkání chlapců s babičkami

Četnost setkání chlapců s dědečky

Každý den se se svým dědečkem z matčiny strany respondenti setkávají v 16 případech (22,2 %). 8 krát tato možnost byla vyznačena pro dědečka z otcovy strany (11,6 %). Celkový počet žijících dědečků činí 141 a tato možnost byla zastoupena dohromady ve 24 případech, což činí 17 %.

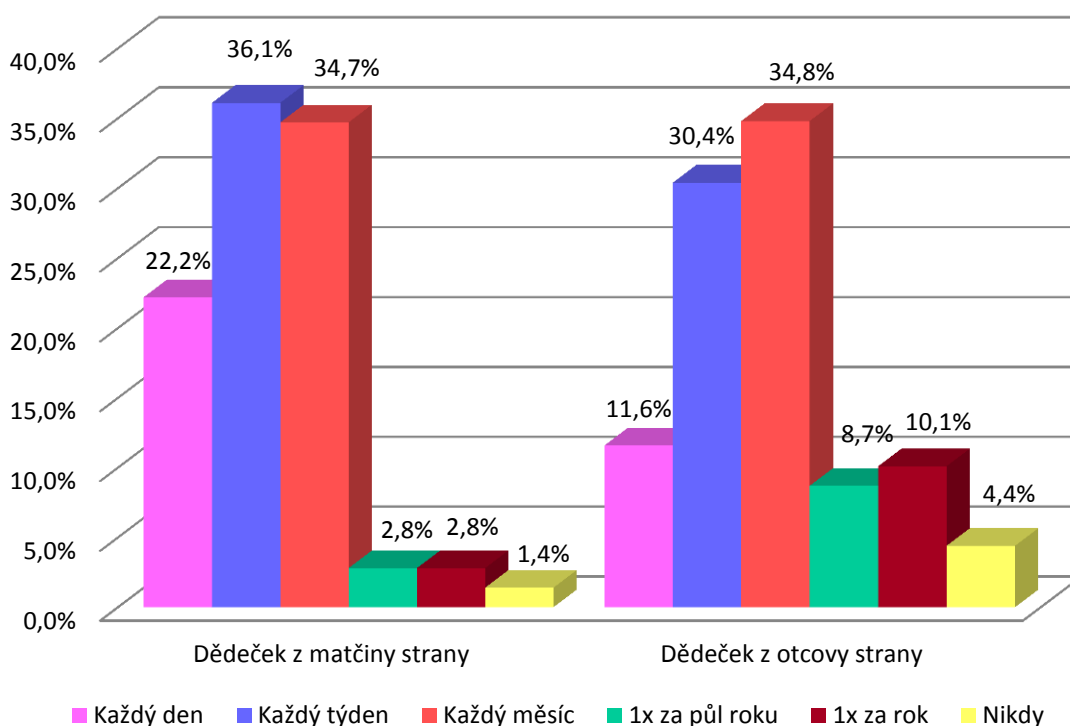
Druhá možnost byla zvolena 26 krát pro dědečka z matčiny strany (36,1 %) a 21 krát pro dědečky ze strany otce (30,4 %). Dohromady tedy byla zvolena ve 47 případech (33,3 %).

Možnost „každý měsíc“ byla zvolena 25 krát u dědečků z matčiny strany (34,7 %) a 24 krát pro dědečky ze strany otce (34,8 %). Celkově byla tato možnost zastoupena nejvíce z šesti nabízených a to dohromady 49 krát (34,8 %).

Čtvrtá možnost byla zvolena v případě dědečka z matčiny strany 2 krát (2,8 %) a 6 krát u dědečků z otcovy strany (8,7 %). Dohromady tedy byla zvolena v 8 případech (5,7 %).

Předposlední možnost zněla „1x za rok“ a byla zvolena 2 krát u dědečků z matčiny strany (2,8 %) a 7 krát pro stranu otcovu (10,1 %). Dohromady tedy byla zastoupena v 9 případech (6,4 %).

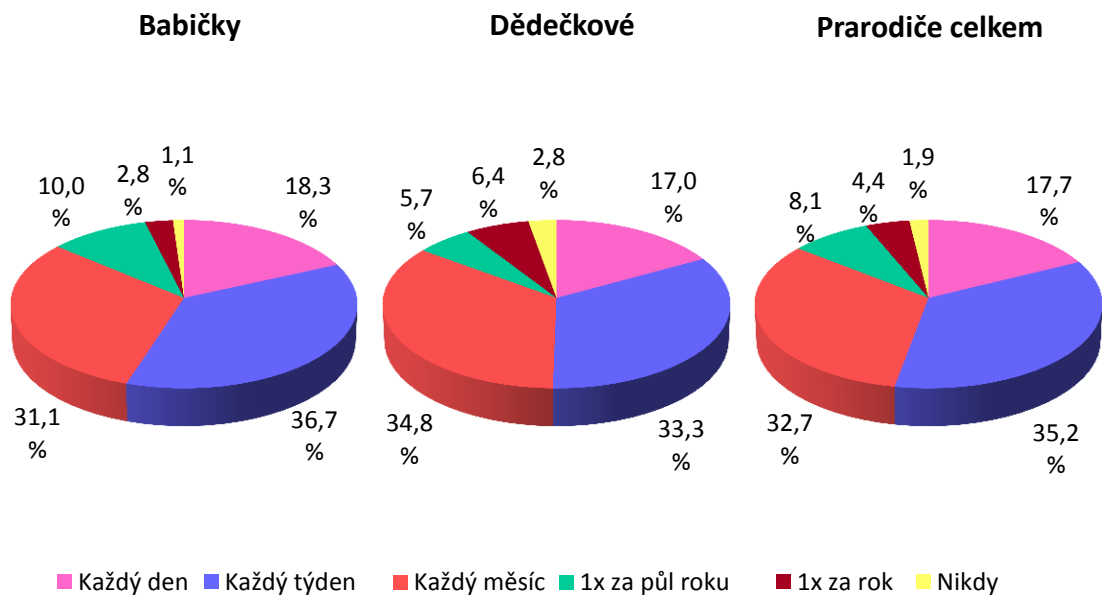
Nejméně zastoupenou byla poslední z možností. Ta byla zvolena u 1 dědečka z matčiny strany (1,4 %) a u 3 ze strany otcovy (4,4 %). Celkově byla tato možnost zvolena ve 4 případech (2,8 %).

Graf 24. Procentuální vyjádření četnosti setkání chlapců s dědečky

Souhrn četností setkání chlapců s prarodiči

Z celkového počtu 321 případu volili chlapci první možnost v 57 případech, což činí 17,7 %. Nejčastější odpovědí byla druhá možnost („každý týden“), která byla zvolena 113 krát (35,2 %). Druhá nejčastější odpověď zněla „každý měsíc“ a byla zvolena ve 105 ze všech případů (32,7 %). Čtvrtá možnost byla zastoupena dohromady 26 krát (8,1 %). Předposlední možnost zněla „1x za rok“ a byla celkem vybrána 14 krát (4,4 %). Poslední z možností byla také nejméně často volenou – byla vybrána v 6 případech (1,9 %).

Graf 25. Procentuální vyjádření četnosti setkání chlapců s prarodiči

Tab. 11 Četnost setkání chlapců s prarodiči

Kategorie	Tabulka četností: Četnost setkání chlapců s prarodiči							
	Babička matčina strana		Dědeček matčina strana		Babička otcova strana		Dědeček otcova strana	
	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost	Četnost	Rel. četnost
1	24	26,1	16	22,2	9	10,2	8	11,6
2	36	39,1	26	36,1	30	34,1	21	30,4
3	27	29,4	25	34,7	29	33,0	24	34,8
4	4	4,3	2	2,8	14	15,9	6	8,7
5	1	1,1	2	2,8	4	4,5	7	10,1
6	-	-	1	1,4	2	2,3	3	4,4
Celkem	92	100,00	72	100,00	88	100,00	69	100,00

5.2 Ověření hypotéz

V této části práce se se budu věnovat ověření stanovených hypotéz a odpovédím na dílčím výzkumné otázky, které jsem na začátku výzkumu stanovila. Pro ověřování hypotéz jsem pracovala s 95 % spolehlivostí a hladina významnosti tedy činí 0,05. Před samotným ověřením bylo posouzeno, zda byly splněny předpoklady pro použití testu.

Pohlaví respondentů a jejich subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči

První z dílčích výzkumných otázek si klade za cíl zjistit, zda je souvislost mezi pohlavím respondentů a jejich subjektivním hodnocením vztahů s prarodiči. U této otázky jsem vycházela z otázek v dotazníku č. 1 a 4.

H_1 - Předpokládám, že existují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů.

H_0 V subjektivním hodnocení vztahů s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů nejsou rozdíly.

H_A V subjektivním hodnocení vztahů s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů jsou rozdíly.

Tab. 12 Kontingenční tabulka - pohlaví respondentů a jejich subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči

	Kontingenční tabulka četností odpovědí		
	Dívky	Chlapci	Celkem
1 – výborný vztah	250 (236,5)	198 (211,5)	448
2 – normální vztah	90 (104,0)	107 (93,0)	197
3 – špatný vztah	19 (18,5)	16 (16,5)	35
Celkem	359	321	680

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = 0,771 + 1,885 + 0,014 + 0,862 + 2,108 + 0,015 = 5,655$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí 2. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991 > 5,655$.

Kritická hodnota z tabulek je vyšší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. V subjektivním hodnocení vztahů s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů nejsou rozdíly. Pohlaví respondentů tedy nesouvisí s jejich subjektivním hodnocením vztahů s prarodiči.

Subjektivní hodnocení vztahů a četnost setkání s prarodiči

Druhá dílčí výzkumná otázka zněla: Je souvislost mezi subjektivním hodnocením vztahů a četností setkání respondentů s jejich prarodiči? Data potřebná pro ověření této hypotézy jsem získala z otázek č. 4 a 6.

H₂ - Předpokládám, že existují významné rozdíly v četnosti setkání respondentů s prarodiči vzhledem k subjektivnímu hodnocení jejich vztahů.

H₀ V četnosti setkání respondentů s prarodiči vzhledem k jejich subjektivnímu hodnocení vztahů nejsou rozdíly.

H_A V četnosti setkání respondentů s prarodiči vzhledem k jejich subjektivnímu hodnocení vztahů jsou rozdíly.

Aby byly splněny předpoklady pro použití testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, byly u četnosti setkání s prarodiči sloučeny kategorie odpovědí „1x za rok“ a „nikdy“ do jedné kategorie „1x za rok a méně“. Očekávaná četnost menší než 5, vyskytující se ve dvou polích kontingenční tabulky, nečiní více než 20 % všech polí kontingenční tabulky.

Tab. 13 Kontingenční tabulka - subjektivní hodnocení vztahů a četnost setkání s prarodiči

	Kontingenční tabulka četností odpovědí			
	Výborný v.	Normální v.	Špatný v.	Celkem
Každý den	93 (80,4)	29 (35,3)	0 (6,3)	122
Každý týden	171 (163,4)	75 (71,8)	2 (12,8)	248
Každý měsíc	144 (135,7)	56 (59,7)	6 (10,6)	206
1x za půl roku	25 (38,9)	23 (17,1)	11 (3,0)	59
1x za rok a méně	15 (29,6)	14 (13,0)	16 (2,3)	45
Celkem	448	197	35	680

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = 1,975 + 0,353 + 0,508 + 4,967 + 7,201 + 1,124 + 0,143 + 0,229 + 2,036 + 0,077 + 6,3 + 9,113 + 1,996 + 21,333 + 81,604 = \mathbf{138,959}$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **8**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(8) = \mathbf{15,507} < \mathbf{138,959}$.

Kritická hodnota z tabulek je nižší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. V četnosti setkání respondentů s prarodiči vzhledem k jejich subjektivnímu hodnocení vztahů jsou rozdíly. Znamená to tedy, že četnost setkání respondentů s prarodiči souvisí s jejich subjektivním hodnocením vztahů.

Rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů

Třetí otázka se týká skutečnosti, zda se liší subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči vzhledem k pohlaví prarodičů. Pro odpověď na tuto otázku byla použita data získaná otázkou v dotazníku č. 4.

H_3 - Předpokládám, že neexistují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů.

H_0 V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů nejsou rozdíly.

H_A V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů jsou rozdíly.

Tab. 14 Kontingenční tabulka – subjektivní hodnocení vztahů a pohlaví prarodičů

	Kontingenční tabulka četností odpovědí		
	Babička	Dědeček	Celkem
1 – výborný vztah	265 (252,3)	183 (195,7)	448
2 – normální vztah	103 (111,0)	94 (86,0)	197
3 – špatný vztah	15 (19,7)	20 (15,3)	35
Celkem	383	297	680

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = 0,639 + 0,577 + 1,121 + 0,824 + 0,744 + 1,444 = 5,349$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **2**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991 > 5,349$.

Kritická hodnota z tabulek je vyšší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů nejsou rozdíly. Pohlaví prarodičů tedy nesouvisí se subjektivním hodnocením vztahů s nimi.

Hodnocení vztahů k prarodičům stejného pohlaví jako respondenti

Čtvrtá dílčí výzkumná otázka zněla: Je hodnocení vztahů lepší k prarodičům stejného pohlaví, jako jsou samotní respondenti? U této otázky bylo vycházeno z otázek dotazníku č. 4 a 1.

H_{4a} - Předpokládám, že v subjektivním hodnocení vztahů dívkami vzhledem k pohlaví prarodičů existují významné rozdíly.

H_0 V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů nejsou rozdíly.

H_A V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů jsou rozdíly.

Tab. 15 Kontingenční tabulka – subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči dívkami

	Kontingenční tabulka četností odpovědí		
	Babička	Dědeček	Celkem
1 – výborný vztah	157 (140,7)	93 (109,3)	250
2 – normální vztah	38 (50,6)	52 (39,4)	90
3 – špatný vztah	7 (10,7)	12 (8,3)	19
Celkem	202	157	359

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(p-o)^2}{o} = 1,888 + 3,138 + 1,279 + 2,431 + 4,029 + 1,649 = 14,414$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **2**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991 < 14,414$.

Kritická hodnota z tabulek je nižší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. V subjektivním hodnocení vztahů dívkami vzhledem k pohlaví prarodičů jsou rozdíly. Znamená to tedy, že subjektivní hodnocení vztahů dívkami souvisí s pohlavím prarodičů.

Z tabulky četností je dále patrné, že dívky lépe hodnotí vztahy ke svým babičkám, neboť v 77,7 % případů byl vztah s nimi hodnocen jako výborný, zatímco vztah k dědečkům byl takto hodnocen pouze v 59,2 % případů.

H_{4b} - Předpokládám, že v subjektivním hodnocení vztahů chlapci vzhledem k pohlaví prarodičů neexistují významné rozdíly.

H_0 V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů nejsou rozdíly.

H_A V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů jsou rozdíly.

Tab. 16 Kontingenční tabulka – subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči chlapci

	Kontingenční tabulka četností odpovědí		
	Babička	Dědeček	Celkem
1 – výborný vztah	108 (111,6)	90 (86,4)	198
2 – normální vztah	65 (60,3)	42 (46,7)	107
3 – špatný vztah	8 (9,0)	8 (7,0)	16
Celkem	181	140	321

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(p-o)^2}{o} = 0,116 + 0,366 + 0,111 + 0,15 + 0,473 + 0,143 = \mathbf{1,359}$.

Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **2**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(2) = \mathbf{5,991} > \mathbf{1,359}$.

Kritická hodnota z tabulek je vyšší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. V subjektivním hodnocení vztahů chlapci vzhledem k pohlaví prarodičů nejsou rozdíly. Subjektivní hodnocení vztahů chlapci tedy nesouvisí s pohlavím prarodičů.

Rodinná linie a subjektivní hodnocení vztahů

Tato otázka, v pořadí pátá, si kladla za cíl zjistit, zda je souvislost mezi rodinnou linií a subjektivním hodnocením vztahů. Pro ověření jsem užila data získaná otázkou č. 4.

H_5 - Předpokládám, že neexistují významné rozdíly v subjektivním hodnocení k prarodičům z otcovy a matčiny strany.

H_0 V subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům z otcovy a matčiny strany nejsou rozdíly.

H_A V subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům z otcovy a matčiny strany jsou rozdíly.

Tab. 17 Kontingenční tabulka - subjektivní hodnocení vztahů a rodinná linie

	Kontingenční tabulka četností odpovědí		
	Matčina strana	Otcova strana	Celkem
1 – výborný vztah	236 (228,0)	212 (220,0)	448
2 – normální vztah	97 (100,2)	100 (96,8)	197
3 – špatný vztah	13 (17,8)	22 (17,2)	35
Celkem	346	334	680

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = 0,281 + 0,102 + 1,294 + 0,291 + 0,106 + 1,340 = 3,414$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **2**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991 > 3,414$.

Kritická hodnota z tabulek je vyšší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. V subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům z otcovy a matčiny strany nejsou rozdíly. Subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům tedy nesouvisí s rodinnou linií.

Subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům a rodinná situace

Šestá otázka zněla: Jestliže spolu rodiče dětí nežijí, je subjektivní hodnocení vztahů lepší k prarodičům ze strany rodiče, s nímž žijí? Pro tuto otázku jsem vycházela z podotázky č. 2 a otázky č. 4.

H_6 - Předpokládám, že existují rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů dětí, žijících jen s jedním rodičem, k prarodičům z jednotlivých stran rodiny.

H_0 V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k rodinné situaci nejsou rozdíly.

H_A V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k rodinné situaci jsou rozdíly.

Tab. 18 Kontingenční tabulka - subjektivní hodnocení vztahů a rodinná situace

	Kontingenční tabulka četností odpovědí		
	Matčina strana	Otcova strana	Celkem
1 – výborný vztah	53 (50,4)	44 (46,6)	97
2 – normální vztah	23 (22,7)	21 (21,1)	44
3 – špatný vztah	3 (5,7)	8 (5,3)	11
Celkem	79	73	152

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(p-o)^2}{o} = 0,134 + 0,004 + 1,279 + 0,145 + 0,001 + 1,375 = 2,938$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **2**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991 > 2,938$.

Kritická hodnota z tabulek je vyšší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. V subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k rodinné situaci nejsou rozdíly. Subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči tedy nesouvisí s rodinnou situací.

Pohlaví respondentů a četnost setkání s prarodiči

Tato otázka si klade za cíl zjistit, zda je souvislost mezi pohlavím respondentů a četností jejich setkání s prarodiči. Pro ověření této hypotézy mi posloužily údaje získané otázkami z dotazníku č. 1 a 6.

H₇ - Předpokládám, že existují významné rozdíly v četnosti setkání s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů.

H₀ V četnosti setkání s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů nejsou rozdíly.

H_A V četnosti setkání s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů jsou rozdíly.

Očekávaná četnost menší než 5, vyskytující se ve dvou polích kontingenční tabulky, nečiní více než 20 % všech polí kontingenční tabulky. Předpoklady pro použití testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku byly proto splněny.

Tab. 19 Kontingenční tabulka - pohlaví respondentů a četnost setkání s prarodiči

	Kontingenční tabulka četností odpovědí		
	Dívky	Chlapci	Celkem
Každý den	65 (64,4)	57 (57,6)	122
Každý týden	135 (130,9)	113 (117,1)	248
Každý měsíc	101 (108,8)	105 (97,2)	206
1x za půl roku	33 (31,1)	26 (27,9)	59
1x za rok	23 (19,5)	14 (17,5)	37
Nikdy	2 (4,2%)	6 (3,8)	8
Celkem	359	321	680

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O} 0,006 + 0,128 + 0,559 + 0,116 + 0,628 + 1,152 + 0,006 + 0,144 + 0,626 + 0,129 + 0,700 + 1,274 = 5,468$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **5**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991 > 5,468$.

Kritická hodnota z tabulek je vyšší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy nulovou hypotézu a odmítám hypotézu alternativní. V četnosti setkání s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů nejsou rozdíly. Pohlaví respondentů tedy nesouvisí s četností setkání s jejich prarodiči.

Geografická blízkost a četnost setkání s prarodiči

Osmá otázka se zabývá skutečností, zda existuje souvislost mezi geografickou blízkostí a četností setkání s prarodiči. U této otázky bylo vycházeno z otázek dotazníku č. 6 a 5.

H_8 - Předpokládám, že existují významné rozdíly v četnosti setkání s prarodiči vzhledem ke geografické blízkosti respondentů.

H_0 V četnosti setkání s prarodiči vzhledem ke geografické blízkosti respondentů nejsou rozdíly.

H_A V četnosti setkání s prarodiči vzhledem ke geografické blízkosti respondentů jsou rozdíly.

Aby byly splněny předpoklady pro použití testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, byly u četnosti setkání s prarodiči sloučeny kategorie odpovědí „1x za rok“ a „nikdy“ do jedné kategorie „1x za rok a méně“. Očekávaná četnost menší než 5, vyskytující se poté v jednom z polí kontingenční tabulky, nečiní více než 20 % všech polí kontingenční tabulky.

Tab. 20 Kontingenční tabulka - geografická blízkost a četnost setkání s prarodiči

	Kontingenční tabulka četností odpovědí				
	Stejný byt/dům	Stejná vesnice/město	Do 30 km	30 km a více	Celkem
Každý den	71 (13,3)	42 (47,5)	9 (35,2)	0 (26,0)	122
Každý týden	3 (27,0)	146 (96,6)	69 (71,5)	30 (52,9)	248
Každý měsíc	0 (22,4)	63 (80,3)	89 (59,4)	54 (43,9)	206
1x za půl roku	0 (6,4)	8 (23,0)	14 (17,0)	37 (12,6)	59
1x za rok a méně	0 (4,9)	6 (17,5)	15 (13,0)	24 (9,6)	45
Celkem	74	265	196	145	680

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = 250,323 + 0,637 + 19,501 + 26 + 21,333 + 25,263 + 0,087 + 9,913 + 22,4 + 3,727 + 14,750 + 2,324 + 6,4 + 9,783 + 0,529 + 47,251 + 4,9 + 7,557 + 0,308 + 21,6 = 494,586$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **12**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(12) = 21,026 < 494,586$.

Kritická hodnota z tabulek je nižší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. V četnosti setkání s prarodiči vzhledem ke geografické blízkosti respondentů jsou rozdíly. Znamená to tedy, že četnost setkání s prarodiči souvisí s geografickou blízkostí respondentů.

Rodinná situace a četnost setkání s prarodiči

Devátá dílčí výzkumná otázka si kladla za cíl zjistit, zda je souvislost mezi rodinnou situací respondentů a četností jejich setkání s prarodiči z jednotlivých rodinných linií. Pro tuto otázku byla použita data získaná otázkou dotazníku č. 6 a podotázkou č. 2.

H_9 - Předpokládám, že existují rozdíly v četnosti setkání s prarodiči z jednotlivých rodinných linií u dětí, žijících jen s jedním prarodičem.

H_0 V četnosti setkání s prarodiči z jednotlivých stran rodiny vzhledem k rodinné situaci nejsou rozdíly.

H_A V četnosti setkání s prarodiči z jednotlivých stran rodiny vzhledem k rodinné situaci jsou rozdíly.

Očekávaná četnost menší než 5, vyskytující se ve dvou polích kontingenční tabulky, nečiní více než 20 % všech polí kontingenční tabulky. Předpoklady pro použití testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku byly proto splněny.

Tab. 21 Kontingenční tabulka – četnost setkání s prarodiči a rodinná situace

	Kontingenční tabulka četností odpovědí		
	Matčina strana	Otcova strana	Celkem
Každý den	24 (13,5)	2 (12,5)	26
Každý týden	19 (21,8)	23 (20,2)	42
Každý měsíc	29 (27,5)	24 (25,5)	53
1x za půl roku	3 (7,8)	12 (7,2)	15
1x za rok	4 (6,8)	9 (6,3)	13
Nikdy	0 (1,6)	3 (1,4)	3
Celkem	79	73	152

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = 8,167 + 0,360 + 0,082 + 2,954 + 1,153 + 1,6 + 8,820 + 0,388 + 0,088 + 3,2 + 1,157 + 1,829 = \mathbf{29,798}$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **5**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(5) = \mathbf{11,070} < \mathbf{29,798}$.

Kritická hodnota z tabulek je nižší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. V četnosti setkání s prarodiči z jednotlivých stran rodiny vzhledem k rodinné situaci jsou rozdíly. Znamená to tedy, že četnost setkání s prarodiči z jednotlivých stran rodiny souvisí s rodinnou situací.

Z tabulky četností je dále patrné, že každý den se s prarodiči z matčiny strany setkávají respondenti ve 30,4 % případů, zatímco s prarodiči ze strany otce se každý den setkávají pouze ve 2,7 % případů. Vzhledem k tomu, že všech 50 respondentů, jejichž rodiče spolu nežijí, žije se svou matkou, můžeme usuzovat, že tyto rozdíly mohou vznikat také tím, že matky, které žijí s dětmi samy, často nacházejí pomoc při hlídání dětí nebo při řešení bytové situace právě u svých rodičů, tedy prarodičů dítěte.

Rodinná linie a četnost setkání s prarodiči

Předposlední otázka zněla: Je souvislost mezi rodinnou linií a četností setkání s prarodiči? K ověření byla použita data získaná otázkou dotazníku č. 4.

H₁₀ - Předpokládám, že neexistují významné rozdíly v četnosti setkání s prarodiči z matčiny nebo otcovy strany.

H₀ V četnosti setkání s prarodiči z matčiny a otcovy strany nejsou rozdíly.

H_A V četnosti setkání s prarodiči z matčiny a otcovy strany jsou rozdíly.

Očekávaná četnost menší než 5, vyskytující se ve dvou polích kontingenční tabulky, nečiní více než 20 % všech polí kontingenční tabulky. Předpoklady pro použití testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku byly proto splněny.

Tab. 22 Kontingenční tabulka – rodinná linie a četnost setkání s prarodiči

	Kontingenční tabulka četností odpovědí		
	Matčina strana	Otcova strana	Celkem
Každý den	86 (62,1)	36 (59,9)	122
Každý týden	137 (126,2)	111 (121,8)	248
Každý měsíc	93 (104,8)	113 (101,2)	206
1x za půl roku	17 (30,0)	42 (29,0)	59
1x za rok	11 (18,8)	26 (18,2)	37
Nikdy	2 (4,1)	6 (3,9)	8
Celkem	346	334	680

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(P-o)^2}{o} = 0,198 + 0,924 + 1,329 + 5,633 + 3,236 + 1,076 + 9,536 + 0,958 + 1,376 + 5,828 + 3,343 + 1,131 = \mathbf{43,568}$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **5**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(5) = \mathbf{11,070} < \mathbf{43,568}$.

Kritická hodnota z tabulek je nižší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. V četnosti setkání s prarodiči z matčiny a otcovy strany jsou rozdíly. Znamená to tedy, že četnost setkání s prarodiči souvisí s rodinnou linií.

Z tabulky četností je dále patrné, že každý den se s prarodiči z matčiny strany setkávají respondenti ve 24,9 % případů, zatímco s prarodiči ze strany otce se každý den setkávají pouze v 10,8 % případů. Větší rozdíl mezi jednotlivými stranami rodiny je patrný také v případě setkání, probíhajících každý týden. Každý týden se respondenti setkávají s prarodiči z matčiny strany ve 39,6 % případů, zatímco s prarodiči z otcovy strany je tomu tak ve 33,2 % případů.

Geografická blízkost a subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům

V poslední dílčí otázce jsem chtěla zjistit, zda je souvislost mezi geografickou blízkostí a subjektivním hodnocením vztahů k prarodičům.

H_{11} Předpokládám, že existují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům vzhledem ke geografické blízkosti.

H_0 V subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům vzhledem ke geografické blízkosti nejsou rozdíly.

H_A V subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům vzhledem ke geografické blízkosti jsou rozdíly.

Očekávaná četnost menší než 5, vyskytující se v jednom z polí kontingenční tabulky, nečiní více než 20 % všech polí kontingenční tabulky. Předpoklady pro použití testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku byly proto splněny.

Tab. 23 Kontingenční tabulka – geografická blízkost a subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům

	Kontingenční tabulka četností odpovědí			
	Výborný v.	Normální v.	Špatný v.	Celkem
Stejný byt/dům	54 (48,8)	20 (21,4)	0 (3,8)	74
Stejně město/vesnice	166 (174,6)	87 (76,8)	12 (13,6)	265
Do 30 km	136 (129,1)	51 (56,8)	9 (10,1)	196
30 km a více	92 (95,5)	39 (42,0)	14 (7,5)	145
Celkem	448	197	35	680

Výpočet hodnoty je $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O} = 0,554 + 0,092 + 3,8 + 0,424 + 1,355 + 0,188 + 0,369 + 0,592 + 0,120 + 0,128 + 0,214 + 5,633 = \mathbf{13,469}$. Počet stupňů volnosti tabulky $f = (r-1) \times (s-1)$ činí **6**. Porovnáme kritickou hodnotu testového kritéria pro daný počet stupňů volnosti tabulky $\chi^2_{0,05}(6) = \mathbf{12,592} < \mathbf{13,469}$.

Kritická hodnota z tabulek je nižší než vypočítaná hodnota, přijímám tedy alternativní hypotézu a odmítám hypotézu nulovou. V subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům vzhledem ke geografické blízkosti jsou rozdíly. Znamená to tedy, že subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči souvisí s geografickou blízkostí.

Z tabulky četností je patrné, že nejvyšší počet (celých 40 %) případů, kdy byl vztah s prarodičem hodnocen jako špatný, se týká prarodičů, kteří žijí 30 km a více daleko. Tento výsledek může, mimo jiné, značit i to, že velká vzdálenost mezi respondenty a prarodiči může ovlivnit také subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům, neboť respondent nemusí být ve styku s prarodičem příliš často a tedy nemají dostatek prostoru a příležitostí k budování a prohlubování vzájemných vztahů. Také je patrné, že nejnižší počet (pouhých 12,1 %) případů, kdy byl vztah hodnocen jako výborný, se týká prarodičů, kteří žijí s respondenty ve stejném bytě, nebo domě. Tento stav nám může naznačovat, že respondenti, kteří s prarodiči žijí ve stejném bytě nebo domě (a tudíž předpokládáme, že se s nimi stýkají každý den) mohou díky této skutečnosti přicházet s prarodiči například častěji do sporu, čímž mohou utrpět jejich vzájemné vztahy. Případně si díky každodenní přítomnosti prarodičů ve svém životě doposud neuvědomili významnost a důležitost tohoto vztahu, neboť ještě nezažili vzájemné odloučení.

5.3 Shrnutí výzkumu

Ve výzkumu jsem pracovala s 226 dotazníky, které vyplnili respondenti ve věku 11 – 12 let. Z těchto 226 respondentů bylo 120 dívek a 106 chlapců a celkem 176 respondentů pak uvedlo, že jejich rodiče žijí spolu. Zbývajících 50 respondentů žije se svými matkami. Prvním zajímavým zjištěním, vyplývajícím z provedené popisné statistiky, je počet nežijících biologických prarodičů respondentů. Z výsledků vyplynulo, že zatímco dědečků nežije 155, nežijících babiček je podstatně méně a to 69. Tento výsledek považuji za potvrzení, že ženy obecně žijí déle než muži.

Při zkoumání odpovědí na subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči bylo zjištěno, že nejvíce byly vztahy s prarodiči hodnoceny jako výborné a to v 65,9 % všech případů. Jako špatné byly vztahy s prarodiči ohodnoceny v 5,1 % případů. Za zajímavý také považuji fakt, že zatímco dívky hodnotily vztah k babičkám jako výborný celkově v 77,7 % všech případů, chlapci tak činili podstatně méně často a to v 59,7 % případů.

Při pohledu na odpovědi zabývající se vzdáleností bydliště respondentů a jejich prarodičů zjišťujeme, že 10,9 % prarodičů žije s respondenty ve stejném bytě či domě a tato odpověď zároveň byla nejméně volenou. Naopak nejčastěji žijí prarodiče a respondenti ve stejné vesnici nebo městě a to celkem ve 39 % případů.

Další zajímavé výsledky jsem zaznamenala i u odpovědí na otázku zabývající se četností setkání s prarodiči. Nejčastěji volenou byla odpověď označující setkání s prarodiči každý týden, která byla zvolena ve 37,1 % případů pro setkání s babičkami a ve 35,7 % případů setkání s dědečky.

V první hypotéze jsem se zabývala souvislostí mezi pohlavím respondentů a jejich subjektivním hodnocením vztahů s prarodiči. Předpokládala jsem, že v subjektivním hodnocení vztahů budou existovat rozdíly. Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že v subjektivním hodnocení vztahů s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů nejsou rozdíly. Má hypotéza (H_1) se tedy nepotvrdila.

Druhá hypotéza se zabývala souvislostí mezi subjektivním hodnocením vztahů a četností setkání respondentů s jejich prarodiči. Mým předpokladem bylo, že v četnostech setkání s prarodiči budou rozdíly. Z výsledků vyplývá, že v četnostech setkání respondentů s prarodiči vzhledem k subjektivnímu hodnocení jejich vztahů jsou rozdíly. Tato hypotéza (H_2) se potvrdila.

Ve třetí hypotéze jsem se zajímala, zda se liší subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči vzhledem k pohlaví prarodičů. Předpokládala jsem, že v subjektivním hodnocení neexistují rozdíly. Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že v subjektivním hodnocení vztahů s prarodiči vzhledem k jejich pohlaví nejsou rozdíly. Má hypotéza (H_3) se tedy potvrdila.

Čtvrtá hypotéza se zabývala skutečností, zda je hodnocení vztahů lepší k prarodičům stejného pohlaví, jako jsou respondenti. Předpokládala jsem, že v hodnocení vztahů dívkami nebudou existovat rozdíly. Šetřením bylo zjištěno, že v subjektivním hodnocení vztahů dívkami vzhledem k pohlaví prarodičů jsou rozdíly a že dívky častěji hodnotí jako výborné vztahy se svými babičkami. Hypotéza (H_{4a}) byla potvrzena. Dále jsem předpokládala, že u chlapců nebudou vzhledem k pohlaví prarodičů existovat rozdíly. Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že v subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů nejsou rozdíly. Tato hypotéza (H_{4b}) byla také potvrzena. Bylo tedy zjištěno, že zatímco u dívký hodnotí lépe vztahy s babičkami, tedy prarodiči stejného pohlaví, u chlapců tento jev nehraje roli a v jejich hodnocení vzhledem k pohlaví prarodičů žádné rozdíly nejsou.

Pátá hypotéza se zabývala souvislostí mezi rodinnou linií a subjektivním hodnocením vztahů. Předpokládala jsem, že v subjektivním hodnocení vztahů s prarodiči z matčiny a otcovy strany nebudou existovat rozdíly. Šetření prokázalo, že v subjektivním hodnocení

vztahů mezi prarodiči z matčiny a otcovy strany nejsou rozdíly. Má hypotéza (H₅) byla potvrzena.

Další z hypotéz se týkala dětí, jejichž rodiče spolu nežijí. Zajímalo mě, zda je subjektivní hodnocení vztahů lepší k prarodičům z té strany rodiče, s nímž respondenti žijí. Předpokladem bylo, že u dětí, žijících jen s jedním rodičem, budou existovat rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů s prarodiči z otcovy a matčiny strany. Výzkumné šetření ale prokázalo, že v subjektivním hodnocení vztahů rozdíly nejsou a moje hypotéza (H₆) se tedy nepotvrdila. Nicméně se tato otázka týkala pouze 50 respondentů, kteří uvedli, že jejich rodiče spolu nežijí a všichni shodně uvedli, že žijí se svou matkou. Myslím si tedy, že tento vzorek není dostatečně reprezentativní a závěry tohoto šetření tedy platí spíše pouze pro něj.

V sedmé hypotéze jsem se zabývala souvislostí mezi pohlavím respondentů a četností jejich setkání s prarodiči. Předpokládala jsem, že v četnosti setkání budou vzhledem k pohlaví respondentů existovat rozdíly. Analýza výsledků šetření prokázala, že v četnosti setkání s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů nejsou rozdíly. Tato hypotéza (H₇) se tedy nepotvrdila.

Osmá hypotéza se zabývala souvislostí mezi geografickou blízkostí a četností setkání s prarodiči. Mým předpokladem bylo, že v četnosti setkání budou rozdíly. Výzkumné šetření prokázalo, že v četnosti setkání s prarodiči vzhledem ke geografické blízkosti jsou rozdíly a má hypotéza (H₈) tedy byla potvrzena.

V deváté hypotéze jsem se zabývala souvislostí mezi četností setkání s prarodiči z jednotlivých stran rodiny v případě, že spolu rodiče respondentů nežijí. Předpokládala jsem, že v tomto případě v četnostech setkání budou existovat rozdíly. Výzkumné šetření prokázalo, že v četnostech setkání s prarodiči z matčiny a otcovy strany v tomto případě jsou rozdíly. Moje hypotéza (H₉) se tedy potvrdila. Především vysoká četnost setkání u možnosti „každý den“ s prarodiči z matčiny strany si podle mého názoru lze vykládat také tím, že jsou to právě rodiče matky, kteří v případě, že matka s dítětem/děťmi žije sama, nabízejí svou pomoc a to jak finanční, tak při hlídání dětí a také v řešení bytové situace. Také tato hypotéza se ale týkala pouze 50 respondentů, jejichž rodiče spolu nežijí a proto i tento výsledek dle mého názoru není dostatečně reprezentativní a vypovídá pouze o tomto konkrétním výzkumném vzorku.

Předposlední z hypotéz se zabývala souvislostí mezi rodinnou linií a četností setkání s prarodiči. Předpokladem bylo, že nebudou existovat rozdíly v četnostech setkání

s prarodiči z jednotlivých stran rodiny. Výzkumným šetřením bylo ale prokázáno, že v četnostech setkání s prarodiči z matčiny a z otcovy strany jsou rozdíly. Tato hypotéza (H_{10}) tedy nebyla potvrzena.

A poslední, jedenáctá, hypotéza se zabývala souvislostmi mezi geografickou blízkostí a subjektivním hodnocením vztahů k prarodičům. Předpokládala jsem, že v subjektivním hodnocení budou existovat rozdíly. Šetření prokázalo, že v subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům vzhledem ke geografické blízkosti jsou rozdíly. Tato hypotéza (H_{11}) byla tedy potvrzena.

Pro přehlednost nyní uvádím shrnutí mnou testovaných hypotéz a výsledků jejich ověření ve formě tabulky:

Tab. 24 Testované hypotézy a výsledky ověření

Hypotéza	Výsledek ověření
H_1 Předpokládám, že existují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví respondentů.	V subjektivním hodnocení nejsou rozdíly → hypotéza nebyla potvrzena.
H_2 Předpokládám, že existují významné rozdíly v četnosti setkání respondentů s prarodiči vzhledem k subjektivnímu hodnocení jejich vztahů.	V četnosti setkání jsou rozdíly → hypotéza byla potvrzena.
H_3 Předpokládám, že neexistují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů vzhledem k pohlaví prarodičů.	V subjektivním hodnocení nejsou rozdíly → hypotéza byla potvrzena.
H_{4a} Předpokládám, že v subjektivním hodnocení vztahů dívkami vzhledem k pohlaví prarodičů existují významné rozdíly.	V subjektivním hodnocení dívkami jsou rozdíly → hypotéza byla potvrzena.
H_{4b} Předpokládám, že v subjektivním hodnocení vztahů chlapci vzhledem k pohlaví prarodičů neexistují významné rozdíly.	V subjektivním hodnocení chlapci nejsou rozdíly → hypotéza byla potvrzena.

H ₅ Předpokládám, že neexistují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům z otcovy a matčiny strany.	V subjektivním hodnocení nejsou rozdíly → hypotéza byla potvrzena.
H ₆ Předpokládám, že existují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů dětí, žijících jen s jedním rodičem, k prarodičům z jednotlivých stran rodiny.	V subjektivním hodnocení nejsou rozdíly → hypotéza nebyla potvrzena.
H ₇ Předpokládám, že existují významné rozdíly v četnosti setkání s prarodiči vzhledem k pohlaví respondentů.	V četnosti setkání nejsou rozdíly → hypotéza nebyla potvrzena.
H ₈ Předpokládám, že existují významné rozdíly v četnosti setkání s prarodiči vzhledem ke geografické blízkosti respondentů.	V četnosti setkání jsou rozdíly → hypotéza byla potvrzena.
H ₉ Předpokládám, že existují rozdíly v četnosti setkání s prarodiči z jednotlivých rodinných linií u dětí, žijících jen s jedním rodičem.	V četnosti setkání jsou rozdíly → hypotéza byla potvrzena.
H ₁₀ Předpokládám, že neexistují významné rozdíly v četnosti setkání s prarodiči z matčiny nebo otcovy strany.	V četnosti setkání jsou rozdíly → hypotéza nebyla potvrzena.
H ₁₁ Předpokládám, že existují významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům vzhledem ke geografické blízkosti.	V subjektivním hodnocení jsou rozdíly → hypotéza byla potvrzena.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývá faktory ovlivňujícími vztahy dětí k jejich prarodičům a tím, jak děti tyto vztahy subjektivně hodnotí. V teoretické části jsem nejprve přiblížila problematiku mezigeneračních vztahů a poté jsem se již zaměřila konkrétně na vztahy dětí a jejich prarodičů a to především na faktory, které tyto vztahy mohou ovlivňovat. Zároveň jsem představila tři zahraniční výzkumy zabývající se touto tematikou, které mě zaujaly a na jejichž základě jsem se rozhodla realizovat vlastní výzkum. V dalších kapitolách teoretické části jsem se zabývala konkrétními skupinami osob, jichž se tento výzkum a práce dotýká, tedy dětmi a prarodiči. Nejprve jsem shrnula současnou periodizaci vývoje osobnosti a poté jsme uvedla stručnou charakteristiku obou skupin z hlediska vývojové psychologie. V rámci kapitoly věnované dětství jsem se poté zaměřila na roli vnoučete. V poslední kapitole teoretické části jsem se podrobněji věnovala prarodičovství a zralosti pro něj, roli prarodiče a také jsem stručně shrnula a přiblížila problematiku ageismu, která se v souvislosti s tímto stádiem života bohužel vyskytuje.

Praktická část této práce se věnovala kvantitativnímu výzkumu, který byl uskutečněn pomocí dotazníkového šetření mezi žáky základních škol ve Zlínském kraji ve věku 11 – 12 let. Cílem této práce bylo zjištění vlivů vybraných faktorů ovlivňujících vztahy dětí a prarodičů na subjektivní hodnocení vztahů dětí k prarodičům. Výsledky tohoto výzkumu zahrnují celkem 226 dotazníků od respondentů. Potěšujícím výsledkem pro mě bylo zjištění, že nejčastěji byly vztahy k prarodičům hodnoceny jako výborné a to celkem v 65,9 % případů. Jako normální a běžné byly vztahy hodnoceny ve 29 % případů a na posledním místě pak bylo hodnocení vztahů jako špatné (5,1 % případů). Z výzkumu dále vyplynulo, že subjektivní hodnocení vztahů k babičkám je stejné jako hodnocení vztahů k dědečkům. Stejně tak nejsou významné rozdíly v subjektivním hodnocení vztahů k prarodičům z jednotlivých stran rodiny, tedy k prarodičům z matčiny a otcovy strany.

Jako jeden z aktuálních úkolů sociální pedagogiky uvádí ve své publikaci Kraus (2008, s. 49) také nutnost „popisovat a analyzovat prostředí (jak společensko-kulturní, tak přírodní), jež člověka obklopuje, zachycovat jeho proměnlivost a vlivy na člověka.“ Za cíl této práce jsem si tedy kladla přiblížit a popsat faktory, které mohou působit na vztahy dětí k jejich prarodičům.

Jelikož se sociální pedagogika zabývá i rodinou a rodinným prostředím, myslím si, že také téma vztahů mezi dětmi a jejich prarodiči je pro sociální pedagogiku důležité zmapovat a

kvalitně zpracovat. Zároveň se domnívám, že je nutné, aby sociální pracovník, který pracuje s dětmi a rodinami, měl vytvořen přehled o této problematice. Tato práce by mu mohla posloužit jako stručný průvodce nejdůležitějšími teoretickými poznatky z uvedené problematiky a také jako náhled na současný stav, k čemuž mohou posloužit výsledky realizovaného výzkumu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Věkové složení obyvatel Zlínského kraje podle pohlaví, jednotek věku a pětiletých věkových skupin k 31. 12. 2011* [online]. ©2012, [cit. 2012-12-12]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/xz/redakce.nsf/i/vekove_slozeni_obyvatel_zlinskeho_kraje_podle_pohlavi_jednotek_veku_a_petiletých_vekových_skupin_k_31_12_2011/\\$File/w7240211201.pdf](http://www.czso.cz/xz/redakce.nsf/i/vekove_slozeni_obyvatel_zlinskeho_kraje_podle_pohlavi_jednotek_veku_a_petiletých_vekových_skupin_k_31_12_2011/$File/w7240211201.pdf)

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava, 2010. *Proměny prarodičovství v kontextu představ aktivního stáří*. In *Sociologica - andragogica*. Olomouc: Univerzita Palackého. s. 11-26., ISSN: 1803-0246 .

HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2010. *Fenomén stáří*. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Havlíček Brain Team. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2012. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén. 194 s. ISBN 978-80-7262-900-8.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JIRÁSKOVÁ, Věra, 2005. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Praha: Eurolex Bohemia. 198 s. ISBN 80-86861-80-5.

KOHOUTEK, Rudolf, 2000. *Základy psychologie osobnosti*. Brno: CERM. 263 s. ISBN 80-7204-156-8.

KONČEKOVÁ, Ľuba, 2010. *Vývinová psychológia*. 3., aktualiz. vyd., Vo Vydavateľstve Michala Vaška 2. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška. 312 s. ISBN 978-80-7165-811-5.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 1998. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada. 343 s. ISBN 80-716-9195-X.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1986 cit. podle LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

- MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 1997. *Radosti a strasti prarodičů, aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing. 144 s. ISBN 80-7169-455-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2003. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 3. Praha: Portál. 108 s. ISBN 80-7178-853-8.
- ORT, Jiří, 2004. *Kapitoly ze sociologie stárnutí: (Společenské a sociální aspekty stárnutí)*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta. 116 s. ISBN 80-7044-636-5.
- PALMORE, Erdman B., 1999 cit. podle JIRÁSKOVÁ, Věra, 2005. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Praha: Eurolex Bohemia. 198 s. ISBN 80-86861-80-5.
- POKORNÁ, Andrea, 2010. *Komunikace se seniory*. Praha: Grada Publishing. 158 s. ISBN 978-80-247-3271-8.
- PŘADKA, Milan, Dana KNOTOVÁ a Jarmila FALTÝSKOVÁ 2004. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 45 s. ISBN 80-210-3469-6.
- REITZES, Donald C. a Elizabeth J. MUTRAN, 2004. Grandparenthood: Factors Influencing Frequency of Grandparent-Grandchildren Contact and Grandparent Role Satisfaction. *The Journals of Gerontology*. 2004, **59B**(1), s. S9-S16. ISSN 1079-5014.
- ŘÍČAN, Pavel, 2004. *Cesta životem*. Vyd. 2., přeprac., V Portálu 1. Praha: Portál. 390 s. ISBN 80-7178-829-5.
- ŘÍČAN, Pavel, 2005. *Psychologie: příručka pro studenty*. Praha: Portál. 286 s. ISBN 80-7178-923-2.
- SATIROVÁ, Virginia, 1994. *Kniha o rodině*. Praha: Institut Virginie Satirové. 350 s. ISBN 80-901325-0-2.
- SKORUNKOVÁ, Radka, 2007. *Úvod do vývojové psychologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus. 69 s. ISBN 978-80-7041-956-4.
- STUART – HAMILTON, Ian, 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál. 320 s. ISBN 80-7178-274-2.
- ŠIMÍČKOVÁ - ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2008. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 175 s. ISBN 978-80-244-2141-4.
- TAYLOR, Alan, Mihaela ROBILA a Hae Seung LEE, 2005. Distance, Contact, and Intergenerational Relationships: Grandparents and Adult Grandchildren from an International Perspective. *Journal of Adult Development*. 2005, **12**(1), s. 33-41. ISSN 1068-0667.
- TOŠNEROVÁ, Tamara, 2002. *Ageismus – průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti. 45 s. ISBN 80-238-9506-0.

TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a Marie VACÍNOVÁ, 2006. *Ontogenetická psychologie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. 108 s. ISBN 80-7044-792-3.

UHLBERG, Peter a Bradley G. HAMMILL, 1998. Frequency of Grandparent Contact With Grandchild Sets: Six Factors That Make a Difference. *The Gerontologist*. 1998, **38**(3), s. 276-285. ISSN 0016-9013.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VIDOVIČOVÁ, Lucie, 2008. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav. 236 s. ISBN 978-80-210-4627-6.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČSÚ Český statistický úřad

DDM Dům dětí a mládeže

Tab. Tabulka

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Graf 1. Pohlaví respondentů.....</i>	<i>53</i>
<i>Graf 2. Rodinná situace rodičů.....</i>	<i>54</i>
<i>Graf 3. Celkové počty prarodičů v rozdělení podle pohlaví prarodičů a strany rodiče.....</i>	<i>56</i>
<i>Graf 4. Procentuální vyjádření obou pohlaví prarodičů bez ohledu na stranu rodiče.....</i>	<i>56</i>
<i>Graf 5. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů k babičkám.....</i>	<i>58</i>
<i>Graf 6. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů k dědečkům.....</i>	<i>59</i>
<i>Graf 7. Celkové subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům.....</i>	<i>60</i>
<i>Graf 8. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů dívek k babičkám.....</i>	<i>61</i>
<i>Graf 9. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů dívek k dědečkům.....</i>	<i>62</i>
<i>Graf 10. Celkové subjektivní hodnocení vztahů dívek k prarodičům.....</i>	<i>63</i>
<i>Graf 11. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů chlapců k babičkám.....</i>	<i>64</i>
<i>Graf 12. Procentuální vyjádření subjektivního hodnocení vztahů chlapců k dědečkům.....</i>	<i>65</i>
<i>Graf 13. Celkové subjektivní hodnocení vztahů chlapců k prarodičům.....</i>	<i>66</i>
<i>Graf 14. Vzdálenost bydlišť prarodičů z matčiny strany.....</i>	<i>68</i>
<i>Graf 15. Vzdálenost bydlišť prarodičů z otcovy strany.....</i>	<i>69</i>
<i>Graf 16. Vzdálenost bydlišť všech prarodičů.....</i>	<i>70</i>
<i>Graf 17. Procentuální vyjádření četnosti setkání s prarodiči z matčiny strany.....</i>	<i>71</i>
<i>Graf 18. Procentuální vyjádření četnosti setkání s prarodiči z matčiny strany.....</i>	<i>72</i>
<i>Graf 19. Procentuální vyjádření četnosti setkání respondentů s prarodiči.....</i>	<i>73</i>
<i>Graf 20. Procentuální vyjádření četnosti setkání dívek s babičkami.....</i>	<i>75</i>
<i>Graf 21. Procentuální vyjádření četnosti setkání dívek s dědečky.....</i>	<i>76</i>
<i>Graf 22. Procentuální vyjádření četnosti setkání dívek s prarodiči.....</i>	<i>77</i>
<i>Graf 23. Procentuální vyjádření četnosti setkání chlapců s babičkami.....</i>	<i>79</i>
<i>Graf 24. Procentuální vyjádření četnosti setkání chlapců s dědečky.....</i>	<i>80</i>
<i>Graf 25. Procentuální vyjádření četnosti setkání chlapců s prarodiči.....</i>	<i>81</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1 Počty dětí ve Zlínském kraji podle ČSÚ ke dni 31. 12. 2011</i>	48
<i>Tab. 2 Pohlaví respondentů</i>	52
<i>Tab. 3 Rodinná situace rodičů</i>	53
<i>Tab. 4 Žijící prarodiče respondentů</i>	55
<i>Tab. 5 Subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům</i>	60
<i>Tab. 6 Subjektivní hodnocení vztahů dívkami</i>	63
<i>Tab. 7 Subjektivní hodnocení vztahů chlapci</i>	67
<i>Tab. 8 Vzdálenost bydlišť prarodičů</i>	70
<i>Tab. 9 Četnost setkání respondentů s prarodiči</i>	74
<i>Tab. 10 Četnost setkání dívek s prarodiči</i>	77
<i>Tab. 11 Četnost setkání chlapců s prarodiči</i>	81
<i>Tab. 12 Kontingenční tabulka - pohlaví respondentů a jejich subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči</i>	82
<i>Tab. 13 Kontingenční tabulka - subjektivní hodnocení vztahů a četnost setkání s prarodiči</i>	84
<i>Tab. 14 Kontingenční tabulka – subjektivní hodnocení vztahů a pohlaví prarodičů</i>	85
<i>Tab. 15 Kontingenční tabulka – subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči dívkami</i>	86
<i>Tab. 16 Kontingenční tabulka – subjektivní hodnocení vztahů s prarodiči chlapci</i>	87
<i>Tab. 17 Kontingenční tabulka - subjektivní hodnocení vztahů a rodinná linie</i>	88
<i>Tab. 18 Kontingenční tabulka - subjektivní hodnocení vztahů a rodinná situace</i>	89
<i>Tab. 19 Kontingenční tabulka - pohlaví respondentů a četnost setkání s prarodiči</i>	90
<i>Tab. 20 Kontingenční tabulka - geografická blízkost a četnost setkání s prarodiči</i>	91
<i>Tab. 21 Kontingenční tabulka – četnost setkání s prarodiči a rodinná situace</i>	92
<i>Tab. 22 Kontingenční tabulka – rodinná linie a četnost setkání s prarodiči</i>	94
<i>Tab. 23 Kontingenční tabulka – geografická blízkost a subjektivní hodnocení vztahů k prarodičům</i>	95
<i>Tab. 24 Testované hypotézy a výsledky ověření</i>	99

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I – Dotazník

Příloha P II – Kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrát

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Ahoj,

chtěla bych Tě poprosit o pomoc s vyplněním tohoto krátkého dotazníku. Dotazník se zaměřuje na vztahy s Tvými prarodiči a je zcela anonymní. Nikam tedy nemusíš psát své jméno.

Všechny otázky si, prosím, pozorně přečti a pak vždy vyber odpověď, která Ti je nejbližší. Tu poté podle instrukcí zaznač do dotazníku. Prosím o vyplnění **všech** otázek.

Moc děkuji za Tvou pomoc!

Poznámka: Odpovědi zaznač křížkem (X).

1) Jaké je Tvé pohlaví?

- dívka
- chlapec

2) Žijí spolu Tví rodiče?

- ano
- ne

Pokud ne, se kterým z rodičů žiješ?

- s matkou
- s otcem
- žiji ve střídavé péči

3) Udělej křížek u všech Tvých biologických (vlastních) prarodičů, kteří žijí.

- babička z matčiny strany
- dědeček z matčiny strany
- babička z otcovy strany
- dědeček z otcovy strany

4) Jak ty sám hodnotíš svůj vztah s každým z Tvých **žijících** prarodičů? Ke každému z nich napiš číslo z následujících možností podle toho, která nejvíce odpovídá Tvému hodnocení.

- 1 - výborný vztah** (= máme skvělé vztahy, rozumíme si, těším se na každé naše setkání)
- 2 - normální, běžný vztah** (= naše vztahy nejsou ničím výjimečné, jsou normální)
- 3 - špatný vztah** (= nemáme dobré vztahy, nevycházíme spolu, na setkání se moc netěším)

	Matčina strana	Otcova strana
Babička		
Dědeček		

Poznámka: V následujících otázkách zanač křížkem (X) odpovědi podle zadání vždy pouze u těch Tvých prarodičů, kteří jsou naživu.

Příklad: babička z matčiny strany bydlí ve stejné vesnici/městě jako já, v řádku u ní tedy bude křížek ve sloupci s názvem „ve stejné vesnici/městě“, dědeček z matčiny strany už nežije, v řádku u něj tedy nedělám křížek nikde.

Následující tabulka slouží pouze jako vzor pro vyplnění! Pokračuj, prosím, k otázce číslo 5.

	ve stejném bytě/domě	ve stejné vesnici/městě	do 30 km	30 km a více
babička z matčiny strany		X		
dědeček z matčiny strany				

1) Jak daleko od Tebe bydlí Tví prarodiče?

	ve stejném bytě/domě	ve stejné vesnici/městě	do 30 km	30 km a více
babička z matčiny strany				
dědeček z matčiny strany				
babička z otcovy strany				
dědeček z otcovy strany				

2) Jak často se setkáváš se svými prarodiči?

	každý den	každý týden	každý měsíc	1x za půl roku	1x za rok	Nikdy
babička z matčiny strany						
dědeček z matčiny strany						
babička z otcovy strany						
dědeček z otcovy strany						

**PŘÍLOHA P II: KRITICKÉ HODNOTY TESTOVÉHO KRITÉRIA
CHÍ-KVADRÁT**

Stupně volnosti	Hladina významnosti	
	0,05	0,01
1	3,841	6,635
2	5,991	9,210
3	7,815	11,341
4	9,488	13,277
5	11,070	15,086
6	12,592	16,812
7	14,067	18,475
8	15,507	20,090
9	16,919	21,666
10	18,307	23,209
11	19,675	24,725
12	21,026	26,217
13	22,362	27,688
14	23,685	29,141
15	24,996	30,578
16	26,296	32,000
17	27,587	33,409
18	28,868	34,805
19	30,144	36,191
20	31,410	37,576
21	32,671	38,932
22	33,924	40,289
23	35,172	41,638
24	36,415	42,980
25	37,652	44,314
26	38,885	45,642
27	40,113	46,963
28	41,337	48,278
29	42,557	49,588
30	43,773	50,892